

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 378:7.0 (043.3)

DOHOTARU MAIA

**VALENȚELE ARTEI COREGRAFICE ÎN FORMAREA ORIENTĂRIILOR
VALORICE LA STUDENȚII FACULTĂȚILOR CU PROFIL ARTISTIC**

Specialitatea 533.01 – Pedagogie universitară

Teză de doctor în științe pedagogice

Conducător științific:

GUȚU Zoia,
doctor în pedagogie,
conferențiar universitar

Autor:

DOHOTARU Maia

CHIȘINĂU, 2019

© DOHOTARU MAIA, 2019

CUPRINS:

ADNOTARE (în limbile română, rusă, engleză)	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. POZIȚIONĂRI ARTISTICE, AXIOLOGICE ȘI PEDAGOGICE ALE FORMĂRII ORIENTĂRILOR VALORICE (ESTETICE) LA STUDENȚI PRIN ARTA COREGRAFICĂ	
1.1. Arta coregrafică – purtătoare a sistemului de valori	17
1.2. Axiologie – cadru de referință în formarea orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică	26
1.3. Particularitățile pedagogice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică	35
1.4. Concluzii la Capitolul 1	44
2. FUNDAMENTE METODOLOGICE ALE FORMĂRII ORIENTĂRILOR ESTETICE LA STUDENȚI PRIN ARTA COREGRAFICĂ	
2.1. Conceptualizarea formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică	47
2.2. Modelarea formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică	66
2.3. Concluzii la Capitolul 2	77
3. DEMERSUL EXPERIMENTAL AL FORMĂRII ORIENTĂRILOR ESTETICE LA STUDENȚI PRIN ARTA COREGRAFICĂ	
3.1. Diagnosticarea nivelului de manifestare a orientărilor estetice la studenții facultăților cu profil artistic	79
3.2. Validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică	89
3.3. Concluzii la Capitolul 3	105
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	107
BIBLIOGRAFIE	111
ANEXE	
<i>Anexa 1.</i> Chestionar de identificare a preferințelor și aspirațiilor față de frumos în arta coregrafică	122
<i>Anexa 2.</i> Chestionar de identificare a percepției emoționale/ estetice a operei coregrafice	123

<i>Anexa 3. Chestionar de identificare a aprecierii valorii estetice</i>	
a dansurilor scenic-populare	124
<i>Anexa 4. Chestionar pentru identificarea aprecierii valorice/estetice</i>	
a montărilor coregrafice ale studenților	125
<i>Anexa 5. Date brute privind percepția emoțională/estetică a operei coregrafice</i>	126
<i>Anexa 6. Date brute privind aspirațiile față de frumos, dar și preferințele</i>	
în domeniul artei coregrafice	127
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	128
CURRICULUM VITAE	129

ADNOTARE

Dohotaru Maia: „Valențele artei coregrafice în formarea orientărilor valorice la studenții facultăților cu profil artistic”, teză de doctor în științe pedagogice, Chișinău, 2019

Structura tezei: lucrarea conține introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (177 de surse), 110 pagini text de bază, 6 anexe. În text sunt inserate 21 de tabele și 11 figuri. Rezultatele investigației sunt reflectate în 9 articole științifice publicate în reviste științifice sau prezentate în cadrul conferințelor internaționale și naționale cu participare internațională.

Cuvinte-cheie: artă coregrafică, coregrafie, dans, cunoaștere științifică, cunoaștere empirică, cunoaștere artistică, sistem de valori, orientări valorice, orientări artistice, orientări estetice, dans scenic-popular, dans clasic, creativitate artistică, căutarea sensului, pasiune, sensul personalității.

Domeniul de cercetare: Pedagogie universitară.

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretică și metodologică a valorificării valențelor artei coregrafice în formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile ”Coregrafie” și ”Pedagogia dansului”.

Obiectivele cercetării: analiza din diverse perspective a abordărilor teoretice cu privire la valori și orientări valorice; determinarea valențelor artei coregrafice susceptibile să formeze orientări valorice la studenți; stabilirea fundamentelor teoretice ale formării orientărilor valorice la studenți prin intermediul artei coregrafice; elaborarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi și validarea experimentală a acestui Model.

Noutatea științifică constă în: fundamentarea cadrului axiologic al artei coregrafice, privită ca paradigmă estetică și expresie a valorilor artistice din perspectivă educațională pe dimensiunea formării/dezvoltării orientărilor valorice și, în special, a celor estetice la studenții coregrafi; definirea orientărilor valorice în contextul interconexiunii acestora cu sistemul de valori, atitudini și competențe din perspectivă filosofico-estetică, psihologică, educațională și artistică; identificarea particularităților pedagogice de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică realizată prin integrarea cunoașterii științifice, cunoașterii empirice și a cunoașterii artistice, prin integrarea procesului de formare a competențelor coregrafice/artistice și de formare a orientărilor valorice (estetice), a finalităților profesionale; elaborarea și aplicarea unui ansamblu de principii în procesul de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică, clasificarea în: principii psihologice, principii pedagogice și principii artistice, acestea constituind poziționări teoretice ale formării orientărilor valorice (estetice); fundamentarea teleologică a orientărilor valorice (estetice) în domeniul artei coregrafice axate pe următoarele dimensiuni: aspirații/ tendințe spre frumos în arta coregrafică, percepția estetică a artei coregrafice, orientare spre un anumit gen de artă coregrafică, crearea operelor coregrafice cu valori estetice, valorificarea demersurilor estetice prin interpretarea artei coregrafice; conceptualizarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi, axat pe interconexiunea teoriilor sensului personalizat, căutării sensului și a teoriei pasiunii într-un „nod estetic”, pe integralizarea teoriilor cunoașterii științifice, cunoașterii empirice și a cunoașterii artistice, fiind structurat în trei compartimente: *științifico-educațional (teoretico-conceptual)*, *orientativ-valoric* și *creativ*. Acest model presupune: percepția creativă a imaginilor valorice ale artei coregrafice, crearea operelor coregrafice proprii cu valori estetice și artistice, interpretarea creativă/ estetică a anumitor roluri din opera coregrafică.

Semnificația teoretică a cercetării constă în dezvoltarea teoriei educației prin: redefinirea conceptului „orientare estetică” a studenților coregrafi; determinarea valențelor artei coregrafice susceptibile să formeze orientări valorice la studenții coregrafi; includerea sistemului de valori artistice/ estetice ca obiect de studiu în unele curricula disciplinare; integrarea unor strategii educaționale specifice formării orientărilor valorice la studenți în procesul general de formare profesională inițială a specialiștilor în domeniul coregrafiei.

Problema științifică de importanță majoră soluționată rezidă în stabilirea și valorificarea valențelor artei coregrafice și strategiilor educative, care ar asigura formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile ”Coregrafie” și ”Pedagogia dansului”, ca factori ce determină calitatea pregătirii lor profesionale.

Valoarea aplicativă a cercetării își găsește exprimare în reactualizarea curriculumului academic din perspectivă axiologică și în aplicarea metodologiei elaborate de formare a orientărilor valorice la studenții coregrafi în procesul de formare profesională a acestora.

Implementarea rezultatelor cercetării s-a realizat prin aplicarea practică a Modelului pedagogic elaborat de noi în cadrul procesului de instruire la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAP).

АННОТАЦИЯ

Дохотару Майя «Аксиологические возможности хореографического искусства в формировании ценностных ориентаций у студентов художественных факультетов», диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук, Кишинэу, 2019

Структура диссертации: работа включает введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография (177 источников), 110 страниц основного текста, 6 приложений. Текст содержит 21 таблицу и 11 фигур. Результаты исследования отражены в 9 научных статьях, опубликованных в научных журналах или представленных на международных конференциях и национальных конференциях с международным участием.

Ключевые слова: хореографическое искусство, хореография, танец, научное познание мира, эмпирическое познание мира, художественное познание мира, система ценностей, ценностные ориентации, художественные ориентации, народно-сценический танец, классический танец, художественное творчество, поиск смысла, личностный смысл, пассионарность.

Область исследования: Педагогика высшего образования.

Цель исследования: состоит в теоретическом и методологическом обосновании формирования эстетических ориентаций у студентов хореографического профиля, по специальности «Хореография» и «Педагогика танца» посредством хореографического искусства.

Задачи исследования заключаются в: анализе теоретических подходов к проблеме ценностей и ценностных ориентаций; в анализе возможностей хореографического искусства формировать ценностные ориентации у студентов; установлении теоретических основ формирования ценностных ориентаций студентов посредством хореографического искусства; разработке педагогической Модели формирования ценностных ориентаций у студентов-хореографов; экспериментальная апробация педагогической Модели формирования ценностных ориентаций у студентов-хореографов.

Научная новизна: обоснование аксиологической ценности хореографического искусства, как эстетической парадигмы и носителя художественных ценностей способных формировать эстетические ориентации у студентов-хореографов; определение понятия «ценностные ориентации» в рамках их взаимосвязи со системой ценностей, ценностных отношений и компетенций, рассмотренных в философско-эстетическом, психологическом, художественном и педагогическом плане; установление педагогических особенностей формирования эстетических ориентаций у студентов-хореографов посредством хореографического искусства на основе интеграции научного, практического и художественного познания мира, а также на основе интеграции различных видов деятельности; обоснование и разработка системы принципов по формированию эстетических ориентаций у студентов: психологических, педагогических и художественных, составляющих теоретические основы формирования эстетических ценностей; телеологическое обоснование ценностных ориентаций в области хореографического искусства, которые характеризуются следующими особенностями: направленность на эстетичность, эстетическое восприятие хореографического искусства, направленность на определенный жанр хореографического искусства; создание произведений хореографического искусства, по законам красоты; обоснование предложенной Модели формирования эстетических ориентаций у студентов, основанной на трех компонентах: научно-концептуальном, ценностно-ориентированном (телеологическом) и творческом (процессуальном). Разработанная нами Модель предполагает творческое восприятие хореографического искусства в рамках эстетической парадигмы; создание собственных произведений хореографического искусства; творческое исполнение определенных ролей в рамках хореографического произведения.

Теоретическая значимость исследования заключается в развитии теории воспитания, а именно: определение понятия «эстетические ориентации»; определение аксиологических возможностей хореографического искусства в формировании ценностных ориентаций у студентов-хореографов; включение системы эстетических ценностей в kurikulum учебных дисциплин по профилю, а также интеграция специфических стратегий по формированию эстетических ориентаций у студентов в общий педагогический процесс по подготовке студентов хореографов.

Научная проблема нашедшая разрешение в исследовании: были установлены аксиологические возможности хореографического искусства и разработаны педагогические механизмы формирования эстетических ориентаций у студентов-хореографов по специальности «Хореография» и «Педагогика танца», предопределяющие качество их профессиональной подготовки.

Практическая значимость исследования заключается в модернизации curriculum по профильным учебным дисциплинам на основе предложенной нами педагогической Модели формирования эстетических ценностей у студентов, а также в возможности применения предложенных стратегий в рамках преподавания других профильных предметов.

Внедрение результатов исследования осуществлялось посредством практического применения разработанной педагогической Модели в рамках Академии Музыки, Театра и Пластического Искусства.

ANNOTATION

Dohotaru Maia "The choreography of the choreographic art in the formation of value orientations for the students of artistic faculties", Thesis for degree of Doctor in Pedagogy, Chisinau, 2019

Thesis Structure: The research includes: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography (177 sources), 110 pages of text, 6 annexes. The text comprises 21 tables and 11 figures. The results of the research are reflected in 9 scientific papers published in scientific journals or presented at international conferences and national conferences with international participation.

Keywords: choreographic art, choreography, dance, scientific knowledge, empirical knowledge, artistic knowledge, value system, value orientations, artistic orientations, aesthetic orientations, dance-popular dance, classical dance, artistic creativity, sense search, passion, sense of personality.

The research domain: University Pedagogy

The aim of the research consists in theoretical and methodological substantiation of the valorisation of the choreographic art valences in the formation of aesthetic orientations for the students of the artistic faculties, the choreographies "Choreography" and "Pedagogy of dance".

The objects of the research the analysis of the theoretical approaches with reference to values and value orientations from various perspectives; analysis of the choreographic art valences from the perspective of forming value orientations for students; the establishment of the theoretical foundations of forming value orientations for students through choreographic art; elaboration of the Pedagogical Model for the formation of value orientations for choreographers; the experimental validation of the Pedagogical Model for the formation of value orientations in the choreographic students.

The scientific novelty consists of: substantiating the axiological framework of the choreographic art, regarded as an aesthetic paradigm and expression of artistic values from the educational perspective on the dimension of the formation/ development of the value orientations and, in particular, of the aesthetic aspects of the choreographers; the definition of value orientations in the context of their interconnection with the system of values, attitudes and competences from the philosophical-aesthetic, psychological, educational and artistic perspective. In this sense, value orientations represent a unit of values, determined by the axiological valences of choreographic art and which direct the educational activity of training of specialists in the field of choreography, and, conversely, the educational activity is meant to form the value orientations, and, in the first aesthetic line, to the students of the artistic profile; identifying the pedagogical peculiarities of forming value (aesthetic) orientations for students through choreographic art focuses on the integration of scientific knowledge, empirical knowledge and artistic knowledge, on integrating the process of forming the choreographic/ artistic skills and the process of forming aesthetic/ value orientations professional and aesthetic endings; deduction and classification of a set of principles regarding the formation of values (aesthetic) orientations for students through choreographic art: psychological principles, pedagogical principles and artistic principles, which constitute theoretical positioning of the value (aesthetic) orientation of choreography students; the teleological foundation of the values (aesthetic) orientations in the field of choreographic art that is structured on the following dimensions: aspirations/ trends towards beauty in choreographic art, aesthetic perception of choreographic art, orientation towards a certain genre of choreographic art, creation of choreographic works with aesthetic values, aesthetic approaches through the interpretation of choreographic art; the conceptualization of the pedagogical model for the formation of values (aesthetic) orientations for choreographers, focused on the integration of theories: "the meaning of Eu", "the search for meaning" and "passion", the interpretation of the "scientific", "empirical" "And structured in three compartments: scientific-educational (theoretical-conceptual), orientative-value and creative and three specific aspects of activity: creative perception of the values of choreographic art, creation of own choreographic works with aesthetic and artistic values, aesthetics.

The theoretical significance consists in developing the theory of education by: redefining the concept of "aesthetic orientation" of choreographers; determining the formative valences of the choreographic art on the formation of value orientations for choreographers; the integration of artistic/ aesthetic values within disciplinary curricula; the integration of educational strategies specific to the formation of value orientations for students in the general process of initial professional training of choreographers.

The scientific problem of major importance resides in establishing and capitalizing on the choices of choreographic art and educational strategies, which would ensure the formation of aesthetic orientations for students of faculties with artistic profile, choreography and pedagogy of dance as factors determining the quality of their professional training.

The applicative value of the research: consists in updating the current academic curriculum from the axiological point of view and applying the elaborated methodology of training the value orientations to the choreographers in their professional training process.

Implementation of scientific results: the research was realized through the practical valorisation of the formative approach was realized within the Academy of Music, Theater and Fine Arts (AMTAP).

LISTA ABREVIERILOR

AMTAP – Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

USM – Universitatea de Stat din Moldova

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța cercetării

Pe parcursul istoriei sale omenirea întotdeauna s-a condus de anumite sisteme de valori, aducându-i speranța rezolvării problemelor cu care se confruntă. Lumea contemporană prin reprezentanții săi de seamă și-a formulat opinia pentru următoarele valori: pacea planetară și cooperarea; echilibrul ecologic; prosperitatea economică; interculturalitatea sau colaborarea poliaspectuală între toate țările și popoarele lumii, între etnii și popoare, instituții culturale, științifice, de cult, sportive, artistice etc. Iar ca principii de coexistență pașnică și condiție a progresului în toate domeniile s-a propus: schimbarea pozitivă și dezvoltarea; aplicarea tehnologiei avansate, progresul social, tehnico-științific și intercultural etc.; libertatea și inviolabilitatea mass-media; democrația; conștiința demografică și sanitară; conștientizarea unității lumii și a omenirii... [65, p.14].

Multitudinea și diversitatea acestor valori constituie sistemul axiologic pentru lumea contemporană și, în primul rând, pentru educație și instruire.

Important este de constatat că în urma perioadelor critice sociale, economice, demografice etc., crește interesul față de problematica valorilor și orientărilor valorice ale personalității în societate, dar și oportunitatea în conștientizarea acestora.

În acest sens, educația ca valoare umană și ca factor dominant al dezvoltării societății, transmite prin instituțiile sale elevilor/ studenților sistemul de valori acceptate la etapa dată și formează orientările valorice respective ale personalității.

De două decenii încoace și sistemul de învățământ din Republica Moldova trece printr-o perioadă de reformare dictată de transformările interne de ordin social, politic, economic, științific etc., precum și de tendințele dezvoltării învățământului pe plan internațional: globalizarea, europenizarea, integrarea, tehnologizarea etc.

În acest sens, contextul actual scoate în evidență tot mai multe exemple care atestă că pentru mii dintre tineri nonvalorile au devenit demersuri care le ghidează comportamentul social și profesional.

Situația actuală accentuează prioritatea formării profesionale axate pe competențe și performanțe prin modele culturale de gândire și relaționare, educația în acest sens fiind „preocupată de problemele valorii, de concilierea pluralității de valori” [apud 60].

Procesul constituirii sistemului de valori reflectă interdependența valorilor promovate în societate exprimată în realizarea lor.

Între persoană și mediul social se instituie un raport de influență reciprocă; fiind plasat într-

un timp și spațiu concret, omul ar trebui să devină nu doar „consumator”, dar și creator de valori [60, p.9].

Acest deziderat se referă, în primul rând, la persoanele din domeniul artelor, care prin specificul profesiei sunt purtători și creatori de valori.

În acest sens, arta, în general, și arta coregrafică, în special, dispun de valențe „inepuizabile” în formarea personalității, inclusiv a orientării valorice a acesteia.

Majoritatea cercetătorilor afirmă că numai acea persoană poate produce valori autentice care singură este purtătoare de valori.

Actualitatea prezentei investigații este determinată și de existența unor probleme la nivelul formării profesionale a studenților de la facultățile cu profil artistic și, în special, cu profil coregrafic. Printre acestea:

- Cerințele înaintate față de ei în procesul de instruire sunt orientate în special spre însușirea formelor artei coregrafice și mai puțin spre însușirea valorilor/ conținutului acesteia.
- În structura finalităților profesionale se atestă o semnificativă incoerență între valorile artistice și valorile general umane.
- Lipsesc strategii educaționale speciale orientate spre formarea cadrului valoric al studenților.
- În procesul de formare inițială a studenților, valențele formative ale artei coregrafice din perspectivă axiologică sunt insuficient valorificate.

Astfel, constatăm lipsa unei abordări sistemice privind formarea orientărilor valorice la studenții coregrafi.

Cercetarea este potențată și de renovarea sistemului de învățământ superior din Republica Moldova, care trebuie să joace un rol important în promovarea valorilor sociale, în formarea cetățenilor deținători de competențe, capabili de autodezvoltare, autodeterminare, cu orientări valorice acceptate și promovate de societate.

Prin urmare, subiectul privind formarea orientărilor valorice la studenți se impune ca actual și prin faptul că cercetările acestei probleme sunt într-un număr redus.

Descrierea situației în domeniu

În literatura de specialitate problema ce vizează valorile și orientarea valorică a fost studiată din diferite perspective:

- din perspectiva filosofiei artelor valoarea este identificată cu subiectul și obiectul cunoașterii [7; 91; 164; 92; 72; 71; 151; 8];
- din perspectiva teoriei artelor valoarea este privită ca un produs al creației artistice [175; 147];

- din perspectiva educațională, aspectul axiologic a fost reflectat de pe pozițiile teleologice, conținutale și procesuale: C.Cucoș [38], Gh.Bunescu [25], G.Vasileanu, T.Vianu [107-109], Vl.Pâslaru [89; 65], N.Silistraru [98; 65], I.Gîncu [60], V.Mândăcanu, L.Cuznețov [42; 64], P.Cerbușca, W.Allport [3]; E.Dupreel, M.Golu, A.Antonescu, E.Stănciulescu, M.Hadîrcă [64; 65], Z.Guțu [122, 63], S.K. Zichrony [170-173].

Fenomenul formării profesionale în domeniul artelor din perspectiva axiologică a fost studiat de către: E.Păun, Vl.Paslaru [89; 65], T.Callo [27; 64; 65], A.Ghicov [59] etc. Cercetările menționate, dar și starea actuală a domeniului argumentează actualitatea temei de cercetare și ne permite să identificăm existența unor contradicții: pe de o parte, contextul social este unul inadecvat pentru orientarea valorică a tinerilor, pe de altă parte, în domeniul învățământului (general, superior) nu se valorifică pe deplin potențialul conținutal al educației, inclusiv potențialul disciplinelor artistice; pe de o parte, se declară primordialitatea valorilor umane și personale în societate, pe de altă parte, în societate domină, în mare parte nonvalorile; pe de o parte, se dezvoltă activ tehnologii educaționale eficiente, pe de altă parte, practic în cadrul procesului academic în domeniul artelor nu se aplică strategii speciale de formare a orientărilor valorice la studenți.

În baza premiselor și contradicțiilor menționate formulăm **problema cercetării**: care sunt valențele artei coregrafice și strategiile educative, care ar asigura formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile ”Coregrafie” și ”Pedagogia dansului”, ca factori ce determină calitatea pregătirii lor profesionale.

Obiectul cercetării: conturează aria de implicare investigatională, și anume: procesul de valorificare a valențelor artei coregrafice în formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile ”Coregrafie” și ”Pedagogia dansului” ca dimensiune a orientărilor valorice și ca expresie a cadrului axiologic în general.

Scopul cercetării: constă în fundamentarea teoretică și metodologică a valorificării valențelor artei coregrafice în formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile ”Coregrafie” și ”Pedagogia dansului”.

Ipoteza generală a cercetării:

Noi presupunem că arta coregrafică dispune de potențialul axiologic de formare la studenții coregafi a orientărilor valorice/ estetice ca componență transversală prin integrarea strategiilor educaționale specifice în procesul general de formare profesională inițială a specialiștilor în domeniul coregrafiei.

Obiectivele generale ale cercetării:

1. Analiza, din diverse perspective, a abordărilor teoretice cu referire la valori și orientări valorice (estetice).

2. Determinarea valențelor artei coregrafice susceptibile să formeze orientări valorice (estetice) la studenți.
3. Stabilirea fundamentelor teoretice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin intermediul artei coregrafice.
4. Elaborarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi.
5. Validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi.

Noutatea și originalitatea cercetării:

- Fundamentarea cadrului axiologic al artei coregrafice, privită ca paradigmă estetică și expresie a valorilor artistice din perspectivă educațională pe dimensiunea formării/dezvoltării orientărilor valorice, în special, a celor estetice la studenții coregrafi.
- Definirea orientărilor estetice în contextul interconexiunii acestora cu sistemul de valori, atitudini și competențe din perspectivă filosofică, psihologică, educațională și artistică. În acest sens, orientările estetice reprezintă o unitate de valori, determinate de valențele axiologice ale artei coregrafice, care direcționează activitatea educațională de formare a specialiștilor în domeniul coregrafiei; activitatea educațională, la rândul său, având menirea de a forma orientările estetice la studenții facultăților cu profil artistic.
- Identificarea particularităților pedagogice de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică realizată cu ajutorul integrării cunoașterii științifice, cunoașterii empirice și a cunoașterii artistice, prin integrarea procesului de formare a competențelor coregrafice/artistice și a procesului de formare a orientărilor estetice, a finalităților profesionale.
- Elaborarea și aplicarea unui ansamblu de principii în procesul de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică, clasificate în: principii psihologice, principii pedagogice și principii artistice, acestea constituind bazele teoretice ale formării orientărilor estetice.
- Fundamentarea teleologică a orientărilor estetice în domeniul artei coregrafice care se caracterizează prin următoarele particularități: aspirații/ tendințe spre frumos în arta coregrafică, percepția estetică a artei coregrafice, orientare spre un anumit gen de artă coregrafică, crearea operelor coregrafice cu valori estetice, valorificarea demersurilor estetice prin interpretarea artei coregrafice.
- Conceptualizarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi, axat pe interconexiunea teoriilor ”sensului personalizat”, ”căutării sensului” și a

”teoriei pasiunii”, într-un ”nod estetic”, pe integralizarea teoriilor cunoașterii științifice, cunoașterii empirice și a cunoașterii artistice, structurat în trei compartimente – *științifico-educational (teoretico-conceptual), orientativ valoric și creativ (procesual)*.

Modelul elaborat vizează, totodată, percepția creativă a imaginilor valorice ale artei coregrafice, crearea operelor coregrafice proprii cu valori estetice și artistice, interpretarea creativă/ estetică a anumitor roluri din opera coregrafică.

Problema științifică de importanță majoră soluționată rezidă în stabilirea și valorificarea valențelor artei coregrafice și strategiilor educative, care ar asigura formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile ”Coregrafie” și ”Pedagogia dansului”, ca factori ce determină calitatea pregătirii lor profesionale.

Semnificația teoretică a cercetării constă în dezvoltarea teoriei educației artistice prin:

- redefinirea conceptului „orientare estetică” a studenților coregrafi;
- determinarea valențelor artei coregrafice de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi;
- includerea sistemului de valori estetice ca obiect de studiu în unele curricula discipline;
- integrarea unor strategii educaționale specifice formării orientărilor estetice la studenți în procesul de formare profesională inițială a specialiștilor în domeniul coregrafiei.

Valoarea aplicativă a cercetării își găsește exprimare în reactualizarea curriculumului academic din perspectivă axiologică și în aplicarea metodologiei elaborate de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi în procesul de formare profesională a acestora.

În cercetare au fost aplicate următoarele **metode**:

- *teoretice* – analiza abordărilor și fenomenelor pedagogice și artistice;
- *empirice* – experimentul pedagogic, chestionarea și observarea;
- *interpretative* – analiza cantitativă și calitativă a datelor.

Implementarea rezultatelor științifice: aplicarea practică a Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice la studenții coregrafi în procesul de instruire la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAP).

Aprobarea și validarea rezultatelor științifice este asigurată de investigațiile teoretice și experimentale de analiză și de interpretare comparativă a rezultatelor cercetării.

Rezultatele cercetării au fost validate la conferințe naționale și internaționale, în cadrul Departamentului Științe ale Educației al Universității de Stat din Moldova, Departamentului Coregrafie al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice și al Seminarului Științific de Profil din cadrul Universității de Stat din Moldova.

Sumarul compartimentelor tezei

În **Introducere** se fundamentează actualitatea temei, prin conturarea și formularea problemei, a scopului, a obiectivelor cercetării, a bazei conceptuale și metodologice aplicate; este reliefată importanța teoretică și valoarea practică a investigației; sunt specificate tezele principale înaintate spre susținere; este expusă aprobarea și implementarea rezultatelor științifice.

În **Capitolul 1 „Poziționări artistice, axiologice și pedagogice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică”** este analizată arta coregrafică ca purtătoare de valori, dar și ca mijloc de formare a orientărilor valorice, în general, și a celor estetice, în special.

Coregrafia aparține unor forme de artă spectaculoase, sintetice, spațio-temporale, care combină în sine dansul, muzica, dramaturgia (baletul) și arta plastică. Punctul central al acestei sinteze este coregrafia. În opera coregrafică coexistă diferite tipuri de artă, într-o formă modificată, acestea subordonându-se și interrelaționând cu elementul central – coregrafia [116].

De aici reiese că „arta coregrafică constituie un ansamblu, un organism concret, integrat, care are formele sale specifice de manifestare și legitățile sale de existență. Printre ele există însă ceva special, anume: ceea ce-i caracteristic doar coregrafiei și care, totodată, o înrudește cu alte forme de artă. Acest ceva special, reprezintă nu altceva decât mijloacele expresive de exprimare proprii coregrafiei. Cu toate că diferă de celelalte tipuri de artă, ele contribuie la crearea imaginii coregrafice integrale.” [147, p.30].

Fiind o artă spațial-temporală, dansul există, prinde viață doar în cadrul acestor două dimensiuni. De aici constatarea că și mijloacele expresive ale artei dansului depind în mod direct de această legătură importantă, care, de altfel, definește și specificul coregrafiei. În coregrafie, spre deosebire de alte forme de artă, acțiunea se desfășoară în timp și în spațiu, fapt ce determină particularitatea structurii sale dramaturgice.

Așadar, în procesul de analiză a artei coregrafice din punct de vedere axiologic am stabilit legitățile și oportunitățile estetice ale dansului, fapt relevant, la momentul actual, pentru formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții coregafi, care, la rândul lor, au o unică ocazie de a exprima prin dans, prin plastică, prin mișcare, prin mimică și gesturi, prin activitățile de cercetare creativă, atât cu caracter general, cât și particular, toată bogăția valorilor personale, având posibilitatea de a-i învăța și pe alții această artă.

Totodată, sunt analizate pe larg diferite concepte și abordări ale noțiunilor „valoare”, „orientare valorică”, „orientare estetică” etc.

Efectuând o analiză comparativă a diferitelor abordări/ accepțiuni ale noțiunii de valori, putem deduce câteva aspecte privind definirea acestui termen:

- valorile ca obiecte materiale și spirituale și trăsăturile acestora;
- valorile ca noțiune aplicativă asupra caracterizării relațiilor subiect-obiect;
- valorile ca atitudine a oamenilor față de realitate;
- valorile ca importanță;
- valorile ca ideal și convingeri [apud 146].

Analiza abordărilor filosofice, psihologice, sociologice, pedagogice ne-a permis să constatăm că *valoarea* reprezintă o noțiune complexă, multinivelară/multiaspectuală care se atribuie existenței umane și nu are delimitări de vârstă, națiune, gender etc. și care, pe de o parte, sunt sociale, iar, pe de altă parte, sunt individuale/ personale.

De asemenea, sunt analizate abordările pedagogice privind formarea orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică din diferite perspective:

- *teoria cunoașterii* (cunoașterea științifică/ teoretică; cunoașterea empirică/experimentală; cunoașterea artistică);
- *teoria noilor educații* (educație prin valori și pentru valori);
- *teoria teleologică* (atitudini ca finalități);
- *teoria educației* (conținutul și strategiile de formare a atitudinilor).

Totodată, aceste particularități sunt reflecții ale originii și naturii valorilor, ale contextului și conținutului cultural în care aceste valori se produc și funcționează.

În **Capitolul 2 „Fundamente metodologice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică”** se fundamentează conceptul de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenți din diferite perspective: filosofică, sociologică, psihologică și pedagogică.

Demersul filosofic privind formarea orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică se axează pe mai multe abordări: fenomenologică, metafizică, raționalistă, empirică etc.

Un loc aparte este rezervat abordării culturologice și sociologice a formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică.

Totodată, accentul se pune pe abordările psihologică și pedagogică ale acestui proces. Pe larg sunt analizate noțiunile de „atitudine” și „atitudine axiologică”; se propune structura și dimensiunile orientărilor estetice la studenții coregrafi.

Tot în acest capitol este prezentat Modelul pedagogic de formare a orientărilor valorice la studenți prin intermediul artei coregrafice.

Modelul pedagogic de formare a orientărilor valorice la studenții coregrafi reprezintă un construct teoretic și metodologic, care include în structura sa un sistem de orientări valorice în

interacțiune și care face parte din paradigma generală a finalităților privind formarea specialiștilor în domeniul coregrafiei.

Modelul pedagogic de formare a orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică este fundamentat pe integrarea teoriei „sensului personalizat”, teoriei „căutării sensului” și a teoriei „pasiunii” și pe crearea unui centru valoric/ câmp semantic-emoțional în cadrul căruia se realizează interacțiunea valorică a triadei: *profesor – coregrafie – student* prin participare în activitățile comune: științifico-teoretice, orientativ-valorice și creativ-constructive.

Această abordare accentuează caracterul sistemic și holistic, conceptual și praxiologic, axiologic și adaptiv al Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică.

În **Capitolul 3 „Demersul experimental în formarea orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică”** se fundamentează conceptul experimentului, se prezintă rezultatele etapei de constatare a experimentului, se descrie pe larg metodologia implementării Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi.

Totodată, la finele experimentului formativ a fost realizată etapa de control privind nivelul de manifestare a orientărilor estetice la studenții coregrafi.

Aceste rezultate au fost comparate cu cele obținute la etapa de constatare și au fost formulate concluzii privind eficiența Modelului aplicat.

Cercetarea finalizează cu **Concluzii generale și recomandări**, deduse din analiza teoretică a problemei, dar și din analiza rezultatelor experimentale prin care se confirmă soluționarea problemei cercetării.

1. POZIȚIONĂRI ARTISTICE, AXIOLOGICE ȘI PEDAGOGICE ALE FORMĂRII ORIENTĂRILOR VALORICE (ESTETICE) LA STUDENȚI PRIN ARTA COREGRAFICĂ

1.1. Arta coregrafică – purtătoare a sistemului de valori

Fiecare gen de artă dispune de un sistem propriu de caracteristici și legități, prin prisma cărora reflectă aspecte importante ale realității obiective. În această ordine de idei, este necesar de a menționa că modul deosebit de percepere artistică a lumii înconjurătoare, specific doar unui singur gen de artă, reprezintă totalitatea mijloacelor sale de expresivitate artistică.

Dansul, ca și orice alt gen de artă, de asemenea dispune de mijloacele sale caracteristice, cu ajutorul cărora reflectă lumea reală prin imagini artistice, accentuând astfel specificul său, care constă în transmiterea ideilor și sentimentelor umane prin intermediul mișcărilor, gesturilor și mimicii. „Limbaajul dansului reprezintă limbaajul emoțiilor omenești, și dacă cuvântul are o anumită semnificație a sa, mișcarea de dans capătă sens, exprimă ceva doar atunci când, aflându-se într-o combinație cu alte mișcări, contribuie la dezvăluirea structurii artistice a întregii opere” [140, p.7].

Caracterul generalizator și plurivalent al limbajului coregrafic dictează necesitatea de a implementa unele legi și reguli specifice de reprezentare a realității, prin care se urmărește stabilirea de valori și sensuri figurate ale imaginii poetice.

Dansul reprezintă un gen al artei coregrafice, care apelează la mișcarea și poziția corpului uman pentru a crea o imagine artistică.

În Dicționarul Explicativ al Limbii Române sunt atestate două sensuri ale termenului „dans”:

1. „Ansamblu de mișcări ritmice, variate ale corpului omenesc, executate în ritmul unei melodii și având caracter religios, de artă sau de divertisment” și
2. „Ansamblu de mișcări artistice convenționale care constituie baza tehnică a coregrafiei, a spectacolelor de balet” [44, p.259].

Dansul a apărut încă în vremurile străvechi, fiind o expresie a emoțiilor și sentimentelor omenești despre o vânătoare reușită, încheierea unor activități de muncă sau de luptă. Inițial, dansul a avut o semnificație magică și religioasă, constituind o parte indispensabilă a ritualurilor din acele timpuri, servind totodată și ca un mijloc specific de transmitere a anumitor valori inerente acelei perioade, precum și a unor experiențe concrete din diferite domenii de activitate.

Pe parcursul unei istorii de secole, arta dansului a acumulat o serie de tehnici, care au permis, datorită expresivității caracteristice acestui gen de artă, să ne transmită o bogată

experiență, numeroase informații, care constituie astăzi o adevărată valoare educațională, însumând, totodată, și latura emoțională a artei coregrafice.

Având caracteristicile și diferențele sale naționale, diversitatea culturii coregrafice este totuși subordonată atât schimbărilor ritmice-temporale, cât și celor compozițional-spațiale. Această particularitate inedită a mijloacelor expresive permite artei coregrafice, să reflecte într-un mod original, viața și valorile create de omenire [147].

„Totalitatea imaginilor coregrafice expresive dictează legitățile proprii de reflectare a realității, care se bazează nu atât pe o corespundere fidelă între viață și materialul artistic, cât pe gradul de autenticitate în ce privește reflectarea metaforică și artistică a vieții.” [133, p.4].

În virtutea mijloacelor sale de expresivitate artistică, dansul, mai mult decât orice alt gen de artă, se detașează complet de naturalism, de rutina cotidiană, de practica obișnuită de zi cu zi. În același timp, dansul este strâns legat de realitate, însă această legătură nu poartă un caracter direct, ci o caracteristică indirectă, care se realizează în baza legităților generale estetice și a imaginilor artistice ale artei coregrafice. Limbajul dansului reprezintă un limbaj al sentimentelor umane, și dacă cuvântul are o anumită semnificație a sa, mișcarea de dans capătă sens, exprimă ceva doar atunci când, aflându-se într-o combinație cu alte mișcări, contribuie la dezvăluirea structurii artistice a întregii opere [122, p.39].

Caracterul generalizator și polivalent al mișcărilor plastice coregrafice impune necesitatea utilizării unor reguli specifice de reflectare a realității, care presupun mijloace artistice de redare a imaginilor coregrafice [122, p.39].

Influența puternică pe care o exercită dansul asupra noastră rezidă în forța lui de a exprima virtuțile umane, de a transmite intensitatea sentimentelor sufletului omenesc și de a se sustrage de la orice lucruri mărunte și întâmplătoare. Imaginile coregrafice, de regulă, reflectă etapele principale, momentele-cheie ale vieții și, datorită caracterului lor firesc și emoționant, sunt susceptibile să pătrundă în esența ei [133, p.4-5].

De la bun început, arta dansului comportă un caracter sintetic. „În oricare dintre manifestările sale, fie că este vorba de dansurile populare sau de spectacolele în scenă, ea unește într-un tot mișcărilor plastice specifice ale dansului, muzica și costumele, situațiile convenționale de viață. În procesul de interpretare scenică și de percepție artistică a operei coregrafice participă și decorul, și lumina și arta montajului.” [147, p.29.].

Coregrafia aparține unor forme de artă spectaculoase, sintetice, spațial-temporale, care combină în sine dansul, muzica, dramaturgia (baletul) și arta plastică. Punctul central al acestei sinteze este coregrafia. În opera coregrafică coexistă, într-o formă modificată, diferite tipuri de artă, subordonându-se și interrelaționând cu elementul central – coregrafia [116].

De aici reiese că „arta coregrafică constituie un ansamblu, un organism concret, integru, care are formele sale specifice de manifestare și legitățile sale de existență. Printre ele există ceva special, și anume: ceea ce este caracteristic doar coregrafiei și care, totodată, o înrudește cu alte forme de artă. Acest ceva special, reprezintă nu altceva decât mijloacele expresive de exprimare proprii coregrafiei. Cu toate că diferă de celelalte tipuri de artă, ele contribuie la crearea imaginii coregrafice integrale.” [147, p.30].

Imaginea unui dans se naște din corelația mijloacelor expresive ale acestui dans și din conținutul său interior, mesajul pe care urmează să-l transmită, ideea pe care o promovează și pe care trebuie să o justifice. Această constatare este valabilă pentru oricare dintre genurile operelor coregrafice [122, p.41].

Fiind o artă spațial-temporală, dansul există, prinde viață doar în cadrul acestor două dimensiuni. De aici reiese că și mijloacele expresive ale artei dansului depind în mod direct de această legitate importantă, care, de altfel, definește și specificul coregrafiei. În coregrafie, spre deosebire de alte forme de artă, acțiunea se desfășoară în timp și în spațiu și acest fapt determină particularitatea structurii sale dramaturgice.

Printre mijloacele expresive ale culturii coregrafice se numără și plastica corpului uman, această particularitate a coregrafiei fiind strâns legată de prima. Cu toate că expresivitatea limbajului plastic este caracteristică și altor forme de artă, totuși, în coregrafie, spre deosebire de sculptură, de exemplu, a cărei artă plastică este foarte asemănătoare, dansul e marcat de o plasticitate dinamică, plină de viață [122, p. 41].

Mijloacele expresive ale dansului au o istorie lungă, strâns legată de însăși istoria existenței omenești. De exemplu, gestul – acest „cuvânt mut” destul de expresiv, a fost o formă accesibilă de comunicare pe parcursul întregii dezvoltări a societății umane. Modificându-se, cizelându-se, cu timpul, expresivitatea gestului a creat premise pentru nașterea dansului. La un moment dat, gestul corpului uman a descoperit un aliat indispensabil – ritmul, fapt ce a constituit una dintre cele mai mari descoperiri ale omului și o caracteristică deosebit de importantă a dansului [122, p.41].

Cu timpul, acumularea treptată a mijloacelor expresive ale coregrafiei s-a dezvoltat în două direcții. Una dintre aceste direcții a urmărit dezvoltarea gestului – mișcarea plastică a corpului, selectând de-a lungul timpului cele mai expresive, cele mai strălucite mișcări, care, fiind plăcute din punct de vedere vizual, au devenit și cele mai iscusite și mai eficiente. Cea de-a doua direcție s-a preocupat de plasarea acestei mișcări (pasul, ca element al dansului) în spațiu, adică pe teren (pământ, scenă etc.). Prima caracterizează limbajul, vocabularul dansului, a doua – desenul, imaginea, iar împreună, fuzionând, alcătuiesc compoziția dansului.

Mijloacele expresive ale dansului nu au existat niciodată de sine stătător, ci au constituit dintotdeauna o expresie figurativă a ideii, a conținutului. Toate acestea au stabilit și limitele expresivității dansului, particularitate fără de care dansul n-ar fi existat. Ca formă a artei, dansul ne transmite, prin intermediul propriului său limbaj, bucuria și tristețea vieții, visele și amintirile oamenilor și, trebuie să recunoaștem, că o face cu succes [147, p.30-31].

Pentru a-și asigura vitalitatea, este absolut necesar ca dansul să întrunească unele caracteristici, extrem de importante. Astfel: „Dansul reprezintă o formă de afirmare a omului. Arta dansului transmite dragostea de viață. Ea există în numele omului, îl proslăvește pe om, îi glorifică măreția și spiritul sănătos. Dragostea de viață rămâne a fi o caracteristică indispensabilă noțiunii de popor. Acesta este conceptul filozofic al coregrafiei. De aici reiese și influența estetică a dansului, dragostea și interesul poporului pentru acest gen de artă.” [147, p.30-31].

Dansul, de rând cu alte forme ale artei, exercită un impact pozitiv atât din punct de vedere educațional, cât și emoțional. Perfecțiunea imaginilor de dans este determinată de conținutul și forma lor. Arta dansului dezvăluie lumea spirituală a omului și, prin cele mai bune manifestări ale sale, el (dansul) educă întotdeauna frumosul în om, îndeamnă la perfecțiune, educă sentimente nobile, afirmă idei umaniste [122, p.42].

Totodată, este important să avem o idee clară și corectă despre mecanismele interne ale artei coregrafice, care contribuie la formarea de valori atât coregrafilor, cât și celor care sunt consumatori ai acestei arte (spectatorii). După cum afirmă В.Богданов-Березовский, arta coregrafică este mai puțin arbitrară în comparație cu orice alt gen de artă. În acest sens, este evident că orice poziție de dans, fie și cea mai simplă, orice gest sau mișcare de dans arată mai firesc, mai natural decât o simplă frază. Mișcarea, gestul, poziția exprimă cu mult mai exact și mai concret starea emoțională și psihologică a imaginii coregrafice [120, p.6].

Din cele expuse supra putem deduce o teză foarte importantă, conform căreia mișcarea de dans este interpretată ca un exponent direct al sentimentului și al dispoziției, iar lanțul coerent de mișcări de dans – ca un discurs viu, firesc, exprimat prin semne plastice. În acest sens, dansul este unul dintre mijloacele de comunicare și de influențare non-verbală asupra spectatorului. Dansul conectează posibilitățile fizice și energia unei persoane cu valorile și aspirațiile sale spirituale.

Psihologii în domeniul artei afirmă că dansul contribuie la interacțiunea emisferelor cerebrale, stabilind astfel o relație reciprocă între intuiție și rațiune. Dansul, ca formă a artei, are un puternic impact psihologic și fizic asupra spectatorului. Sentimentul de confort psihologic apare la public în așa-numitul moment de rezonanță, atunci când dansatorii reușesc să realizeze o anumită armonie între muzică și mișcare, între mișcările tuturor dansatorilor, ajustând propriul lor

câmp electromagnetic la cel din sala de spectacole. Anume această influență asupra omului contribuie în cea mai mare măsură la schimbarea sau dezvoltarea valorilor sale generalumane.

Un alt factor important, care de asemenea are o însemnătate deosebită în activitatea cotidiană a omului, îl reprezintă ritmul dansului. Toate organele interne ale omului și procesele sale psihice funcționează într-un anumit ritm. Mai mult, oamenii de știință susțin că toate lucrurile din lumea înconjurătoare sunt subordonate unui anumit ritm. Omul face parte din această lume și, prin urmare, legăturile existenței sunt obligatorii și pentru el. Acest fapt a fost conștientizat încă din cele mai vechi timpuri. Strămoșii noștri dansau întotdeauna, când doreau să se contopească cu natura, să se alimenteze cu energie de la ea. Un cunoscut adept al sofismului, Hazrat Inayat Khan, scria că sănătatea este o stare perfectă de ritm și tonus. Atunci când apar probleme de sănătate, avem nevoie de ajutorul armoniei și ritmului pentru a reveni la starea de normalitate.

Așadar, arta coregrafică, în general, și dansul, în special, reprezintă o valoare artistică în sistemul unei anumite culturi și un mijloc eficient de formare a unor anumite valori generalumane, având, în acest sens, posibilități inepuizabile ce țin atât de conținut, cât și de modalitățile de realizare (mijloace artistice).

În opinia cercetătorului american Ann Cooper Olbrigh „dansul, care presupune un antrenament intens al corpului dansatorului, ne poate ajuta să accentuăm coordonarea complexă între experiența (lui) fizică și valoarea culturală a reprezentației (produsul final coregrafic), adică între corp și identitatea sa” [153].

Cu alte cuvinte, pentru dans, ca formă a artei, o importanță deosebită are reprezentarea nemijlocită a imaginii. Creată de artist și de experiența sa personală subiectivă, de experiența psihologică a corpului său, imaginea capătă expresie prin mișcarea și comportamentul acestui corp într-un anumit context artistic. În același timp, este important și nivelul la care această experiență reușește să reflecte și să exprime valorile estetice și sociale.

Arta coregrafică, datorită varietății de forme și direcții, posedă o serie de diverse caracteristici și un bogat potențial de valori pentru a putea exercita o influență mare asupra ființei umane. В.Ю. Никитин a încercat să integreze toate formele și direcțiile artei coregrafice într-un singur sistem, care să conțină:

- paradigma estetică (de exemplu, estetica romantismului, care stă la baza baletului clasic);
- modulul lexical, adică un anumit limbaj al dansului;
- sistemul educațional, realizat în instituțiile școlare, modalitățile de formare profesională a interpreților și coregrafilor;
- caracterul concret al gândirii artistice a coregrafului în ce privește crearea de valori și opere

de artă, utilizând mijloacele expresive ale diferitelor sisteme de dans.

Așadar, *coregrafia, ca artă spațial-temporală*, este un tip specific *de reflecție* asupra realității, de redare a acesteia și de exprimare-creare a atitudinii dansatorului față de lumea în care trăiește și față de sine, ca subiect creator al lumii frumosului – *intelectual- corporal-motorie*.

Artele spațial-temporale includ genurile: *dansul, teatrul, cinematografia și circul*. Deoarece dansul este o comunicare nonver-bală, ceea ce implică participarea atât a conștiinței, cât și a subconștientului, el se impune ca o comunicare într-o situație distinsă, reconfortantă, pe care o creează ritmul muzicii. Valori adiacente ale dansului, precum perioada istorică și epoca, exprimă timpul desfășurării dansului, iar indicii spațiali arată locul/ spațiul desfășurării dansului. Dansul este o operă artistică și ca atare reprezintă un sistem de imagini artistice specifice, create prin mișcări, pantomimă și schimbări ritmico-armonioase exacte și continue ale corpului uman [113, p.55].

Arta coregrafică este o perpetuă și efemeră mișcare a corpului în spațiu și timp; corpul uman nu se „așează” în spațiu ca un obiect, ci se re-găsește mereu într-o situație de constrângere, de comunicare, de sentimente, stări și idei, care parcurg corpul într-un flux infinit de mișcări armonioase. Dansul se află, într-un mod privilegiat și echidistant, între lumea temporală și lumea spirituală, profund ancorat în ambele. Dansul a devenit astăzi una dintre artele cu cel mai mare potențial de integralizare a condiției artistice a omului. Dansul:

- provoacă dansatorului și contemplatorului emoții, sentimente și stări afectiv-estetice puternice; predispune la crearea de noi și noi stări emoționale;
- invită la meditație estetică, la cunoaștere artistică;
- este prilej de distracție și amuzament.

Ca obiect-proces de cunoaștere artistic-estetică, dansul exprimă diferite caractere umane. Coregrafia însă este, întâi de toate, artă muzical-ritmică, care produce un ritm specific, prin care omul armonizează cu ritmurile universului, cosmosului, naturii și ale spiritului. Spiritul uman sintetizează ritmurile universale, generale și particulare și este exprimat de dans prin marș, mișcare lină, veselă, săltăreață etc. [104, p.77].

Totodată, *caracterul imagistic-expresiv al artei coregrafice* este de natură dublu-unitară: imaginile create de dans sunt constituite armonic de valoarea muzicii și de figurile create de corpul dansatorului (inclusiv de pantomimă). A vedea în dans nu doar mișcări ale corpului, ci și *imagini artistice* este condiția de bază a receptorului de artă, care simte-înțelege-interpretează opera de artă ca *image artistică creată* de om și care *creează o altă existență*, una umană prin definiție (metafizică). Dansul răspunde acestui principiu constitutiv al artei: este o imagine artistică, deci este un gen de artă [81, p.22].

Prin muzică și mișcări executate în tactul și în spiritul muzicii, dansul redă, exprimă și sugerează emoții, sentimente, stări afective, idei, gânduri; el poate povesti un conținut din viața omului. Dansul are doi autori: compozitorul și coregraful; fiecare dintre ei a investit în imaginile muzicii-dansului un mesaj emotiv-ideinic propriu, care însă corelează cu al celui alt autor. Se poate afirma că dansul redă conținutul imagistic al muzicii, dar re-creat de dansator prin mișcări și plasticitate corporală. Însă, dansul poate promova și un mesaj propriu, muzica servindu-i doar ca una dintre cele două forme artistice.

Limbajul artei coregrafice, prin intermediul căruia se redă demersul artistic și se creează opera coregrafică, se constituie din elemente specifice dansului: *mișcare, gest, mimică* (pantomimă). Limbajul artei coregrafice se exprimă prin elementele coregrafice analizate în contextul operei/ creației ca întreg, prin specificul stilistic al limbajului coregrafic (clasic, contemporan, modern), prin elemente de exersare a comunicării eficiente în contextul elementelor coregrafice (anticiparea mișcărilor, sincronizarea pașilor). Fiecare gen de dans (clasic, contemporan, modern) își are limbajul său specific [24].

În conformitate cu aceste teze, se disting următoarele sisteme de dans: dansul clasic, dansul popular, dansul de jazz (jazz dance), dansul modern, dansul postmodern și dansul contemporan (contemporary dance) – un termen care desemnează libertatea în combinarea acestor sisteme și care reflectă în mod diferit realitatea în forma artistică și scenică a lucrării coregrafice, folosind un limbaj expresiv original și bazându-se pe propriile orientări valorice și estetice.

Cele mai semnificative pentru cercetarea noastră sunt dansul scenic-popular și dansul clasic, datorită locului prioritar care le revine în arta coregrafică, dar și datorită posibilităților și valențelor estetice de a influența pozitiv formarea orientărilor valorice atât la viitorii coregrafi și interpreți, cât și la spectatori. În acest sens, vom încerca să evidențiem semnificația generală a acestor sisteme de dans din punctul de vedere al paradigmei valorice.

Dansul clasic reprezintă un fenomen artistic absolut independent, care respectă anumite legități estetice și generează anumite valori artistice și estetice, astfel influențând direct conștiința publicului. Anume așa valori generalumane ca dragostea, bunătatea, dreptatea, libertatea constituie baza baletelor clasice.

Dansul scenic-popular s-a dezvoltat în baza dansului folcloric, care reflecta caracterul și temperamentul poporului în sânul căruia a apărut. Trebuie să remarcăm că dansul scenic-popular formează atitudini valorice față de istoria, tradițiile, psihologia și cultura acestui popor. Rezultă că un coregraf modern ar trebui să simtă estetica contextului național, să cunoască materialul/ esența dansului popular în strânsă legătură cu istoria acestui popor și să-l reproducă în formă scenică, ținând cont nemijlocit de perioada istorică concretă, de ideea principală și de valoarea

dansului, atât pentru spectatori, cât și pentru dansatori [52].

Reieșind din faptul că demersul cercetării noastre cu referire la procesul de formare a orientărilor valorice/ estetice la studenții coregrafi se va axa preponderent pe dansul scenic-popular, apare necesitatea de a caracteriza acest gen de artă coregrafică din perspectivă axiologică.

Dansul folcloric reflectă specificul vieții multisekulare a unui popor, caracteristicile sale specifice, originale, care s-au stabilit de-a lungul istoriei. Fiecare nouă epocă, noile condiții politice, economice și religioase s-au reflectat întotdeauna în formele de conștiință socială, inclusiv în arta populară. Dansul folcloric, pe lângă valoarea estetică pe care o poartă, reprezintă totodată un adevărat monument al istoriei și culturii poporului în sânul căruia a apărut.

Din moment ce dansul este o artă spațial-temporală, limbajul dansului continuă să evolueze și să se schimbe în conformitate cu valorile generalumane și tradițiile naționale, cu atitudinea de respect față de istoria și cultura poporului său.

Una dintre particularitățile dansului scenic-popular constă în faptul că coregraful/ regizorul are dreptul să modifice sursa inițială. Dar, în acest caz lucrarea lui nu trebuie să fie mai prejos ca valoare decât sursa originală, ci, din contra, ea trebuie să fie inovatoare, iar ideea și imaginea centrală – evidențiată cu mult mai clar și mai expresiv. „În procesul de creare a dansului, este important să fie angajate toate componentele acestuia: mișcarea și desenul, adică plastica coregrafică expresivă, muzica, costumul, culoarea. În același timp, menționăm că toate aceste mijloace expresive ale dansului nu funcționează de sine stătător, ci doar fuzionând ele creează imaginea artistică și estetică a mesajului” [149, p.74].

Prin dans se dezvăluie mentalitatea poporului, în special cultura, tradițiile sale, fapt ce nu poate nu să influențeze orientările valorice ale oamenilor.

În acest sens, în calitate de exemplu vom analiza unul dintre dansurile scenice-populare „Călușarii”.

„*Călușarii*” reprezintă un dans dacic, un dans solstițial solar, cu implicații rituale ludice, războinice și catharsice. În acest dans, bărbații purtau toiege-mastoide care semnificau razele soarelui, toiege transformate mai târziu în mastoide de cai solari. În sec.V î.e.n., Xenofon, în lucrarea sa „*Anabasis*”, descrie „Colavrimos” ca un dans trac, războinic [56, p.37].

Cercetătorii de la Universitatea din Brașov (E.Poenaru, C.Samoilă, S.Bobancu) au formulat o interesantă ipoteză asupra relației dintre regulile Jocului Călușarului și structura sanctualelor de la Sarmizegetusa și, îndeosebi, relația cu învățăturile pe care Deceneu, după Iordanes, le-ar fi transmis dacilor: „Dansul călușarilor, despre care toți autorii susțin că mai păstrează până azi elemente care provin dintr-un străvechi ritual, cum sunt: legământul cetei pentru perioada jocului, condiția de puritate a membrilor cetei, autoritatea vătafului, condiția secretului, viețuirea în comun

a membrilor cetei în această perioadă de timp, bățul care amintește de toiagul ca semn distinctiv al puterii învățaților preoți, caracterul cu totul aparte al coregrafiei acestui dans, derularea lui sub semnul unei unități organice totale, caracterul salturilor care vor să sugereze desprinderea de pământ a interpreților sau unele ritmuri care ating paroxismul, reprezintă o reflectare populară a practicilor rituale legate de sistemul calendaristic dac” [95].

„Zestrea spirituală a poporului român, după cum susține Petre Brâncuși, relevă, prin multitudinea creațiilor sale muzical-coregrafice, gestul estetic rafinat al locuitorilor acestor meleaguri, dar și profunzimea rațiunii lor, inventivitatea și originalitatea comorilor create în timp prin truda minții lor” [58].

De menționat că cele mai reprezentative dansuri ale poporului roman/ moldovean sunt „*Hora moldovenească*”, „*Bătuta*” etc.

Așadar, în procesul de analiză a artei coregrafice din punct de vedere axiologic, am stabilit legitățile și oportunitățile estetice ale dansului, fapt relevant, la momentul actual, pentru formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții-coregafi, care, la rândul lor, au unica ocazie de a exprima prin dans, prin plastică, prin mișcare, prin mimică și gesturi, prin activitățile de cercetare creativă, atât cu caracter general, cât și particular, toată bogăția valorilor personale având totodată și posibilitatea de a-i învăța și pe alții această artă [52].

Indiscutabil, pentru un viitor coregraf cea mai importantă calitate profesională este creativitatea. Imaginația creativă și gândirea asociativă contribuie la crearea de imagini artistice – cea mai importantă unitate semantică valabilă pentru oricare gen al creației artistice. Imaginea artistică este susceptibilă să transmită plenar toată gama de trăiri și experiențe: starea de spirit, emoția, sentimentele, pasiunea, adică acele calități, prin intermediul cărora se manifestă atitudinile valorice.

Imaginea coregrafică este una complexă. Ea reprezintă cadrul naturii, al acțiunilor rituale, al articolelor de uz casnic și pe omul însuși – faptele, gândurile și starea sa de spirit. Simbolurile artistice, plătuite de gândirea creativă a coregrafului, se materializează într-o operă de artă, adică capătă caracteristicile specifice unei imagini artistice. Prin intermediul acestor imagini se dezvoltă acțiunea coregrafică, se conturează mesajul general de natură artistică și emoțională, având o anumită valoare estetică/ artistică. Forma grafică a dansului (desenul scenic) ia naștere, mai întâi, logic, în conștiința coregrafului, rezultând din suma unor asociații și valori, și reprezintă soluția corectă a sarcinii stabilite anterior [140, p.311].

„Dansul este o simbioză de sentimente, gândire, emoție, acțiune, cu participarea nemijlocită a imaginației. Mișcarea orientată a dansului devine a doua natură a interpretului. Intenția este ceea ce interpretul trebuie să execute, iar coregraful – să exprime cât mai clar, cu

scopul de a obține exact caracteristicile necesare pentru a crea o compoziție coregrafică.” [165, p.55].

Intenția și metodele de implementare a acesteia sunt întotdeauna determinate de nivelul valorilor morale și al imaginației artistice. În acest sens, viitorii coregafi au nevoie de reflecție interioară și de experiențe ca stimulente pentru creativitate. Aceste stimulente pot acționa ca surse de inspirație în procesul creativ.

Jean-Georges Noverre, fondatorul teoriei dansului sublinia următoarele: „În cazul în care maestrul de balet nu este capabil să trăiască sentimente puternice, el nu va fi capabil nici să le exprime – gesturile sale vor fi reci, fața lipsită de expresie, iar pozițiile corporale lipsite de pasiunea adevărată“ [141, p.375].

În același timp, un rol la fel de important joacă și orientările sale axiologice, gusturile estetice și capacitatea sa de a gândi în imagini coregrafice de valoare.

Așadar, valențele artei coregrafice sunt determinate de valorile estetice care reprezintă o varietate de atitudini față de arta coregrafică, de percepția frumosului în arta coregrafică, dar și de crearea operelor coregrafice în conformitate cu legitățile frumosului.

Analiza literaturii de specialitate și a experienței acumulate ne sugerează clar că există o legătură directă între talentul coregrafului și orientările sale artistice/ estetice, cu atât mai mult că însăși arta coregrafică, prin esența ei, creează premise pentru realizarea acestor legături.

1.2. Axiologia – cadru de referință în formarea orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică

Problema valorilor a fost și este una dintre cele mai dezbătute și abordate de diferite științe: filosofie, culturologie, sociologie, psihologie, pedagogie etc.

Abordarea filosofică a genezei valorilor a apărut în secolul IX, având denumirea de „axiologie” (grec.: *axia* – *valoare*, *logos* – *învățare*), iar primele studii cu referire la valorile general umane erau realizate de către gânditorii din Epoca Renașterii.

Noțiunea „*valoare*” are un caracter polisemantic. Filosoful rus H.A. Бердяев definește „*valoarea*” ca „*esență*” și în același timp ca condiție a existenței depline a obiectului [118].

Un alt punct de vedere aparține lui M.Dewey, R.Perry și H.Spencer, care percep valoarea ca niște fapte reale, care au ca sursă interpretări biopsihogene ale nevoilor omului: „orice obiect devine o valoare atunci, când oricare interes, care și-ar fi el, se extinde asupra lui” [163].

De regulă, majoritatea cercetătorilor disting și studiază noțiunea de „*valoare*” din perspectiva dihotomică a binelui și a răului, a adevărului și nedreptății, a frumosului și urâtului, ... și explică această noțiune ca un scop generalizator și ca mijloc de atingere a acestuia, având în

același timp funcția unei „*norme*” fundamentale.

Psihologii A.Langle și A.H. Леонтьев caracterizează *valorile* ca atitudinea omului față de sine, față de viața proprie, datorită căreia valorile pot afecta puternic interiorul acestuia [136]; cu alte cuvinte, valorile se formează în contextul unei culturi și devin importante pentru om, când obțin un sens pentru el [134].

Toți autorii preocupați de definirea valorilor acordă acestora și o dimensiune pedagogică: valorile sunt create prin cunoaștere, iar cunoașterea este educația prin definire [65, p.9]. În acest context, C.Cucoș definește valorile ca elemente ale educației morale, ca elemente ale culturii interioare a personalității, care se manifestă prin calități personale și determină atitudinea acesteia față de societate, natură și față de sine însăși [38].

Pe parcursul său istoric conceptul „*valoare*” a căpătat mai multe abordări din partea diferitelor curente și școli științifice.

Analiza abordărilor filosofice, psihologice, sociologice, pedagogice cu privire la cadrul valoric ne-a permis să constatăm că *valoarea* reprezintă o noțiune complexă, multinivelară/multiaspectuală care se atribuie existenței umane și nu are delimitări de vârstă, națiune, gender etc. Pe de o parte, valorile sunt sociale, iar, pe de altă parte, sunt individuale/ personale.

Д.А. Леонтьев consideră că formele de existență și manifestare a valorilor sunt în permanentă interconexiune și constituie sistemul de valori care ghidează comportamentul omului în societate [136]. Cu alte cuvinte, omul trăiește în cadrul acestui sistem de valori. Având o configurație distinctă, acest sistem de valori, se caracterizează prin următoarele trăsături: autonomie, stabilitate, obiectivitate.

În opinia I.Gîncu, funcționalitatea sistemului axiologic presupune *continuitatea tipurilor de valori și discontinuitatea conținuturilor lor*, în sensul perenității unei clase de valori și al ritmului de mișcare, constituire și funcționalitate a fiecărei valori. Fiecare epocă dispune de un potențial uman care facilitează o anumită dezvoltare culturală, dar care nu este lineară sau automată [60, p.21].

În concepția cercetătoarei T.Callo, caracteristicile fundamentale ale conceptului de valoare sunt *generalitatea și centralitatea* în universul simbolic al societății și în structura personalității [28].

Unii autori consideră că deoarece valorile *nu pot fi direct observate* aceasta reprezintă caracteristica cea mai semnificativă a valorilor, dar și principalul obstacol în studiul acestora. Caracterul incomensurabil al valorilor presupune doar o cunoaștere preponderent calitativă a acestora, de recunoaștere a tipului de valoare care se raportează la o anumită realitate. Valorile nu pot fi reduse la indicatori cantitativi, ci doar la unele aspecte ale gradului de conformare la un cod

– etalon al valorii respective. A doua trăsătură acceptată este constituirea lor în *concepții despre dezirabil*, ceea ce presupune o preferință inconștientă, dar rațională, transpusă în comportament [60, p.22].

În concepția autorilor A.Biron, M.Moraru, V.Pavelcu și P.Popescu-Neveanu, noțiunea de valoare este considerată o însușire, un criteriu, o reprezentare, un produs, în fond ca obiectivare a esenței umane [88; 87; 93].

Mc Lauglin susține că valorile nu sunt direct observabile, conțin elemente cognitive, afective și conative, nu operează independent de individ și de câmpul social, se referă la standardele dezirabilului, sunt organizate ierarhic în sistemul personalității și relevante pentru comportamentul real.

Unii autori, precum R.Doron și F.Parot, consideră că există cel puțin trei sensuri diferite ale noțiunii fundamentale de valoare pe care o raportează la: motivație – valoarea este apropiată de valență și trimite la tot ce caută sau evită un anumit individ; procesele sociale și organizaționale – valoarea este echivalentă cu utilitatea socială; ideologie – o valoare este apropiată de un scop și conduce la accentuarea semnificației praxisului sau practicilor sociale [53].

Sistemul orientărilor valorice determină partea consistentă a direcționării personalității și alcătuiește baza relațiilor ei cu: lumea înconjurătoare, alți oameni, sinele; acesta este baza concepției despre lume și miezul motivației vieții active, baza concepției despre viață și a „filosofiei vieții” [145].

C.Kluckhohn definește valoarea ca o concepție, explicită sau implicită, distinctivă pentru un individ sau caracteristică pentru un grup, cu privire la aceea ce este dezirabil și influențează selecția modurilor, mijloacelor și scopurilor disponibile ale acțiunii; orientarea spre valoare este o concepție organizată și generalizată, care influențează comportamentul cu privire la natură, la locul omului în ea, la relațiile omului cu ceilalți și cu privire la ceea ce este dezirabil și indezirabil în raport cu mediul și în relațiile interumane.

Valorile servesc drept criteriu selectiv al acțiunilor. Pe de o parte, valorile suscită judecăți, preferințe și alegeri; pe de altă parte, valorile constituie principii în baza cărora se iau decizii de comportament. Indivizii, într-adevăr, preferă unele lucruri altora; selectează din scara posibilităților un anumit mod de a acționa, judecă propria conduită, precum și conduita altor persoane.

G.Allport, P.Vernon și G.Lindzey pun accent pe scopuri și identifică șase tipuri de valori: teoretică, practică, estetică, socială, legătură de putere, religioasă. La rândul său, S.Schwartz inventariază zece tipuri de valori, formulate explicit în tipuri de scopuri: puterea, realizarea, plăcerea, căutarea de senzații, autodeterminarea, universalismul, bunătatea, păstrarea tradițiilor,

conformismul și securitatea [3].

Valoarea este considerată drept un produs axiologic al conștiinței umane, care determină calități ce se atribuie entităților sau stări existențiale, fiind condiționat de preferințe, dorințe, intenții; valoarea este un atribut situațional, relațional ce ia naștere ca urmare a orientării omului într-o ordine transcendentă.

„Valoarea nu este dată de existența antică a unui obiect, ci de un raport efectiv ce se instituie între o conștiință valorizatoare (un subiect uman) și obiectul ca atare, ce candidează la statutul de valoare” [40, p.11].

N.Sillamy definește noțiunea de valoare ca interes manifestat față de un obiect; stimă arătată unei persoane. Noțiunea de valoare este esențialmente subiectivă, variind în funcție de individ și de situație și fiind legată de satisfacerea trebuințelor. Un obiect nu are valoare decât în măsura în care este dezirabil. Se disting diverse valori: biologice, economice, morale, religioase, estetice etc; or, numai prin afectivitate și intersubiectivitate ființa umană ia realmente cunoștință de lumea valorilor concrete. Valoarea unei persoane este fluidă, labilă, pusă mereu sub semnul întrebării; individul care caută să se definească nu o poate face decât prin a se raporta la grupul social din care face parte; el se percepe ca având valoare doar în măsura în care este purtător al valorilor pe care i le recunoaște grupul [99].

A.Капцов și Л.Карпушина definesc noțiunea de valoare drept atitudine a subiectului față de diverse fapte, evenimente din viață, recunoscându-le ca fiind importante în viața lui. Autorii analizează următoarele valori și sfere ale vieții în care acestea își găsesc exprimare: dezvoltarea sinelui; satisfacția spirituală; creativitatea; contactele sociale; prestigiul personal; situația materială înaltă; aptitudinile; nivelul personal de individualitate; sfera vieții profesionale; sfera studii, învățământ; sfera vieții familiale; sfera vieții sociale; sfera distracții; sfera activității fizice [132].

Valorile personale prezintă una dintre cele mai importante subsisteme ce redau bogăția de conținut a personalității [126; 135; 139]. Pornind de la clasificarea propusă de către Д.Леонтьев cu referire la natura psihologică a valorilor individuale, Л.Карпушина și А.Капцов consideră că valorile personale au o dublă esență. Pe de o parte, acestea presupun că relația dintre subiect (ca purtător de valori) și obiect (ca valoare) are funcția de direcționare și structurare, iar, pe de altă parte, este situată în același rând cu trebuințele și motivele subiectului, prezentând ca atare învățământul valoric, care manifestă putere de stimulare, adică are funcția de orientare și motivare [132].

Б.Ломов indică faptul că în procesul vieții în societate la fiecare individ se formează cel mai complicat sistem subiectiv-personal de relații care este unul multidimensional, multinivelar și dinamic, adică sistemul valoric este ierarhic și schimbător. Totodată, ca rezultat al schimbării

condițiilor sociale ale vieții „se schimbă nu atât înseși valorile în totalitate, cât structura acestora, corelația dintre ele și importanța lor” [apud 105].

Societatea, prin diferitele ei paliere de generalitate, oferă și induce individului atitudini, valori, idealuri. Așa cum la naștere copilul găsește o anumită tehnologie, o anumită structură socială și anumite cunoștințe, tot așa el găsește un anumit sistem de valori și atitudini, un univers axiologic. Umanizarea și socializarea copilului, cristalizarea și maturizarea etajelor superioare ale personalității tânărului înseamnă în primul rând interiorizarea valorilor promovate de contextul sociocultural în care trăiește [68].

Valorile apar ca elemente ale universului simbolic al realității și au ca suport direct nivelul informațional al sociologului și, în primul rând, comunicarea directă interumană prin limbaj. Valorile se nasc și funcționează în colectivități socioculturale, iar purtătorii lor materiali sunt indivizii concreți și instituțiile respectivelor comunități [68; 76].

J.Smith și S.Schwartz [apud 67] desprind cinci aspecte mai importante ale valorilor: valorile sunt idei, dar nu unele reci, ci infuzate de simțiri; ele se referă la scopuri dezirabile și la moduri de conduite prin care se promovează respectivele scopuri; valorile transcend acțiuni și situații specifice; servesc drept standarde de selecție și evaluare a comportamentelor persoanelor și evenimentelor; ele se ordonează atât la nivel societal, cât și individual, după importanța uneia față de alta, formând sisteme de valori.

O altă caracteristică fundamentală a valorii, și anume – acea socială, găsim la mai mulți autori: G.Hofstede, R.Inglehart, Sh.Schwartz, R.Boudon, P.Iluț, P.Andrei.

În privința *dinamicii valorilor sociale* contemporane, P.Iluț identifică trei idei semnificative:

1. Între sistemul valoric al unei societăți și celelalte componente subzistă un *circuit causal*. Astfel, valorile postmaterialiste apar doar la un nivel de siguranță economică (Inglehart, 1999), iar practicarea lor are efecte pozitive în planul dezvoltării economice.
2. În cazul valorilor considerate principii generale despre dezirabil, schimbările lor nu înseamnă inovații axiologice, ci restructurări în importanța acordată lor.
3. În ciuda diversității sistemelor de valori, transformarea lor la scara socială nu se face aleatoriu.

P.Iluț presupune existența unui *metacod axiologic*, deoarece are loc situarea individului în sisteme de valori cu grade diferite de generalitate. Socializarea nu este lineară, se produc mutații axiologice și aceasta înseamnă o ambivalență axiologică: fuzionarea tradiționalului cu modernul, dar și o confuzie și stare de contradicție [68, p.65].

Așadar, substanța valorii este indispensabil legată de ființa umană, de modul în care este înțeleasă esența acesteia.

Această abordare se axează pe conceptul filosofic, potrivit căruia ființa umană există concomitent în lumea fizicului și în lumea metafizicului, adică a materiei și a spiritului, a sensibilului și a suprasensibilului, care sunt guvernate de principii specifice, respectiv: materia, fizicul – de determinanți, iar spiritul, metafizicul – de autoreflexii [65, p.6].

Diferite abordări ale valorilor, dar și dimensiuni ontologice ale valorii au preluat mai multe clasificări ale valorilor în funcție de anumite perspective și criterii.

În orice acțiune pedagogică de construcție sau reconstrucție umană, aplicarea valorilor include două variabile importante. În gândirea contemporană acestea sunt identificate și definite pentru prima dată de către Petre Andrei ca: *proces de cunoaștere a valorilor și proces de punere a valorii în valoare*; adică de interiorizare și valorificare a lor. Prin aceste două procese, realitatea și valoarea se unesc. *Primul proces explică valoarea* (geneza, structura și tipurile de valori), ceea ce pentru acțiunea educativă înseamnă un proces logic de întemeiere a valorii și de cunoaștere a ei, prin împrejurările vieții, prin experiența personală, prin instruirea școlară sistematică, prin autoinstruire opțională. *Al doilea proces este unul practic de interiorizare, actualizare și apreciere a valorilor în societate și în viața individuală a omului* [apud 42, p.14].

După părerea lui M.Rokeach, menirea valorilor umane rezidă în asigurarea unui ansamblu de standarde pentru a direcționa eforturile noastre spre satisfacerea necesităților și, pe cât posibil, spre a ne amplifica autoestimarea, adică spre a ne face propria imagine percepută de noi și de alții corespunzătoare definițiilor originale, sub aspect social și instituțional, date moralității și competenței. Autorul definește valoarea ca fiind o convingere de durată similară cu un anumit mod de comportament sau scop al existenței. Asemănător oricărui alt tip de convingere, valoarea are trei componente: cognitivă, afectivă și comportamentală [167].

Valorile nu există în sine, în mod independent. Orice valoare determină alte valori, la rândul său fiind determinată de alte valori. M.Rokeach notează că aceste legături de dependență nu sunt întâmplătoare. Oamenii sunt ființe consistente, ceea ce presupune existența unei minimale armonii între valorile pe care le are fiecare individ. Valorile nu există niciodată dispart, ci sunt integrate în sisteme de valori. Aici relațiile dintre ele sunt organizate consistent, alcătuind un mod latent de orientare a indivizilor în toate acțiunile pe care le întreprind, ca efect al unor pattern-uri stabile, de durată, prin care fiecare individ își structurează credințele cu privire la scopurile existenței și la modurile considerate dezirabile de atingere a acestora. Ca și Kluckhohn, Rokeach imaginează o organizare ierarhică a valorilor, cu valori centrale ce devin prioritate. Sistemul valoric este relativ stabil, însă el se poate schimba prin modificarea ierarhiilor valorice, prin

schimbarea priorităților valorilor [84, p.30-31].

Multitudinea definițiilor și clasificărilor valorilor este o caracteristică generală implicită a acestora: capacitatea de a reprezenta în totalitatea și în integralitatea sa Ființa umană. În acest sens, *cultura* înglobează/se identifică cu valorile create de omenire. De asemenea, dificultatea de a defini valorile derivă din caracterul lor interdisciplinar: nu există valori pure – economice, estetice etc., fiecare tip reprezentând și domenii contingente ale activității și spiritului uman.

Drept caracteristici definitorii ale valorilor se disting:

- *caracterul deziderabil al valorilor*: valorile există/ se produc ca dorință, ca și calitate proiectată și dorită, deci ca proiecție a viitorului Ființei umane asupra prezentului acesteia;
- *raportarea exclusivă la om*: omul este cel care creează valorile, raportându-le la anumite lucruri, fenomene, evenimente, idei etc imprimându-le astfel calitatea de valoare, de ex: atitudinea omului față de natură, față de operele literare;
- *multitudinea și varietatea nedefinită și nelimitată a valorilor*, asociate cu multitudinea și varietatea nedefinită și nelimitată a indivizilor umani, a universului uman,
- *caracterul stabil al valorilor*, ca manifestare a principiului stabilității și continuității lumii și a omului în lume;
- *apropierea* (asimilarea, însușirea) *valorilor determină esențial calitatea individului*: individul se identifică cu propria-i calitate, adică cu propriile valori, inclusiv cu capacitatea de a-și apropria valori, de a se constitui ca ființă desăvârșită - valoarea supremă a ființei umane [65, p.9].

Valoarea nu este un dat, ci un act, în experiența valorii intervin atât dorințele, simțămintele, voința, cât și cunoașterea. Ea constituie un raport dintre un obiect (bun material, creație spirituală, principiu, comportament) și un subiect care apreciază obiectul respectiv, este o relație de apreciere, semnifică acea relație socială dintre subiect și obiect, în care se exprimă prețuirea acordată de o persoană sau colectivitate unor obiecte sau fapte, materiale sau spirituale, în virtutea capacității acestora de a satisface trebuințe, aspirații umane, istoricește condiționate de practica socială, de a contribui la progresul omului și al societății [175].

Valorile sunt criterii evaluative și standarde de judecată pentru a putea prețui lucrurile, ideile, sentimentele în raport cu calitatea acestora de a fi sau nu dezirabile, de a reprezenta ceea ce este frumos, just, adevărat, demn etc.; ele se referă numai la ceea ce este semnificativ pentru sensul vieții omului. Cu mici diferențe de nuanță, categoria de valoare este definită și astăzi drept:

- a) element al unui sistem simbolic care servește drept criteriu pentru alegerea între alternativele de orientare deschise într-o situație dată (T.Parsons);
- b) noțiunea de valoare implică o luare de poziție din partea grupurilor sociale sau indivizilor

în raport cu categoriile de bine și rău, de just și îngust, de frumos și urât, de agreabil și dezagreabil, de util și dăunător etc. (M.Duverger). Există și fenomene neutre din punct de vedere axiologic, dar în general colectivitățile și grupurile umane valorizează într-un fel sau altul (pozitiv sau negativ) fenomenele culturale și sociale;

- c) sursă fundamentală a motivației, a activității umane, reprezentând scopuri sau principii în termenii cărora sunt revendicate ca fiind dezirabile anumite norme specifice (G.Lundberg, N.Larsen, R.William);
- d) un principiu de comportament față de care membrii unui grup resimt o obligație emoțional pozitivă și oferă un standard pentru judecarea unor acte și scopuri specifice (G.Theodorsen, A.Theodorsen);
- e) capacitatea unui obiect (idee, lucru sau altă persoană) de a satisface o dorință, o nevoie sau aspirație umană, apreciată în funcție de interesul pe care îl prezintă obiectul respectiv (Al.Birou);
- f) concepții colectiviste despre ceea ce este considerat bun, dezirabil și corect sau rău, indizirabil și incorect într-o cultură (R.T. Scafer, R.P. Lamm) – definiție dată de sociologii americani prin recurs la tabla de valori americane de bază consemnată de R.Williams: realizarea, eficiența, confortul material, naționalismul, egalitatea, supremația științei și a rațiunii.

În acest context B.Voicu precizează că:

- nucleul valorii îl constituie semnificația prin care omul instituie și lărgeste câmpul axiologic, descoperirea valorii înseamnă descoperirea unei semnificații, iar crearea valorii înseamnă crearea unei semnificații umane care transformă valoarea în bun cultural;
- valoarea se validează nu doar prin mijloace științifice, ci uneori, doar la limită, prin acordul experților (de exemplu, cazul unei opere de artă sau al unei teorii științifice), ceea ce justifică relativismul cultural, imposibilitatea comparării și ierarhizării culturilor;
- caracterul istoric al genezei și funcției valorilor este relevat atât de corelația dintre obiectiv și subiectiv, național și universal, nou și permanent, sensibil și spiritual, finit și infinit, cât și de fenomenul valorizării, de actul prin care se constituie judecata de valoare, de procesul de recunoaștere și desemnare a valorii; caracterul relațional al valorii se explică printr-un sistem complex de relații: relația dintre obiect și subiect; raportul dintre individual și social în geneza și evoluția sistemelor de valori (numai individul este creator, dar creația este motivată de trebuințe și aspirații derivate din social); relațiile dintre general, particular și specific (există valori generalumane, particulare și specifice); raportul dintre real și ideal; prin corelațiile multiple se realizează unitatea valorilor (prin fuziunea dintre adevăr și

celelalte tipuri de valori în procesul cunoașterii științifice).

În general, se poate afirma că valorile reprezintă generic concepții și principii despre ceea ce este realizabil în societate prin acțiune umană. Geneza și dinamica lor sunt în funcție de următoarele condiții: practica social-istorică – mediul formativ al valorilor, sensibilitatea subiectului axiologic, subiectivitatea sa – omul în dubla calitate de existență și agent demiurgic, conținutul obiectului și disponibilitatea sa de a satisface un evantai cât mai larg de trebuințe, obiectivitatea socială a valorilor ca finalitate [84, p.33-34].

Cercetătorul trebuie să se axeze pe acele clasificări ale valorilor care sunt mai relevante pentru investigația sa.

Un alt aspect în cercetarea valorilor ține de conceptul „orientări valorice”, care reprezintă un construct spiritual complicat și îndeplinesc un anumit rol și funcții în comportamentul persoanei.

De fapt, după cum afirmă psihologii, valorile conștientizate devin *orientări valorice*. Noțiunea „*orientări valorice*” pentru prima dată a fost aplicată de către sociologul U.Tomas în anii 20 ai sec.XX, care le-a definit ca „*atitudine socială*” care reglează/ regulează/ gestionează comportamentul omului/ individului.

A.Г. Здравомыслов consideră că *orientările valorice* sunt cele mai importante elemente ale structurii personalității, dezvoltate pe parcursul acumulării experienței de viață a individului [130].

B.A. Ядов consideră că „orientările valorice” reprezintă valorile sociale conștientizate și acceptate, devin scopul vieții și mijlocul de bază în atingerea acestui scop, fiind totodată mecanisme reglatorii ale comportamentului social al individului. Cercetătorii consideră că anume orientările valorice devin criterii în luarea deciziilor în situații în care se impune alegerea celor ce corespund moralității [152].

Create de valorile umane, *orientările valorice* sunt o factură spirituală complicată, îndeplinesc un anumit rol și funcții în structura personalității. Acest fenomen poate fi caracterizat atât prin prisma filosofică și sociologică, cât și prin cea psihopedagogică, apariția conceptului fiind determinată de intersecția acestor științe [60, p.27].

Așadar, orientările valorice reprezintă o unitate de valori ierarhic interconexe, care direcționează activitatea individului. Cu alte cuvinte, orientările valorice sunt reflexii. Adică, în conștiința individului valorile sunt reflectate ca scopuri prioritare ale vieții, dar și în calitate de indicatori. Ele se realizează în plan dinamic și activ în personalitatea individului. Acestea se pot manifesta în plan cognitiv, afectiv și comportamental, dar și în domeniul relațiilor interpersonale, în domeniul relațiilor „individ-natură”, prin raportare la Eu-l propriu etc.

Analiza retrospectivă și actuală a noțiunilor „valoare” și „orientări valorice” ne permite să stabilim premise pentru analiza particularităților pedagogice ale formării orientărilor valorice la studenții coregrafi.

1.3. Particularitățile pedagogice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică

Formarea orientărilor valorice (estetice) la studenți este un proces complex fundamentat pe:

- *teoria cunoașterii* (cunoașterea științifică/ teoretică; cunoașterea empirică/ praxiologică; cunoașterea artistică);
- *coceptul noilor educații* (educație prin valori și pentru valori);
- *teoria teleologică* (orientări estetice ca finalități);
- *teoria educației* (conținutul și strategii de formare a orientărilor estetice).

Totodată acest proces se axează pe reflecții ale originii și naturii valorilor, fiind determinat de contextul și conținutul cultural în care aceste valori se produc și funcționează.

În cadrul cercetării date este vorba despre arta coregrafică, ca parte a unei culturi (a unor culturi).

Formarea orientărilor valorice prin prisma teoriei cunoașterii științifice este determinată de reflectarea „obiectului” cunoașterii, care este separat de subiectul cunoașterii, el există în afara omului sau ca parte a unei dintre ființele sale biologice, intelectuale, spirituale [65, p.6].

Prin cunoaștere științifică, obiectul cunoașterii nu se schimbă (sau se schimbă nesemnificativ); se schimbă însă reprezentările noastre despre acesta, adică se schimbă subiectul cunoscător. Deși în cunoașterea științifică valoarea are caracter obiectiv-subiectiv, și în acest cadru epistemologic valoarea este un lucru care se află nu doar în afara omului, ci și în interiorul său, căci valoarea nu este indiferentă față de individul uman (grupul etnic/ social); ea fiind un obiect al dorinței [107].

Formarea orientărilor valorice din perspectiva teoriei cunoașterii empirice/ praxiologice se axează pe perceperea valorii ca ceva util, de preț, care corespunde necesităților sociale și individuale. În acest sens dansul ca valoare și purtător de valori s-a constituit și s-a dezvoltat în mare parte în mod empiric.

Formarea orientărilor valorice din perspectiva teoriei cunoașterii artistice este în mare parte determinată de specificul relației subiectiv-obiectiv. În acest sens, după cum afirmă

cercetătorul V.Pâslaru, „în cunoașterea artistică” valoarea este și mai apropiată ființei umane. Ea identificându-se cu subiectul cunoașterii” [65, p.7].

În acest sens, mai mulți autori R.Ingarden [70], R.Barthes [8], M.Corti [34], T.Vianu [107], C.Radu [94], Vl.Pâslaru [65] afirmă că originea operei de artă se află în caracterul subiectiv-obiectiv al cunoașterii acesteia.

Ca obiect al cunoașterii, opera de artă nu există în afara subiectului cunoscător decât la modul convențional. Opera de artă își începe adevărata existență abia în momentul în care este receptată, subiectul cunoscător recreând-o prin percepție, imaginație și gândire artistică. În cunoașterea artistică, obiectul cunoașterii (opera de artă) este astfel recreat de către subiectul cunoscător. Opera de artă nu există, ea *devine* ca atare datorită acțiunii de cunoaștere a receptorului. Respectiv, și adevărul (valoarea) în cunoașterea artistică nu se află în afara omului, ci *este produs creat* de către acesta [65, p.7].

Totodată, acești autori (și alții), în contextul acestor teorii evidențiază două aspecte importante pentru construcția pedagogică a formării orientărilor valorice la subiecții respectivi. Primul aspect ține de cunoașterea valorilor, iar al doilea – de crearea acestora de către om.

Sintagma vorbirii curente *omul (studentul) însușește valorile* nu indică o simplă mișcare, o deplasare a unei valori dintr-un loc din exteriorul omului de către om. Verbul *a însuși* redă *acțiunea omului* (subiectul cunoscător/educat) pentru a face ca ceva anume în procesul acțiunii declanșate de om să devină o calitate, o *însușire* a acestui ceva. *A însuși* sau *a apropia* echivalează cu elaborarea, producerea, crearea valorii de către agentul acțiunii. Educația, în accepțiunea cea mai generală a termenului, presupune o însușire transformatoare a valorilor, în procesul căreia atât valorile comunicate (de exemplu, cunoștințele), cât și subiectul receptor (educatul) suportă schimbări benefice, de sporire a propriei identități. Valoarea devine cu adevărat valoare abia atunci când este receptată ca atare de către un subiect cunoscător, iar subiectul educat își poate consolida identitatea prin însușirea unei valori doar cu condiția ca valoarea respectivă să fie acceptată de el ca pe o achiziție personală, nu ca pe un corp străin care i se implantează în conștiință [65, p.7].

De fapt, toate valorile sunt create de om prin raportarea la mediul înconjurător și la Eu-l propriu. În toate cazurile crearea valorilor este determinată de motivația personală.

„În cadrul valorilor „date” individul și natura, valorile create de omenire sunt definite ca valori în baza atitudinilor pe care le elaborează individul față de ele, atitudinile fiind recunoscute ca acte de creație, căci anume ele certifică faptul unor noutăți în ființa celui care le elaborează” [65, p.7].

În acest sens, specificul artei coregrafice presupune, în primul rând, cunoașterea valorilor artei coregrafice, în al doilea rând, producerea (montarea, crearea) valorilor artei coregrafice

(operei coregrafice în diferite forme de manifestare) și, în al treilea rând, cunoașterea/ asimilarea valorilor umane prin intermediul artei coregrafice. Arta coregrafică, după cum afirmă mai mulți cercetători, reprezintă un factor/ instrument important în formarea unei personalități integre.

Important pentru cercetarea noastră este analiza cadrului teleologic al formării orientărilor valorice la studenți. Sensul teleologiei este imprimat acestui proces de faptul că sistemul de valori posibile de format prin arta coregrafică se transformă în sistem de finalități, expresii ale unor determinări socioculturale și chiar individuale [47].

Finalitățile educației, după cum afirmă C.Cucoș, se decontează pe axa idealitate-realitate, printr-un dozaj optim între dezirabilitate și posibilitate. Nivelul ideatic al finalităților trebuie să fie destul de „înalt” pentru a reprezenta cu adevărat un model funcțional, dinamic și în continuă mutare către noi orientări de perfecțiune [41].

La etapa actuală există mai multe abordări teoretice ale finalităților educaționale. Dacă, în mod tradițional, obiectivele reprezintă niște finalități culturale pe asimilarea de cunoștințe, ulterior a apărut conceptul care prevedea, în primul rând, formarea unor atitudini și capacități spirituale, apoi dobândirea unor deprinderi, după care urmează asimilarea de cunoștințe [106].

Actualmente a devenit tot mai pregnantă abordarea unei paradigme a finalităților, reflectate printr-un sistem de compoziție (menționăm că la etapa actuală există o varietate de abordări, chiar și contradictorii, ale conceptului de „componentă”, analiza căroră nu face parte din obiectivele cercetării noastre). Din perspectiva cercetării noastre, găsim în literatura de specialitate mai multe abordări ale finalităților, una dintre care se axează pe conceptul „componentei axiologice/valorice” (J.S. Bruner, C.Cucoș, Vl.Pâslaru, Geissler).

În viziunea lui C.Cucoș, „competența axiologică nu rezidă numai în capacitatea determinării corecte a valorii, ci presupune instituirea operativă de grile și repere valorice din perspectiva căroră să fie raportate și interpretate diferite produse culturale” [41].

Competența axiologică nu se reduce doar la cunoașterea și însușirea unor valori, ci presupune și capacitatea de a crea noi valori, noi conexiuni în sistemele de valori. Competența axiologică în general, dar în special cea specifică artei coregrafice, poate avea diferite forme de manifestare, în funcție de caracteristicile ariei valorice vitale. Componenta axiologică concretizată (dimensiunea artei coregrafice) se manifestă în cazul dat, prin capacitatea, studentului coregraf de a se apropia de valențele artistice tradiționale ale artei coregrafice (precum și de cele noi), de a le integra în experiența personală, de a le propune și transmite și altora.

Un alt demers de referință privind stabilirea finalităților din perspectiva formării orientărilor valorice la studenții coregrafi ține de noțiunea „atitudini”. Ca și în cazul „competențelor”, problema „atitudinilor” a fost și rămâne una controversă și pe larg dezbătută în

literatura de specialitate. „Atitudinile, în viziunea lui Vl.Pâslaru, spre deosebire de cunoștințe și capacități, sunt mai puțin înțelese și mai puțin urmărite în acțiunea educațională, deși tocmai ele reprezintă principalele achiziții ale educabilităților” [65, p.12]. În sens pedagogic, atitudinea denotă proprietatea de a forma o poziție corectă a individului, oferă un reper necesar pentru a rezolva probleme de comportament în diferite situații. T.Callo consideră că atitudinea, ca finalitate, este o dimensiune fundamentală, care se formează prin: cunoașterea realității și a lumii; conștientizarea și producerea valorilor; sensibilizarea sporită față de lucruri, evenimente, fapte, situații etc. [64, p.43].

Atitudinile ca raporturi semnificative ale individului față de fenomenele lumii din exteriorul său și față de fenomenele universului său intim, fac parte din structura competențelor (inclusiv a celor axiologice), alături de cunoștințe și capacități.

Atitudinile pot avea diferite forme de manifestare:

- în domeniul afectiv: *emoții, sentimente, stări sufletești*;
- în domeniul cognitiv: *convingeri, idei, principii, concepții personale* etc;
- în domeniul dezirabilului: *dorințe, aspirații, idealuri*;
- în domeniul volitiv: *acte de voință*;
- în domeniul evaluării: *opinii, aprecieri, autoaprecieri*;
- în domeniul comportamentului: *acțiuni, decizii* etc.

De fapt, atitudinile în domeniul comportamental înglobează toate precedente, însă nu se reduce la ele, având specificul de a se manifesta la diferite etape ale vieții [65, p.12].

P.Iluț consideră că dimensiunea comportamentală constă în acțiunile observabile reflectate de o persoană. Relația atitudini-comportament este una multiaspectuală. Adică, atitudinile influențează comportamentul, iar predictorul proximal al comportamentului este *intenția*.

Intenția comportamentală este determinată de doi factori: unul *normativ* și altul *atitudinal* [68].

Pentru cercetarea noastră important este să analizăm relația „atitudini-valori”. În opinia mai mulți cercetători, „atitudinile sunt instrumente de valori”. Valorile direcționează atitudinile, dar și se exprimă în atitudini. Ele sunt norme de conduită atitudinală a individului. Atitudinile întotdeauna se definesc printr-o raportare la anumite valori în funcție de care se realizează o anumită selectivitate a relațiilor și a relațiilor comportamentale ale indivizilor. Valorile ocupă un loc central în configurația personalității și ele ghidează deopotrivă atitudinile și acțiunile acesteia. Atitudinile apar ca instrumente față de valori. Valorile și atitudinile dau coerență și consistență ființei umane. Important în acest sens este să stabilim *funcțiile dominante ale atitudinii*:

- (a) *Funcția cognitivă.* Întrucât clasifică obiectele experienței individuale a elevilor/ studenților în funcție de valența lor afectivă (pozitivă sau negativă), atitudinile ierarhizează și ordonează percepțiile. Elevul/ studentul cunoaște nu direct, ci prin intermediul atitudinilor, fapt ce facilitează înțelegerea lumii, introducerea unor distincții, precizări, clasificări. Iată de ce atitudinile sunt cea mai importantă valoare reglatoare în raport cu propriul nostru comportament individual, interpersonal sau de grup.
- (b) *Funcția adaptativă.* Atitudinile exercită și o funcție utilitară sau instrumentală. Elevii/ studenții pot lua atitudini favorabile față de obiectele personale sau situațiile utile, care contribuie la satisfacerea nevoilor și aspirațiilor lor și atitudini negative față de tot ceea ce le provoacă teamă sau frustrare.
- (c) *Funcția de adaptare socială.* Consemnează faptul că elevii/ studenții manifestă permanent o tendință de a exprima atitudini care, într-un context determinat, le permit să primească aprobarea și să evite dezaprobarea celorlalți.
- (d) *Funcția expresivă.* Atitudinile servesc la exteriorizarea credințelor și valorilor pe care le consideră centrale și definitorii pentru propria identitate, ceea ce permite fiecăruia să se distingă ca individualitate față de ceilalți. Prin atitudini elevul/ studentul se exprimă, se exteriorizează, își face cunoscute valorile, fapt ce îi produce anumite satisfacții.
- (e) *Funcția de ajustare.* Prin atitudinile și opiniile de care dispune elevul/ studentul vine în acord cu atitudinile, opiniile altora. Ele exprimă nu doar un proces de integrare și diferențiere personală, ci și o luare în considerare a opiniilor altora.
- (f) *Funcția de apărare.* Atitudinile constituie pentru elev/ student adevărate mecanisme de protecție, prin care aceștia se apără de ei înșiși sau de alții, în sensul că prin atitudini pot să-și justifice propriile slăbiciuni, pot ignora sau deforma realitatea, pentru a se apăra de alții [32].

Atitudinile au și o serie de proprietăți, cum sunt: *polaritatea, intensitatea, accesibilitatea*. Atitudinea se caracterizează prin *centralitate*, adică pe capacitatea fiecăruia de a conștientiza valorile la nivelul conștiinței personale. Tot datorită lor, ajutate de activitatea cognitivă, se face posibilă realizarea eu-lui. Cu ajutorul lor acceptăm ceea ce suntem și înțelegem cine suntem.

Atitudinile sunt, de asemenea, *depozitarele normelor*, credințelor pe care se fundamentează conținutul conduitelor. Au rolul de a fixa aceste norme, reguli, valori [64, p.49].

Așadar, conceptele axiologice/ valorice și atitudinale, ca elemente-cheie în structura acestora, sunt privite ca finalități în formarea orientărilor valorice la studenții coregrafi. Configurarea competențelor axiologice în sistemul de finalități poate fi realizată prin elaborarea referențialului axiologic. Potrivit conceptului introdus de C.Cucoș, referențialul axiologic

„reprezintă totalitatea mobilităților individuale și a normelor supraindividuale, interiorizate de subiect, care se actualizează în orice act de valorizare” [41, p.53].

În plan proiectiv, referențialul axiologic se concepe prin identificarea reperelor valorice, dezirabile sau/și recomandate pentru un anumit scop. De fapt, referențialul axiologic poate să condiționeze asimilarea unor valori anumite. Conceperea unui referențial axiologic poate motiva și dinamiza crearea și valorificarea de noi oportunități în formarea personalității umane, inclusiv pe dimensiunea profesională. Menționăm, în acest sens, referențialul valoric profesional elaborat de către cercetătoarea I.Gîncu, privit ca un sistem structurat de indicatori de bază, căruia se circumscrie, în plan real, procesul de formare profesională.

Conform definiției date de I.Gîncu referențialul valoric profesional „este un sistem de valori pe care se bazează activitatea profesională și care asigură îndeplinirea factorilor profesionali [60, p.84].

Un alt aspect care determină în mare parte particularitățile formării orientărilor valorice la studenți este cel procesual. Dacă pornim de la accepțiunea finalităților acestui proces în termeni de orientări axiologice și atitudini ca elemente structurale ale acestora, atunci sunt valabile acele demersuri/ modalități/ acțiuni care duc la formarea acestor finalități.

Acest aspect poate fi analizat din trei perspective: din perspectiva noilor educații, din perspectiva filosofiei, educației posmoderne și din perspectiva tehnologică/ instrumentală/ acțională.

Fără a analiza diferite abordări și sensuri cu referire la *Noile Educații*, deducem din analiza literaturii de specialitate (C.Cucoș, T.Callo, Vl.Guțu, N.Silistraru, M.Hadîrcă etc.) următoarele postulate:

- ✓ Formarea orientărilor valorice prin intermediul artelor face parte din conceptul educației prin valori și pentru valori.
- ✓ Educația prin valori și pentru valori se încadrează în structura *Noilor Educații*, care au apărut ca necesitate de a răspunde problematicii lumii contemporane. Specificul *Noilor Educații* constă în orientarea accentuată asupra unui ansamblu de valori din diferite domenii ale vieții, fiind condiție și o necesitate de asigurare a educației de calitate. În acest context, constatăm că în plan procesual formarea orientărilor valorice la studenți se axează pe strategiile generale ale *Noilor Educații*, dar și pe specificul dimensiunii culturale (aria artei coregrafice).

Pe de altă parte, cadrul procesual al formării orientărilor valorice la studenți este ghidat de filosofia postmodernă a educației, care:

- oferă deschidere sensului vieții umane – *autodesăvârșirea și libertatea*;
- descoperă unitatea triadică a ființei umane – *biologică, intelectuală, spirituală*;
- oferă educației un sistem axiologic, constituit din: *valorile date* omului (natura, cosmosul, universul, capacitatea de devenire întru ființă, capacitatea de a face opțiuni); *valorile create* de om, *valorile fundamentale ale humanitas-ului* (Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea, Libertatea), *valorile naționale*, *valorile contextuale* fiecărui gen de activitate, *valorile personale*;
- indică calea devenirii sale ca ființă desăvârșită – *cunoașterea și formarea în interacțiune a universului exterior și a universului intim* al vieții [65, p.17].

Anume această abordare presupune:

- axarea procesului educativ pe cel ce învață;
- aplicarea metodelor active/ interactive;
- axarea pe formarea de atitudini;
- axarea pe creativitate și producerea de noi valori și aspecte;
- axarea pe contexte și situații reale de viață;
- axarea pe interconexiunea sistemelor de valori etc.

În raport cu aceste deziderate, în literatura de specialitate se abordează și se descrie strategiile educative (metode, tehnici, acțiuni etc.).

În acest sens, T.Callo propune o strategie de formare a atitudinilor, care se axează pe un ansamblu de reguli:

- Contactul direct cu obiectul, persoana.
- Interacțiunea cu cei ce dețin o atitudine (observare și modelare).
- Utilizarea experienței sociale asimilate în grupurile formale și informale.
- Acordarea atenției formării atitudinilor printr-o știință apreciată ca una de pregătire sau de fundamentare a opțiunii pentru inițierea și manifestarea unui comportament.
- Luarea în considerare a factorilor psihologici ce influențează formarea atitudinilor.
- Atât în studierea, cât și în inducerea valorilor sociale, este necesar de a face distincții între acestea și alte concepte conexe. A-i învăța pe studenți anumite norme de conduită specifice nu înseamnă că ei au însușit și principiile generale ale comportamentului profesional, familial și, în general, ale celui cotidian.
- A forma cetățeni valoroși ai unei țări înseamnă *nu doar dobândirea de competențe*, ci, poate mai important, asimilarea și cultivarea unui *cod atitudinal* [28].

VI. Guțu clasifică strategiile educative în trei categorii: *strategii de formare a conștiinței și comportamentului*; *strategii de organizare a activității/ acțiunilor educative*; *strategii de stimulare a comportamentului* [62].

R. Solovei argumentează că strategiile de formare axiologică a celor ce învață trebuie aplicată în așa fel încât să faciliteze:

- crearea situațiilor de motivare a studentului pentru învățare;
- oferirea de oportunități fiecărui student de a-și valorifica experiența individuală, potențialul intelectual, aptitudinile personale, tipurile de inteligență dominante;
- stimularea capacității de argumentare și de identificare a alternativelor;
- favorizarea accesului la cunoaștere prin forțe proprii;
- stimularea atitudinii reflexive asupra propriilor demersuri de învățare;
- încurajarea independenței cognitive și a autonomiei în învățare;
- formarea la studenți a unor atitudini și comportamente corespunzătoare valorilor naționale, democratice și generalumane [100, p.23].

Așadar, analiza diferitelor abordări și aspecte ale formării orientărilor valorice la studenți ne permite să deducem următoarele particularități și repere teoretice și metodologice ale acestui proces:

1. Formele de cunoaștere științifică, empirică și artistică aplicate prin interconexiunea lor în procesul de formare a orientărilor valorice la studenți prin intermediul artei coregrafice trebuie să se axeze pe:
 - valențele formative ale artei coregrafice;
 - prioritizarea și particularitățile cunoașterii artistice;
 - procesele de percepere, însușire, producere și creare a valorilor artei coregrafice.
2. Stabilirea interconexiunii valori – orientări valorice – atitudini și competențe axiologice permite să stabilim un cadru referențial al finalităților privind formarea orientărilor valorice la studenții coregafi. Unitatea de referință a finalităților respective o constituie componența axiologică, care rezidă în capacitatea de a determina corect valorile, de a cunoaște, interpreta și însuși valorile, dar și în capacitatea de a crea noi valori și de a descoperi noi conexiuni în sistemul de valori (în cazul dat – în domeniul artei coregrafice).
3. Esențialul relațiilor „atitudine-comportament”, „atitudine-valoare” ne-a permis să stabilim funcțiile atitudinilor și locul lor în structura finalităților de formare a orientărilor valorice la studenți, ca element principal al comportamentelor axiologice/ valorice.

4. Studiarea formării orientărilor valorice ale studenților din perspectiva filosofiei educative posmoderne, al *Noilor Educații* și al tehnologiilor educative ne permite să ne axăm pe cele mai valoroase tendințe educative, în acest sens – pe plan național și internațional, să formulăm fundamente conceptuale pentru metodologia experimentală de formare a orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică.

Valorile estetice (orientările estetice) fac parte din sistemul valorilor general umane, alături de cele morale, profesionale etc. Totodată, valorile estetice se află într-o interconexiune continuă cu celelalte categorii ale valorilor.

În acest context, menționăm că prin arta coregrafică pot fi formate toate categoriile de valori la diferit nivel de manifestare, general umane, profesionale, educaționale etc. Deoarece *valorile estetice* au un rol deosebit în formarea profesională a coregraților, această categorie de valori reprezintă *obiectul dominant al prezentei investigații*.

Analiza literaturii de specialitate privind abordarea axiologică a problemei ne-a permis să identificăm patru noțiuni-cheie: *valori estetice, orientări estetice, atitudini estetice, competențe estetice*.

Pornind de la definiția noțiunii de valoare – *valoarea estetică* reprezintă un etalon al frumosului, formă și armonie artistică a operei coregrafice.

Orientarea estetică este nu altceva decât valoarea estetică, conștientizată și trăită, care și presupune o varietate de atitudini estetice/axiologice ale personalității pe dimensiunea artei coregrafice. Aici se disting trei grupuri de *orientări estetice* ale viitorilor coregrafi:

- 1) *atitudini valorice față de arta coregrafică și valențele ei axiologice* (în baza valorilor general umane cu referire la dimensiunea conținutală și instrumentală);
- 2) *atitudinea valorică față de sine* (în calitate de viitor coregraf), *față de capacitățile creative proprii*;
- 3) *atitudini valorice față de profesia de coregraf* (căutarea sinelui).

În acest context, atitudinile sunt instrumentele valorii estetice, valorile direcționează atitudinile, care, în cazul nostru, se exprimă în valori estetice. Valorile estetice sunt niște norme de conduită atitudinală a studentului în procesul de asimilare și creare a operelor coregrafice. În raport cu noțiunea „*orientări estetice*” este nevoie de introdus și noțiunea „*competență estetică*” ca dimensiune procesuală/ atitudinală de manifestare a orientărilor estetice. De fapt, se încearcă a extinde lista competențelor profesionale ale viitorilor coregrafi (profesori de coregrafie), prin completarea acesteia cu *competența estetică*, care trebuie privită în unitate cu „*orientarea estetică*”.

Studentul coregraf trebuie să dispună el însuși de competențe estetice, totodată trebuie să poată să le formeze și la elevi prin dans. La rândul său, cadrul didactic universitar trebuie să poată să formeze la viitorii coregrafi și profesori de coregrafie competențe estetice.

Centrarea educației pe competențe, adică pe structuri achizitive complexe, unde alături de cunoaștere sunt vizate și atitudinea, sensibilitatea, afectul, credința, constituie o premisă și un fundament pentru o bună formă spiritual-culturală. Formarea sensibilității pentru arte ocazională educatului o „prelungire a esenței de a fi”, arta propunându-i acestuia „o cotitură prin intermediul căreia el ar putea să se descopere ca ființă umană” [161, p.87].

1.4. Concluzii la Capitolul 1

1. Coregrafia ca un gen de artă sintetică și spațio-temporală combină în sine dansul, muzica, dramaturgia și arta plastică, dispune de mijloace specifice de a reda cadrul valoric al unui popor, tradițiile, obiceiurile, psihologia acestuia etc.
2. Dansul este și un mijloc de cunoaștere artistică a lumii, un mijloc de comunicare și de influență non-verbală, în primul rând, asupra sferei emoționale a viitorilor coregrafi, dar și a spectatorilor.
3. În sistemul artei coregrafice un loc aparte ocupă dansul scenic-popular și dansul clasic, care dispun de oportunități și valențe estetice de a influența pozitiv formarea orientărilor valorice atât la viitorii coregrafi, interpreți, cât și la spectatori. Există, în acest sens, legături directe între talentul/profesionalismul coregrafului și orientările sale artistice/ estetice; cu atât mai mult, arta coregrafică, prin esența sa, creează premise pentru realizarea acestor conexiuni.
4. Analizând semnificațiile conceptului „valoare” am constatat că există o mare diversitate de abordări ale acestuia din partea diferitelor curente și școli științifice. Totodată, am stabilit unele proprietăți ale valorilor, identificate în majoritatea abordărilor ale acestui fenomen (caracterul latent, dezirabilitatea, relativitatea, stabilitatea, manifestarea atitudinii, determinarea socială etc.), ceea ce ne-a permis să definim valorile estetice specifice artei coregrafice.
5. Analiza diferitelor clasificări ale valorilor ne-a permis să identificăm locul și rolul valorilor estetice în acest sistem, care au și un statut transversal (frumosul și armonia sunt caracteristicile mai multor categorii de valori).
6. În urma analizei semnificațiilor noțiunii de „valori” am stabilit conexiunea acestora cu „orientările valorice”. În acest sens, valorile conștientizate devin orientări valorice, care pot fi privite ca orientări-scopuri și ca orientări-mijloace/ instrumente. Totodată, această

abordare a orientărilor valorice ne-a permis să definim conceptul de *orientări estetice* specifice artei coregrafice.

7. Particularitățile pedagogice ale formării orientărilor valorice/ estetice la studenți prin arta coregrafică le-am dedus din mai multe perspective:

- din perspectiva teoriei cunoașterii am formulat *conceptul de integralizare* a cunoașterii teoretice, cunoașterii empirice și a cunoașterii artistice ca unul din fundamentele proiectării Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice/ estetice la studenții coregrafi;
- din perspectiva noilor educații, am valorificat conceptul de educație prin valori (arta coregrafică ca valoare) și pentru valori (crearea operelor coregrafice cu valori estetice);
- din perspectivă teleologică, au fost determinate poziționări teoretice privind formularea/ stabilirea finalităților cu referire la formarea orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică: *cunoștințe* (valorile artei coregrafice), *abilități* (coregrafice, artistice, estetice), *atitudini* (gen de artă, preferințe estetice etc.), *competențe estetice* (orientări estetice).
- din perspectivă procesuală, au fost analizate abordările ce vizează formarea orientărilor valorice la studenți și deduse reperele teoretice în baza cărora am format conceptul propriu de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică: etapele, strategiile, metodele și formele organizaționale.

În acest sens, strategiile educative se vor axa pe valorificarea valențelor formative ale artei coregrafice, prioritizând particularitățile cunoașterii artistice în procesul de percepere, însușire, producere și creare a valorilor artei coregrafice cu un nivel înalt de expresie estetică.

Așadar, **problema științifică de importantă majoră a cercetării** rezidă în stabilirea și valorificarea valențelor artei coregrafice și strategiilor educative, care ar asigura formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile "Coregrafie" și "Pedagogia dansului", ca factori ce determină calitatea pregătirii lor profesionale.

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretică și metodologică a valorificării valențelor artei coregrafice în formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile "Coregrafie" și "Pedagogia dansului".

Obiectivele cercetării sunt următoarele:

- Analiza, din diverse perspective, a abordărilor teoretice cu referire la valori și orientări valorice (estetice).
- Determinarea valențelor artei coregrafice susceptibile să formeze orientări valorice (estetice) la studenți.
- Stabilirea fundamentelor teoretice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin intermediul artei coregrafice.
- Elaborarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi.
- Validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi.

2. FUNDAMENTE METODOLOGICE ALE FORMĂRII ORIENTĂRILOR ESTETICE LA STUDENȚI PRIN ARTA COREGRAFICĂ

2.1. Conceptualizarea formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică

Analiza retrospectivă și actuală a valențelor artei coregrafice de a forma orientări valorice la studenții coregrafi, dar și a cadrului axiologic al problemei, ne-a permis să deducem un sistem de demersuri conceptuale din diferite perspective: filosofică, sociologică, psihologică și pedagogică.

Poziționări filosofico-estetice și sociologice. Artă coregrafică, prin caracterul său sintetic, exercită o puternică influență psihologică și educativă atât asupra celor implicați nemijlocit în acțiunile spectacolului, cât și asupra celor care recepționează aceste acțiuni (adică, spectatorii). În general, filosofia dansului permite utilizarea legităților generale de dezvoltare a naturii și societății pentru a crea și a analiza diverse aspecte ale dansului, pentru a dezvălui relația acestui fenomen cu diferite alte tipuri de artă și categorii de valori umane. În contextul dat, dansul, creat în corespundere cu legile frumosului (estetice), acționează și ca produs și ca purtător al acestor valori. Frumosul, reprezentând o categorie estetică cu cea mai înaltă valoare estetică, posedă capacitatea de a caracteriza operele coregrafice din punctul de vedere al perfecțiunii. De obicei, noțiunea de frumos este definită prin armonie, simetrie, ritm, proporționalitate, corespondență, precum și, în cazul nostru, prin raportul dintre sunet și mișcare.

„Frumosul este rezultatul raportării caracteristicilor realității obiective la individ, ca măsură a frumosului, sau la necesitățile sale practice, idealurile și ideile sale despre frumusețe în viața cotidiană, inclusiv în artă” [140].

Educația pentru artă denotă un anumit mod de a vedea umanul este o filosofie de viață aparte, o viziune asupra a ceea ce este mai de preț pentru devenirea ființei. Importanța pe care prețuirea artei o capătă în societate dă măsura valorică a respectivei societăți, a rafinementului și altitudinii sale axiologice. Educația pentru artă este deschizătoare de noi orizonturi, pentru că ea dezvoltă spiritul interogativ, reflexiv [40, p.15].

Educația pentru frumos imprimă un sens profund, integrator și înalt tuturor achizițiilor. Formarea artistică prilejuiește indivizilor o experiență pentru iluminarea și construirea unui sens legat de existența sa [40, p.15].

Este important să constatăm că estetica este produsul unei activități spirituale, care a apărut în percepția și aprecierea individuală. Categoriile esteticii/ frumosului, prin caracterul lor semnificativ, dezvoltă nu doar gândirea creativă a coregrafului (viitorului coregraf), ci formează și orientările sale valorice, determină poziția sa de viață.

Esteticul, prin natura sa, este similar cu adevărul, însă diferă prin esența sa. Dacă adevărul înseamnă cunoaștere rațională, atunci esteticul nu este doar cunoaștere, ci și experiența emoțională în urma perceperii unui obiect. Prin urmare, echivalentul psihologic al esteticului este experiență/ emoția care, la rândul său, acționează întotdeauna ca un produs, un rezultat al relațiilor dintre subiect și obiect. Specificul acestor relații este determinat de doi factori: caracteristicile estetice ale obiectului (produs al artei coregrafice) și relaționarea sa cu ideile și gusturile estetice ale omului, adică cu orientările valorice care alcătuiesc „conștiința lui estetică”.

La baza conștiinței estetice a individului se află necesitatea estetică, interesul față de valorile estetice, setea pentru frumos și armonie.

În cadrul necesităților estetice se înscriu și idealurile corespunzătoare. Idealul estetic reprezintă imaginea unei valori estetice necesare și dorite, acesta (idealul estetic) fiind cel mai înalt criteriu pentru evaluarea estetică. Această modalitate de evaluare include și gustul estetic, la baza căruia se află valoarea/ orientarea estetică.

În acest sens, cu referire la dans, André Leroi-Gourhan scria: „... mișcarea (ritmul) – acțiune conștientă și specifică omului – stă la baza judecății estetice; omul fiind singurul capabil să formuleze o judecată de valoare” [73].

„Ritmurile și valorile vor tinde în cursul evoluției umane să creeze un timp și un spațiu caracteristice omului, să-i îngrădească acestuia comportamentul într-o rețea de măsuri, să-l concretizeze într-o estetică în sens mai restrâns” [56, p.66].

Formarea orientărilor estetice la studenți poate fi fundamentată din perspectiva teoriei imitației, teoriei expresiei și teoriei formei în domeniul artelor.

Opera coregrafică emită lumea reală, în plan figurativ. Valoarea acestei opere, inclusiv cea estetică, este determinată de calitatea „emiterii” realității. Asume „imitația” face contextul estetic să fie înțeles și concretizeze relațiile ce există între lumea reală și artă, între „copie și model” [117].

Expresia este emoția exprimată, care poate fi provocată sau nu la spectatori. Arta coregrafică reprezintă atunci o valoare, când provoacă și exprimă emoții. Asume „expresia” devine criteriul, în baza căruia se apreciază valoarea estetică a operei coregrafice. Expresia (expresivitatea) face ca opera coregrafică să obțină caracteristicile „frumosului”. Frumosul este forma expresivității operei coregrafice. Forma (forma fizică) înseamnă plasarea elementelor într-un cadru vizual în conformitate cu legitățile frumosului: armonie, simetrie, proporție etc.

Este evident faptul că niciuna dintre aceste teorii filosofice nu reflectă substanța și diversitatea creației coregrafice. Însă, aceste teorii ne permit să înțelegem mai profund procesul de creare a unei opere coregrafice, dar și procesul de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi.

Așadar, arta coregrafică se înscrie în cadrul valoric uman prin valențele sale estetice și artistice, prin mijloacele sale specifice de a reflecta lumea înconjurătoare, dar și prin mijloacele sale de a influența formarea personalității și, în primul rând, a orientărilor valorice ale acesteia. În acest sens, valorile artei coregrafice au un rol activ, transformator în raport cu lumea reală și reflectă realitatea, care este exterioară subiectului creator și/sau „consumator”, „asimilator” de valori. Această abordare se axează pe „raportul, relația care se stabilește între subiect și obiect, valoarea ia naștere și ființă printr-o reciprocitate permanentă a subiectului creator cu obiectul care face ocazională creația” [5, p.188].

Abordarea filosofică a valorilor are în vedere creația practică și stilistică a valorilor. Pentru cercetarea noastră este importantă ideea lui D.D. Roșca cu referire la căutarea în valori a punctului de sprijin pentru acțiunea umană și un temei pentru sensul existenței [90, p.200-201].

Pentru a identifica și a fundamenta poziționarea filosofică privind formarea orientărilor valorice la studenți este important să rezumăm cele mai importante abordări: fenomenologice, metafizice, raționaliste, empirice etc.

Așadar, poziționarea filosofică cu referire la formarea orientărilor valorice din perspectivă fenomenologică se axează pe acceptarea „primatului absolut al valorii”, dar și a „omului în unitatea sa și în deschiderea acestuia către lume...”. În acest sens, numai omul ca ființă umană manifestă autonomie axiologică; „nu conștiința determină valorile, ci valorile determină conștiința” (N.Harnuanu) [apud 11].

Perspectiva metafizică privind formarea orientărilor valorice are la bază mai multe accepțiuni: ființa umană produce valori numai atunci când voința este parte a acestui proces (H.Münsteberg); valoarea se produce de individ, ea derivă din activitatea lui spirituală (L.Lavelle). E.Huesserl, reprezentant al curentului raționalist, consideră că valorile fiind un imperativ nu au realitate, însă sunt dependente de capacitățile comportamentale ale indivizilor [apud 17].

Prezintă interes și *poziționarea empirică* privind formarea orientărilor valorice, care au la bază interesele umane și care mai apoi devin norme valorice.

R.Carmap consideră că pentru a cunoaște lumea, individul trebuie să cunoască valorile [apud 17].

Alte poziționări cu referire la orientările valorice țin de perspectiva culturologică (coregrafia, în acest sens, face parte din paradigma generală a culturii). În acest sens, cultura reprezintă un sistem de valori, inclusiv de valori artistice și estetice. Anume cultura determină, în mare parte, orientările valorice ale omului. E.Spanger afirmă că omul devine cu adevărat om prin asimilarea culturii obiective. Datorită unor procese complexe ”Eu-l” conștientizează și subiectivizează valorile culturale, inclusiv cele artistice, apoi reflectează asupra lor, urmând să le

reconsiderare, să le recreeze și să le reconstruiască în spațiul realului. E.Spanger consideră că procesul de formare a orientărilor valorice prin educație presupune următoarele: receptarea valorilor, trăirea subiectivă a acestor valori, crearea de noi valori grație posibilității de formarea valorilor obiective în valori subiective [apud 33].

„Cultura poate fi considerată astăzi un ansamblu de trăsături distincte, spirituale și materiale, intelectuale și afective, care caracterizează o societate sau un grup social. Ea înglobează, pe lângă arte și litere, moduri de viață, drepturile fundamentale ale omului, sistemele de valori, tradiții și credințele... Cultura îi dă omului capacitatea de a reflecta asupra sinelui său. Ea este cea care face din noi ființe specific umane, raționale, critice și etic angajate. Este cea care ne ajută să discernem valorile și să facem alegeri. Prin ea, omul se exprimă, ia cunoștință de el însuși, se recunoaște ca un proiect neîncheiat, pune în chestiune propriile sale realizări, caută neîncetat noi semnificații și creează opere care îl transcend”. Altfel spus, *cultura generează civilizația și o susține*, „alimentând-o” permanent cu valori, care se acumulează și se transformă în arhetipuri, perpetuând continuu [apud 33, p.43].

Cultura nu este doar un bogat și un impresionant „tezaur” de valori spirituale, artistice/estetice și materiale care să îndemne la contemplație pioasă, nu este percepută ca fiind doar o sumă finită de trăsături punctuale, ci este, în același timp, și un proces ce implică și responsabilizează individualități și grupuri [33, p.43].

Susținem conceperea de către Șt.Bârsănescu (1971) a raportului dintre formarea orientărilor valorice și cultură în trei moduri: *static* (cultura este considerată un mijloc de perfecționare a omului); *dinamic* (cultura este considerată un proces de perfecționare a omului); *scop al educației* (cultura este percepută ca stare de spirit, ca putere și capacitate de a trăi a valorile) [10]. Perceperea culturii ca *stare de spirit* se apropie de ideea filosofică a lui L.Blaga (1974), care afirmă că, datorită faptului că omul este o ființă culturală, cultura ține mai mult de definiția omului decât de conformația sa fizică sau, cel puțin, tot atât de mult. El consideră că ființa umană este condamnată să aibă un *destin creator* și că omul cu spirit creator este, în același timp, și valorizator al propriei sale creații. *Educația prin și pentru valorizare* este primul pas către devenirea progresivă a culturii, către multiplicarea schimburilor valorice, către descoperire și creativitate. În viziunea lui L.Blaga, ceea ce îl individualizează pe om este un întreg univers, iar ceea ce îl singularizează, în raport cu celelalte existențe, este tocmai funcția sa de creator de cultură, imposibilitatea de a trăi într-un alt fel de mediu decât unul cultural [14].

Așadar, cultura, lumea simbolică, apare în urma unui schimb de comunitate, care promovează, suține un set de valori, pe care le consideră dezirabile și individuale, care acceptă, asumă și interiorizează anumite valori, urmând să (re)creeze alte sisteme de valori. Cultura este

expresia sintetică a cunoașterii articulate a lumii reale, a modului în care ne situăm în raport cu aceasta, ea reprezentând *orizontul de existență al ființei umane* [apud 33, p.45].

Arta, în genere, și arta coregrafică, în acest sens, se manifestă specific în contextul culturii generale, și anume: prin construirea creativă a propriului obiect în raport cu interiorul uman prin intermediul unui limbaj artistic, dar și prin experiența creatorului sau a receptorului.

Formele artei nu vin din materia în care produce artistul, ci din spiritul lui. „Cauza de la care începe mișcarea de apariție în artă e forma care se află în spirit”, scria Aristotel, forma care precede în mintea artistului opera făurită de el este introdusă de artist în materie, nu apare ea înseși [30, p.15]. Prin analogie, presupunem că și interpretul/ receptorul are nevoie de abilități, în primul rând de ordin spiritual, pentru a face artă. Arta este produsul exclusiv al omului. Dacă arta este spirit în sensul că spiritul domină apariția ei, apoi actul artistic nu poate fi separat de spirit și este, în esență, un proces spiritual [81, p.28].

Construirea unui demers pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți în mare parte se determină de funcțiile artei, în cazul dat – ale artei coregrafice:

- 1) *Gnoseologică* sau de cunoaștere: arta cercetează lumea înconjurătoare, viața umană (în special universul interior al omului).
- 2) *Axiologică*: arta ia o atitudine față de realitate, o apreciază din punct de vedere valoric, selectează din multiplele însușiri ale obiectului sau fenomenului esențialul, irepetabilul, ceea ce poartă în sine o valoare.
- 3) *Hedonistică*: produce plăcere, delectare, satisfacție.
- 4) *Sugestivă*: sugerează omului anumite idei, gânduri, îi comunică anumite sentimente, convingeri.
- 5) *Iluministă*: poartă în sine și transmite anumite cunoștințe despre lucruri, fenomene, răspândește anumite idealuri, viziuni, concepții etc.
- 6) *Comunicativă*: prin limbajul artei oamenii comunică între ei, arta unește oamenii, contribuie la apropierea și înrudirea lor spirituală.
- 7) *Euristică*: contactul cu arta nu poate fi efectuat în afara unei stări de creativitate, de inventivitate, de descoperire personală; arta dezvoltă anumite potențe și aptitudini de creație.
- 8) *Katharsis*: arta purifică sufletul, îl descătușează și îl eliberează de pasiunile „ieftine” ale vieții, îl înalță și îl înobilează.
- 9) *Estetică*: cultivă simțul frumosului, al perfecțiunii, al armoniei, al echilibrului, al măsurii etc.

10) *Educativă*, considerată suprafuncție: arta educă sentimente morale, calități umane, cultivă sfera spirituală a omului [81, p.30].

Un alt aspect important pentru cercetarea dată ține de poziționările sociologice în construcția formării orientărilor valorice și, în special, a celor artistice/ estetice la studenți.

Formarea orientărilor valorice, tratată din perspectiva conturării identității personale, se axează pe constatarea că persoanele interacționează. Interrelațiile sociale sunt indispensabile, pentru că trebuie să înțelegi, să accepți, să tolerezi diferite moduri de gândire, de simțire, de acțiune, de comportament, de manifestare a valorilor etc.

Identitatea se instalează drept rezultat al interacțiunii dimensiunii sociale cu cea individuală a ființei umane. Identitatea unei persoane se creează prin interacțiunea cu alții, prin diferențiere și prin delimitare, presupunând existența unei sume de elemente:

- identitatea personală, propria imagine despre noi înșine;
- modul cum ne comportăm și prin care ne vor cunoaște cei din jur;
- modul în care suntem percepuți de către cei din jur;
- modul în care suntem tratați de către cei din jur.

Concomitent, o persoană, un grup social, o comunitate poate avea mai multe identități în anumite roluri sociale, stiluri de viață, manifestări colective etc. [33, p.60].

Așadar, formarea orientărilor valorice (artistice/ estetice) din perspectiva identității personale se abordează în contextul dezvoltării umane atât pentru recunoașterea propriei valori, cât și a celor cu care persoana interacționează, manifestând respect pentru diversitatea conceptelor, pentru manifestarea diferitelor reflexii estetice și artistice.

În acest context, *socializarea* este procesul de achiziționare și de adaptare permanentă, de integrare permanentă și de interiorizare a normelor și a valorilor morale, culturale și interculturale [82], și, în special, a celor artistice și estetice.

În primul rând, socializarea presupune învățarea, prin interacțiune cu alții, a unor modele de conduită socioculturală, a unor cunoștințe comune sau a unor norme, reguli, obiceiuri, puse în circulație într-o societate.

Socializarea este un mod de existență umană și se exprimă prin trei nevoi fundamentale:

- nevoia de includere (comunicare, contact);
- nevoia de control, care dă individului siguranța că a interiorizat normele și valorile sociale/ culturale/ estetice dezirabile ce îi vor permite să ajungă la autonomie;
- nevoia de afecțiune, de atașament [82].

Nevoia implică deci reciprocitate, contact, inserare într-un grup. Individul nu doar suportă, ci și este responsabil, exploatează, își determină propria conduită.

G.Fisher identifică următoarele caracteristici ale socializării, care pot fi privite ca un ansamblu de repere:

- este un proces de învățare, de modele, valori, cunoștințe, roluri;
- elementele achiziționale sunt *interiorizate* de individ, devin parte integrantă a aparatului său cognitiv, instaurând instanțe de control interne sau morale;
- dezvoltă diferite *modele de comportament social* ca supunerea, agresiunea sau competitivitatea;
- face ca individul să interiorizeze *modul de funcționare a sistemului social*, maniera de a percepe lumea și de a o interpreta, în cazul dat prin intermediul artei coregrafice.

Efectele socializării se traduc prin achiziționare de norme și valori până la dobândirea *conștiinței de sine* și a *idealului de sine* și prin dobândirea sentimentului de apartenență la o colectivitate și a celui de a împărtăși cu alții sentimente și aspirații, de a avea o *identitate culturală* [apud 82].

Așadar, fundamentarea filosofico-estetică și sociologică a formării orientărilor artistice/ estetice la studenți ne-a determinat să formulăm următoarele prevederi conceptuale:

- *Frumosul reprezintă o categorie estetică cu cea mai înaltă valoare estetică, care posedă capacitatea de a caracteriza operele coregrafice din punctul de vedere al performanței.*
- *Valorile, orientările valorice pot fi abordate din diferite puncte de vedere: fenomenologic, metodologic, raționalist, empiric etc. Însă, majoritatea acestor abordări susțin primatul valorilor, determinate de conștiința omului. Anume omul este creator și purtător de valori.*
- *Cultura, în sens larg, arta, în genere, și arta coregrafică ca parte componentă a acesteia contribuie la dezvoltarea personalității prin valori și pentru valori.*

În acest context menționăm că valorile artistice/ estetice fac parte din sistemul valorilor generalumane, manifestându-se prin specificul lor determinat de domeniul artelor, în cazul dat – de domeniul artei coregrafice. Totodată, constatăm că între diferite categorii de valori există interconexiune și interpătrundere permanentă. Corelând valențele artei coregrafice și reprezentările valorilor, inclusiv ale celor estetice, putem deduce următoarele categorii de orientări valorice estetice:

- 1) atitudinea valorică față de arta coregrafică și față de valorile coregrafice (componentă conținutală și instrumentală), care se sintetizează într-un chip artistic;
- 2) atitudinea valorică față de sine ca coregraf/ interpret;
- 3) atitudinea valorică față de viitoarea specialitate (de coregraf/interpret), din care reiese modelul activității coregrafice.

În procesul dezvoltării acestor orientări se formează competențele axiologice/ estetice.

„Valorile artistice și valorile estetice nu trebuie confundate. Din punctul de vedere al conținutului, valorile estetice cuprind o sferă mai largă, incluzând frumosul din natură, societate și artă. Valoarea artistică vizează doar frumosul din opera de artă, în cazul dat – din opera coregrafică. Din punctul de vedere al finalităților, valoarea estetică presupune receptivitatea și creativitatea estetică, pe când valoarea artistică are în vedere dezvoltarea capacităților creative și metodologice de creare a unei opere artistice specifice unei arte” [40]. Deoarece, în cazul dat, valoarea artistică vizează frumusețea operei coregrafice, fiind, deci, și una estetică, putem privi „convențional” aceste noțiuni ca sinonime.

În concluzie, putem afirma că poziționarea filosofică și sociologică a formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică s-a axat pe două dominante interconexe: arta coregrafică și caracteristicile acesteia ca valoare artistică/ estetică, ca purtătoare de valori și ca factor/ mijloc de formare a diferitelor categorii de valori, în primul rând de valori estetice, care, de fapt, constituie baza valorilor general umane.

Teoria valorilor și orientărilor valorice reprezintă dimensiuni conceptuale de stabilire a finalităților axiologice, a liniilor de conexiune cu aspectele conținutului acestora și cu aspectele conexe: psihologice și pedagogice.

Poziționări psihologice. Poziționările psihologice ale formării orientărilor valorice la studenții coregrafi pot fi abordate din mai multe perspective: din perspectiva psihologiei artelor, din perspectiva psihologiei valorilor și din perspectiva psihologiei formării achizițiilor comportamentale – a competențelor și atitudinilor axiologice, în cazul nostru – artistice/ estetice.

Așadar, după cum afirmă psihologii din domeniul artelor, producerea și asimilarea valorilor artistice/ estetice este determinată, în mare parte, de actul creativ al creatorului sau al interpretului, spectatorului coregrafic. Cu alte cuvinte, cadrul valoric al artei coregrafice și formarea orientărilor valorice prin intermediul artei coregrafice sunt în directă corelație: spectatorul coregrafic prezintă o valoare când este rezultatul unui act creativ, în același timp procesul de creație reprezintă calea și instrumentul de asimilare a valorilor, purtătoare a cărora este arta coregrafică.

În acest sens, pentru cercetarea noastră este important de a valorifica legitățile creativității artistice (coregrafice) din perspectiva formării orientărilor estetice la studenți.

Una dintre legitățile creativității coregrafice se referă la atitudinea inedită față de obiectul creativității – coregrafia, dar și la atitudinea originală față de realitate. Fenomenul dat constă în faptul că această „originalitate” este reprezentată printr-o unitate a structurilor emoționale, raționale și psihomotrice ale subiectului coregrafic. Această unicitate constă și în procesul de

creare a unei lucrări coregrafice, caracterizat printr-o metoda individuală și un stil creativ propriu. De aceea, în arta coregrafică o importanță primordială au unele calități înnăscute, precum simțul ritmului, auzul muzical, coordonarea, elasticitatea/ flexibilitatea, orientarea estetică etc.

O altă legitate de o importanță esențială în arta coregrafică se referă direct la reacțiile emoționale și la reflectarea emoțională a lumii înconjurătoare prin intermediul mijloacelor artistice ale artei coregrafice, cu condiția că, în acest caz, imaginația reprezintă o fuzionare inedită a emotivității în arta coregrafică.

Pentru ca procesul de creație să capete un adevărat sens estetic, este necesar ca intenția/ proiectul coregrafului să promoveze un mesaj, adică să transmită atitudinea lui față de lume, prin care el își va dezvălui și concepția sa de viață. Prin urmare, persoana care creează imagini artistice coregrafice trebuie să posede nu doar sensibilitate emoțională, care fixează realitatea la nivelul fenomenului, dar trebuie să aibă și capacitatea de a pătrunde într-un mod original și specific în esența acestei realități, fapt imposibil fără o gândire dezvoltată. O formă specifică a unui asemenea mod de reflectare a lumii de către artist este gândirea sa metaforică, deoarece metafora surprinde atât imaginea, cât și conținutul ei conceptual.

O altă caracteristică esențială a gândirii artistice este asociația, adică o astfel de relație între imagine și concept, în care una dintre ele, care apare în procesul de creație, provoacă (prin similitudine, opoziție, continuitate/ compatibilitate sau contrast), o altă imagine sau un concept, fie un lanț întreg al acestora.

Caracterul complex al imaginii coregrafice se datorează în mare parte și faptului că aceasta include în sine un bogat material (acumulat de coregraf în urma observațiilor sale) și un spectru bogat de asociații descoperite în procesul de creație.

Analiza legităților generale ale artei coregrafice ne permite să identificăm mai multe etape principale și stări prin care trece coregraful în procesul de creare a unei lucrări coregrafice cu valențe artistice și estetice.

Formele de activitate creatoare a coregrafului, la rândul lor, sunt subordonate unor obiective de același tip, care presupun crearea de opere artistice coregrafice, anticipând acțiunile posibile menite să conducă la rezultatul scontat. Motivarea activității coregrafului se prezintă ca un sistem complex și dinamic de autosusținere. Întregul ansamblu de percepție, gândire și comportament al coregrafului este stimulat de scopurile/ țelurile procesului creativ, acestea fiind unele dintre cele mai importante în ierarhia motivațională a personalității sale [49].

La realizarea acestor obiective contribuie, pe de o parte, activitatea concretă/ orientată (conștientă) a coregrafului, din care fac parte eforturile, voința sa puternică, evaluarea rațională a obiectivelor trasate, adică stabilirea clară a genului coregrafic la care aparține lucrarea pe care el

intenționează să o creeze, ce volum va avea, care este termenul de realizare, sentimentul de responsabilitate internă pentru rezultat etc.

Pe de altă parte, o nu mai puțină importanță în pregătirea și realizarea actului de creație artistică al unui coregraf are așa-numita activitate involuntară. Aceasta se caracterizează printr-o continuă fantezie coregrafică, un fel de laborator intern, în care se nasc și se maturizează, se împletesc și se suprapun o multitudine de sentimente și formele lor artistice de exprimare. Activitatea spontană a artistului este însoțită întotdeauna de o intenție concretă. În interpretarea cunoscutului psiholog german H.Hekhauzen, intenția este nu altceva decât acea dorință, inerentă firii artistice a creatorului, care poartă amprenta talentului său deosebit.

Motivele creativității, care, într-un fel sau altul, pun în acțiune intenția coregrafului, nu sunt, în esență, observabile. Motivul, în situația dată, poate fi descris prin intermediul unor concepte, precum necesitatea, motivația, predilecția, atracția, dorința etc. Prin urmare, procesul creativ se dovedește a fi motivat chiar și în cazurile în care nu este însoțit de intenția conștientă a coregrafului. Putem presupune că intenția creatoare conține deja în interiorul său acel factor/ acel ceva, care face posibilă alegerea între diferite variante de implementare artistică fără a apela la conștiință, acel ceva, cu care declanșează procesul de creație, îl dirijează, îl reglementează și îl aduce până la starea finită/ până la capăt. Intenția fiecărui coregraf se manifestă ca o predispoziție interioară la unele metode, procedee de expresivitate artistică, la unele tehnici caracteristice de compoziție.

În acest sens, intenția se comportă ca un mecanism de reglementare, care îl orientează pe fiecare coregraf în parte spre elaborarea unor lucrări coregrafice în conformitate cu talentele cu care este înzestrat. Specificitatea activității coregrafului se manifestă în nevoia permanentă de cunoaștere a noi experiențe și de acumulare continuă a materialului. De multe ori, din „haosul” unor astfel de observații separate coregrafii creează adevărate opere coregrafice. Astfel, inspirația, ca tensiune maximă a eforturilor intelectuale și fizice, constituie etapa finală în munca de creație și, în același timp, o condiție necesară (de ordin psihologic) pentru aplanarea contradicției interioare dintre starea emoțională și supraaglomerarea/ supraîncărcarea spirituală a coregrafului. Prin urmare, în procesul de creație coregraful nu doar își realizează orientările sale estetice/valorice, ideile sale, ci, de asemenea, are posibilitatea să revină la starea sa inițială.

O caracteristică semnificativă a universului valoric al coregrafului este profunzimea experiențelor sale și, uneori, chiar acel dezechilibru emoțional, care încalcă stereotipul său dinamic. Creativitatea coregrafică se bazează în mare măsură pe afecte, adică pe acea reacție emoțională puternică cauzată de obiect, idee, scop, care pune stăpânire pe toate laturile personalității artistului și îi stimulează imaginația.

Afectele de ordin artistic nu oferă încă claritate scopului, în psihologia coregrafului domină reacțiile reflexive, el este deocamdată departe de gândirea discursivă, de o conștientizare clară a obiectivelor creativității. La această etapă, indispensabilă, mișcarea lui spre atingerea scopului avansează, în mare parte, la nivelul detectării intuitive a obiectului creativității, acumulării materialului, ocolind stadiul gândirii analitice. Această acumulare la nivelul subconștientului, intuitivului este uneori exprimată prin emotivitatea acțiunilor și faptelor, prin creșterea excitabilității emoționale.

Astfel, indiferent de măsura în care un coregraf talentat se bazează pe propriile forțe, el are neapărat nevoie de măiestrie, adică să cunoască la perfecție meseria, să posede abilitatea de a alege exact, dintr-o multitudine de căi, pe cea unică, a sa, de a se orienta și a merge cu răbdare spre actul creator – toate acestea necesită formarea diverselor competențe de a se proteja în cazul afectelor și instinctelor necontrolabile, dictaturii canoanelor, clișeele, rutinei etc. Cu certitudine, procesul de creație îl metamorfozează pe coregraf într-un creator și promotor al valorilor universale, în primul rând al celor estetice.

Creativitatea poate fi privită și în plan estetic. „Prin creativitatea estetică înțelegem aptitudinea de a produce într-o manieră specifică și diferențială evenimente, forme, obiecte susceptibile de cristalizare estetică” [108, p.30].

Creativitatea estetică în domeniul artei coregrafice se manifestă în planul creativității artistice, într-o perspectivă concretă, aplicată, tehnică: crearea unei opere coregrafice inedite, găsirea unei expresii estetice a chipului coregrafic, sau găsirea unei sincronizări estetice dintre muzică și mișcare, dintre dramaturgie și costum.

Atitudinile, în acest context, se manifestă numai în relație cu valorile și fac parte din structura orientărilor valorice.

„Atitudinea este o variabilă latentă, ascunsă, care devine analizabilă, observabilă numai pe plan experimental, prin moduri de comportamente față de cele mai diverse situații, opinii, idei, persoane și valori” [28, p.59].

Atitudinile, de regulă, se definesc în raport cu anumite valori, acțiuni și comportamente. În viziunea lui M.Rokeach, atitudinile se referă la un complex de convingeri vis-à-vis de un obiect sau situație specifică, pe când o valoare se referă la o singură convingere, însă una de mare generalitate [167].

Valorile ocupă un loc central în configurația personalității umane și ele ghidează deopotrivă atitudinile, judecățile și acțiunile noastre; într-un anumit sens, valorile se exprimă în atitudini. *Atitudinile apar astfel ca instrumentale față de valori.* Plasate mai în centrul sistemului motivațional, valorile determină și asigra direct procesele de apărare și de manifestare a Eu-lui,

stima de sine. Conținutul atitudinilor este legat de aceste mecanisme doar mijlocit. De asemenea, *atitudinile nu sunt prin ele însele standarde (criterii) ale conduitelor noastre, în vreme ce valorile au prin excelență această funcție* [apud 28, p.64].

Conceptul de *atitudine axiologică* este definit de creatorul acestuia, G.W. Allport [3], ca o stare de deprindere sufletească, spirituală și neurologică care, născându-se din experiență, direcționează sau influențează dinamic toate reacțiile subiectului față de obiectele și situațiile cu care el intră în contact. Atitudinea axiologică este acea predispoziție cognitivă și afectivă a persoanei, având și o latură motivațională, care se activează în momentul când subiectul se raportează la propria persoană sau la diferite aspecte din sfera existențială a realității sociale. Este deci o relație interioară, o stare subiectivă ce apare ca o predispoziție de a accepta sau de a respinge a preferințele sociale. Fiind folosită în mai multe discipline cu înțelesuri diferite, devine un concept cu un înțeles foarte larg și cu un grad de aplicabilitate ridicat [apud 28, p.68].

Sistemul de atitudini-valori proprii artei coregrafice reprezintă cuplul cu o semnificație epistemologică și estetică radicală. Procesul de socializare, umanizare, profesionalizare și integrare socioculturală se produce prin însușirea, interiorizarea valorilor, a normelor specifice artei coregrafice. Așadar, rolul valorilor în mentalitatea și comportamentul indivizilor se evidențiază prin următoarele: 1) socializarea și profesionalizarea se explică prin interiorizarea valorilor, influența valorilor este multidirecțională, iar deosebirile interculturale devin tot mai estompate; 2) valorile sunt strâns legate de emoții și afecte, servesc ca standarde evaluative și ca manifestări de comportamente; 3) valorile reprezintă scopuri în sine ca determinanți motivaționali; 4) este importantă distingerea dintre valorile autentic trăite și cele de fațadă [68].

Așadar, considerând valorile drept achiziții comportamentale, constatăm că ele determină formarea atitudinilor și orientărilor axiologice ale personalității, ceea ce face posibilă înțelegerea mai profundă a mecanismelor de realizare a acestui proces. În acest sens, ne vom axa pe interconexiunea cunoașterii empirice, cunoașterii științifice și cunoașterii artistice (argumentare a se vedea Capitolul 1).

Abordarea psihologică a formării orientărilor valorice la studenți prin intermediul artei coregrafice ne-a permis să formulăm următoarele principii:

- ✓ principiul creativității în perceperea, interiorizarea și producerea valorilor artistice/estetice;
- ✓ principiul stadializării procesului de creare a operei coregrafice ca valoare estetică;
- ✓ principiul relevanței și interconexiunii „valori – atitudini – orientări valorice”;
- ✓ principiul interacțiunii cunoașterii empirice, științifice și artistice;
- ✓ principiul angajării afective, psihomotorii, motivaționale și comportamentale din perspectiva interiorizării și producerii valorilor artistice/estetice ca fundament al

orientărilor valorice ale studenților.

Poziționări pedagogice. Poziționările pedagogice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi pot fi privite din mai multe perspective.

Perspectiva fundamentală, în acest sens, ține de coordonatele concepției umaniste asupra educației. Paradigma educațională umanistă „reproduce la nivelul subsistemului educativ liniamentele fundamentale ale paradigmei socioculturale existențiale, și anume: centrarea pe persoană, pe creșterea, pe evoluția sa” [9].

Din perspectiva umanistă, subiectul trebuie să-și trăiască propriile valori, să le actualizeze în existența sa, găsindu-și întotdeauna drumul într-o situație concretă la care reflectează. N.Sacaliș consideră că rolul educației umaniste este „să reveleze educabilului lumea dreptății, lumea frumosului, lumea binelui și a celorlalte valori cardinale chemate să-l conducă în viață...” [97].

Prin educație are loc deschiderea spre lumea valorilor, iar educația centrată pe valori este ea însăși o valoare [37, p.144].

Realitatea pedagogică actuală se caracterizează prin existența unui număr mare de abordări cu privire la „educație”, „procesul educațional”, „finalitățile educaționale”. Important este că paradigmele tradiționale ale educației „conviețuiesc” cu cele moderne/ postmoderne, îmbogățindu-se reciproc. De fapt, paradigmele postmoderne ale educației pot fi clasificate în două categorii:

- *prima categorie* ține de umanizarea și umaniterizarea educației și are la bază modelul psihocentrist/ pedocentrist (elevul este centrul și scopul de bază al educației, subiectul actului educațional). În cadrul acestei abordări teoria educației și teoria instruirii rămân constituențele Pedagogiei generale;
- *a doua categorie* se axează pe integrarea abordării sociocentriste și a celei psihocentriste, pe corelarea factorului psihologic individual cu cel social. În cadrul acestei abordări, fundamentele pedagogiei și teoria educației sunt integrate (tratate separat în pedagogia modernă și tradițională) într-o teorie generală a educației. Având o sferă de referință de maximă generalitate, „educația include, ca principale subsisteme, activitatea de instruire și activitatea de formare profesională” [36, p.147]. Abordarea postmodernă a educației se corelează cu o paradigmă pedagogică nouă – curriculumul (Ralph Tyler).

Educația definită în spiritul paradigmei curriculumului sintetizează toate resursele pedagogice existente privind activitatea de formare-dezvoltare permanentă a personalității (S.Cristea).

De fapt, toate abordările moderne și postmoderne definesc direct și/ sau indirect educația ca un fenomen cultural (sociocultural). Înțelegerea „culturii” în calitate de categorie pedagogică permite identificarea a trei aspecte ale educației prin valori și pentru valori:

- *social-normativ* – identificarea cu anturajul sociocultural și profesional și, în primul rând, cu normele acestuia;
- *individual-cognitiv* – autoformare, autorealizare, autoconducere, autocunoaștere;
- *acțional-valoric* – interconexiunea cu mediul uman și, în special, cu cel artistic, acceptarea/ neacceptarea valorilor, promovarea și producerea valorilor artistice/ estetice.

Primul aspect descoperă importanța socioculturală a educației în calitate de continuare a societății într-o personalitate aparte prin acceptarea normelor, valorilor, tradițiilor respective. În acest sens, cultura și, în special, arta devine un mijloc de percepție a fenomenelor, proceselor, determinând aprecierea acestora și modelul comportamental.

Al doilea aspect descoperă importanța educației în constituirea individuală, ceea ce este imposibil fără a căuta esența propriei realizări artistice/ estetice în cazul studenților coregrafi.

Al treilea aspect descoperă mecanismele educației, căile de atingere a unității calităților individual-personale. Aceste mecanisme sunt nu altceva decât interconexiunile/ interinfluențele părților implicate în procesul educațional. Finalitatea acestui proces devine activitatea celui ce se educă ca formă de acceptare a convingerilor subiective proprii.

Dimensiunea subiectivă în cadrul educațional se caracterizează prin:

- *libertatea* comportamentului și a activității, care este determinată de sistemul de valori și orientări ale individului. Libertatea este în legătură directă cu așa indicatori ca: conștientizarea, responsabilitatea, voința, gândirea pronostică, stabilitatea;
- *demnitatea umană* – atitudinea valorică internă față de sine și față de ceilalți, față de artă, în genere, și față de arta coregrafică, axată pe autoaprecierea propriei importanțe pentru partenerii de dialog. Demnitatea individuală a omului reprezintă nucleul comportamentului social, atitudinal și profesional. Persoana își realizează libertățile proprii, stimează și libertățile altuia, fără a-l folosi pe acest altul în obținerea scopurilor sale; prin aceasta și se manifestă demnitatea omului;
- *capacitatea de a dialoga* în comportament, activitate, comunicare; orientarea la comunicarea cu partenerul/ partenerii în mod egal, dar și cu spectatorii prin spectacole coregrafice;
- *autodeterminare*, care este privită ca un proces de înțelegere a Eu-lui său (a poziției proprii, obiectivelor și a mijloacelor de autorealizare) în cadrul contextual, de corelare a viziunilor proprii cu cele promovate în societate/ de societate. Esența autodeterminării constă în identificarea și realizarea viziunilor proprii în situații problematizante, când persoana este pusă în fața necesității de a face o alegere între

alternative de maximă importanță pentru viața ei. *Autodeterminarea* nu este o stare a omului, ci un proces continuu în care el se află.

Identificarea acestor patru aspecte caracterizează educația în calitate de proces culturologic de formare a calităților umane ale individului/ omului, inclusiv a orientărilor valorice. Această abordare are în vedere: asimilarea valorilor, normelor umane, dezvoltarea/ autodezvoltarea creativă și autodeterminarea omului.

În acest context, educația poate fi privită în *sensul cel mai larg – sociocultural* – ca unitate a influențelor formative ale instituțiilor sociale care asigură transmiterea din generație în generație a experiențelor socioculturale acumulate, a valorilor și normelor morale [62, p.36-37].

Așadar, educația ca proces reprezintă un sistem de acțiuni de transformare în sens pozitiv a ființei umane, în raport cu finalitățile preconizate.

Pentru cercatarea noastră sunt importante și alte dimensiuni ale educației. În acest sens, I.Cerghit definește educația astfel:

- *educația ca acțiune de conducere* (dirijarea evoluției individului spre stadiul de persoană formată autonomă și responsabilă);
- *educația ca acțiune socială* (activitatea planificată ce se desfășoară pe baza unui proiect social, care comportă un model de personalitate);
- *educația ca interrelație umană* (efort comun și conștient între cei doi actori – educatorul și educatul);
- *educația ca ansamblu de influențe* (acțiuni deliberate sau în afara unei voințe deliberate, explicite sau implicite, sistematice sau neorganizate care contribuie, într-un fel sau altul, la formarea omului ca om [30, p.13-16].

S.Cristea definește educația din perspectivă axiomatică: „Educația este o activitate psihosocială, bazată pe valorificarea cerințelor psihologice, interne, în funcție de cerințele sociale, externe” [36, p.146].

Cu alte cuvinte, educația este concepută predominant ca proces psihoeducativ de formare a personalității prin valorificarea resurselor sale interne și ca produs social determinat de condițiile culturale, economice, politice, naționale etc.

Ca activitate psihosocială, educația are un caracter obiectiv – formarea-dezvoltarea permanentă a personalității.

E.Durkheim definește educația ca fiind „acțiunea generațiilor adulte asupra celor tinere, cu scopul de a le forma acestora din urmă anumite stări fizice, intelectuale și mentale necesare vieții sociale și mediului special pentru care sunt destinate” [55].

Sintetizând definițiile educației, ne axăm în cercetarea noastră pe două tendințe principale în abordarea acestui fenomen:

- *Prima tendință* ține de înțelegerea educației ca fenomen *sociocentrist*, structurând clar componentele „educație”, „formare-dezvoltare”, „instruire”, „învățământ”.
- *A doua tendință* ține de înțelegerea educației ca o activitate *psihosocială*, identificând instruirea și formarea ca subsisteme principale. Educația, în sens îngust – ca activitate de formare a unor calități, atitudini, valori, trăsături concrete ale ființei umane – nu este definită ca un subsistem al educației în sens larg – pedagogic.

Educația, în sens pedagogic, este un proces complex, poliaspectual, având ca constituenți instruirea și educația în sens îngust, caracterizate prin trăsături imanente/specifice, care nu vin în contradicție cu unitatea și integritatea acestuia.

Așadar, instruirea și educația, având specificul propriu, care reflectă trăsăturile lor imanente, constituie un proces unitar/ integrat, deseori denumit și *proces pedagogic*.

În dependență de modul de abordare a educației, se stabilesc și funcțiile respective. Aceste funcții pot fi stabilite:

- 1) la nivel de maximă generalitate:
 - funcția de selectare și transmitere a valorilor de la societate la individ;
 - funcția de transmitere a experiențelor de la generație la generație;
 - funcția axiologică/culturală;
 - funcția economică.
- 2) la un nivel concret pedagogic (funcțional):
 - funcția de formare a personalității;
 - funcția de dezvoltare a personalității;
 - funcția de educare a personalității.

În acest context, se deduce funcția de bază a educației – cea de formare-dezvoltare permanentă a personalității umane, realizabilă în orice context extern și intern deschis perfecționării și autoperfecționării într-un timp, spațiu și stil pedagogic [36, p.148].

În contextul acestei abordări a educației, C.Cucoș consideră existența unei necesități profunde de a valorifica cadrul axiologic al educației [38, p.82]. Cu alte cuvinte este nevoia de asigurare a coerenței și consistenței valorilor fundamentale în realizarea acțiunilor educaționale, dar și a valorilor specifice diferitelor domenii de cunoaștere și de activitate umană. În acest sens, arta, în general, și, arta coregrafică ca element esențial al unei culturi, reprezintă un sistem de valori artistice și estetice, care prin esența lor sunt și valori educaționale, alături de cele fundamentale,

contribuind la formarea acestora.

Privind sistemele de valori din perspectivă procesuală, G. De Landsheere identifică trei principii de bază:

- 1) principiul interiorizării valorilor, care cuprinde adoptarea sistemului de valori ca valori proprii, integrate în structura personalității;
- 2) principiul angajării afective, motivaționale și caracteriale optime în perspectiva adaptării permanente la condițiile unui context pedagogic deschis;
- 3) principiul complementarității dintre obiectivele cognitive-noncognitive, care angajează cerința generală de proiectare a acțiunii pedagogice de formare/ dezvoltare a personalității [apud 60].

Această abordare a procesului de valorizare reprezintă un demers educațional holistic și vizează formarea competenței axiologice, în cazul cercetării noastre – a competenței estetice, care este privită ca sinonim al orientării estetice. Așadar, din perspectiva pedagogică noi ne vom axa pe următoarele accepțiuni ale noțiunilor „valori estetice”, „competențe estetice”, „atitudini estetice”, „orientări estetice” în contextul artei coregrafice.

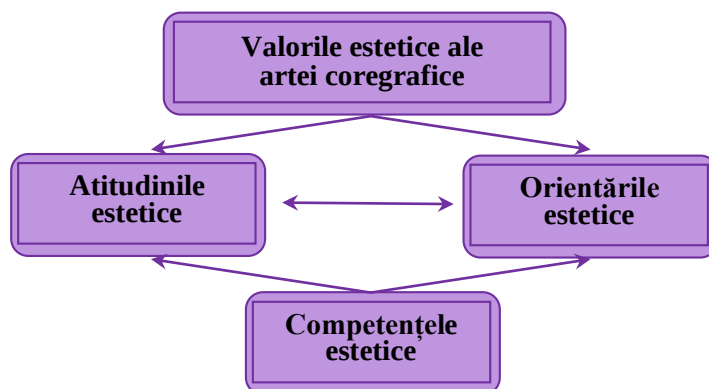

Fig. 2.1. Cadrul axiologic al formării orientărilor estetice la studenții coregrafi (aspectul teleologic)

Valorile estetice ale artei coregrafice reprezintă un etalon al frumosului, formă și armonie artistică a operei coregrafice.

Orientările estetice sunt valori estetice, conștientizate și trăite, care presupun o varietate de atitudini estetice ale personalității pe dimensiunea artei coregrafice. Orientările estetice reprezintă o unitate de valori ierarhic interconexe, care direcționează activitatea profesorului și a studentului în cadrul educațional.

Atitudinile estetice sunt instrumentele valorilor estetice, valorile direcționează atitudinile. Atitudinile, întotdeauna, se raportează la anumite valori estetice și artistice.

Competența estetică este o dimensiune procesuală/atitudinală de manifestare a orientărilor estetice în domeniul artei coregrafice.

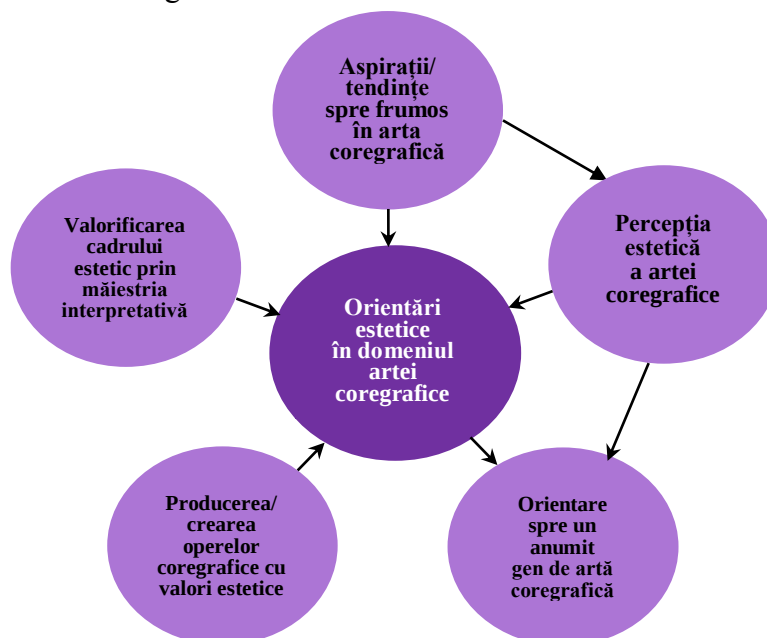

Fig. 2.2. Structura și dimensiunile orientărilor estetice la studenții coregrafi

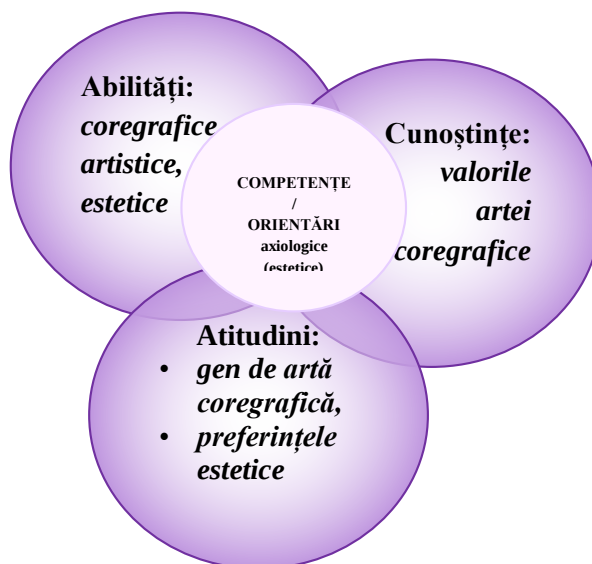

Fig. 2.3. Componentele competențelor axiologice (estetice) în domeniul artei coregrafice

Considerăm că delimitarea acestor noțiuni ne permite să stabilim posibilul referențial axiologic în acest domeniu, dar și logica formării orientărilor estetice ale studenților prin arta coregrafică (a se vedea Modelul pedagogic, Capitolul 2).

Dimensiunea axiologică (estetică) a competențelor are funcția de extindere/ completare a competențelor profesional-artistice cu un impact energizant afectiv și motivațional. La rândul său, competența axiologică (estetică) poate fi extinsă prin valorificarea caracteristicilor personale de căutare a sensului estetic și artistic, pasiune pentru arta coregrafică, dar și prin cadrul real în care se formează și se dezvoltă competența respectivă.

Așadar, abordarea pedagogică a formării orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi se axează pe paradigma umanistă a educației, finalitățile educative exprimate în termeni de competențe axiologice (estetice), logică și principiile realizării acestui proces:

- *principiul orientării umaniste;*
- *principiul integralității;*
- *principiul valorii estetice;*
- *principiul angajării afective și a reflexivității;*
- *principiul co/ creativității profesorului și a studentului;*
- *principiul valorificării potențialului axiologic al artei coregrafice.*

Principiul orientării umaniste este o reflecție a paradigmei respective în educație, care pune pe prim plan personalitatea celui ce învață, dezvoltarea continuă a capacităților acestuia, în baza valorilor și pentru valori. Pe de altă parte, prin acest principiu se valorifică potențialul uman al artei coregrafice și, în primul rând, al dansului clasic și scenic popular. Anume aceste genuri de coregrafie (dansurile) reflectă și se bazează pe valorile umane, dar și pe cele estetice.

Principiul integrității cu referire la formarea orientărilor valorice la studenții coregrafi poate fi privit prin prisma teologică (integrarea diferitelor genuri de artă coregrafică; integrarea muzicii, dansului și a artei plastice; integrarea diferitelor valori estetice etc.); prin prisma structurală (integrarea elementelor structurale cu referire la formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi: finalități, conținuturi, procese etc.); prin prisma unui proces (integrarea procesului de percepție, interiorizare și creare a valorilor coregrafice cu valențele artistice și estetice).

Principiul valorii estetice se referă la selectarea artelor coregrafice cu potențial estetic ridicat pentru percepție și interiorizare, dar și la crearea operelor coregrafice proprii în raport cu aceste valori (artistice și estetice). Acest principiu gestionează stabilirea conținutului și a finalităților de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi.

Principiul angajării afective și a reflexivității. Procesul educațional este prin excelență emoționalitate [83]. Demersul angajării efective se înscrie în pedagogia umanistă, dar și în pedagogia artelor. De fapt, competența estetică este și una afectivă. Fără percepția afectivă/ empatică a operei coregrafice nu pot fi formate orientările valorice respective la studenți. Acest

principiu generează un sistem de activități specifice cu referire la crearea competențelor de manifestare a afectivității, pe dimensiunea percepției estetice și creării operelor coregrafice cu valențe estetice.

Principiul (co)creativității profesorului și a studentului în procesul educațional. Specificul creativității artistice la etapa de formare a viitorilor coregafi constă în activitatea interconexă, creativă a profesorului și a studentului. Dacă activitatea profesorului este orientată spre proces (cum de ajuns la...), activitatea creativă a studentului este orientată mai mult spre „produsul” coregrafic valoric.

Principiul valorificării potențialului axiologic al artei coregrafice. Artă coregrafică poate fi caracterizată nu doar prin valori estetice dar și prin valori generalumane, morale, etice, interculturale etc. Ca regulă, operele coregrafice cu un potențial axiologic puternic au la bază valorile umane: dragoste, libertate, prietenie, tradiție, familie etc. Deși acest aspect al valențelor artei coregrafice nu este obiectul cercetării noastre, însă el creează contexte și conexiuni cu valorile estetice și artistice ale artei coregrafice. De fapt, formarea valorilor umane este și o condiție de formare eficientă a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregafi [49].

Educația prin dans deschide educabilul spre un univers polimorf de abilități: de la cele strict psihomotrice, perceptive, ritmice, kinestezice, de sincronizare și până la cele de natură afectivă, pur artistice, chiar intelectuale. Dansul devine o cale de a-l ajuta pe acesta să-și formeze sau să-și dezvolte aptitudinile, spiritul pentru frumos, grația și eleganța fizică, ținuta sănătoasă și comportamentul prosocial. Prin dans se pot modela caractere, stimulându-se disciplina și răbdarea, ambiția și capacitatea de a depune efort pentru obținerea rezultatelor dorite. Corpul devine un mijloc de exprimare, iar spațiul – un mod artistic de „locuire” sau de „vorbire” prin mișcările ce îl umplu. De asemenea, prin dans se deblochează propriile resorturi creativ-expresive, prin gesturi și mișcări ale propriului corp, dar și de asumare a celuilalt, de congregare a unor acțiuni motrice primare ce pot prefața o necesară și frumoasă coacțiune cu semenii [40, p.118].

În *concluzie* putem menționa că abordările filosofică și sociologică, psihologică și pedagogică reprezentate printr-un sistem de noțiuni, principii, concepte constituie fundamente ale conceptualizării și elaborării unui Model Pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenți prin artă coregrafică.

2.2. Modelarea formării orientărilor estetice la studenți prin artă coregrafică

În procesul de elaborare a Modelului Pedagogic de formare a orientărilor valorice la studenții coregafi ne-am axat pe:

- ✓ abordarea axiologică a educației;
- ✓ teoria valorilor și a valorilor estetice;
- ✓ valențele axiologice ale artei coregrafice;
- ✓ legitățile psihologice și pedagogice de formare a orientărilor valorice la studenții coregrafi.

Fundamentarea cadrului conceptual al Modelului de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenți prin arta coregrafică s-a axat pe integrarea teoriei „sensului personalizat” (А.Н. Леонтьев), teoriei „căutarea sensului” (В.Франкл) și a teoriei „pasiunii” (Л.Н. Гумелев).

Astfel, noi am reunit într-un tot „sensul”, „motivația” și „centrul valorilor”, formând o unitate dominantă în formarea orientărilor valorice (estetice). Atât în procesul creativ, cât și în cel pedagogic, o influență deosebită în rezolvarea „problemei sensului” are câmpul energiei emoționale. În procesul de formare a orientărilor valorice la studenții coregrafi, principalele forțe motrice psihoenergetice sunt reprezentate de energia de interacțiune valorică a triadei: „profesor – coregrafie – student” și de energia câmpului semantic-emoțional. În conformitate cu această abordare, am stabilit următoarele condiții pedagogice pentru formarea și dezvoltarea orientărilor valorice la studenții coregrafi:

- Axiologizarea educației coregrafice prin actualizarea potențialului valoric al artei coregrafice.
- Achiziționarea și acumularea experienței profesionale coregrafice cu ajutorul pedagogului. Experiența coregrafică presupune o experiență personală, caracterizată prin volumul, calitatea și coerența reprezentărilor (cunoștințelor) estetice și coregrafice, prin abilitatea de a percepe o lucrare coregrafică, de a asimila și de a crea valori coregrafice.
- Actualizarea orientării valorice și a caracteristicilor personale ale studentului, a capacităților sale, a talentului (motivația, intelectul, creativitatea), a potențialului valoric și a calităților personale ale profesorului, a orientărilor sale valorice ca nucleu interior al acțiunii și al comportamentului studenților.
- Realizarea interacțiunii de valori ale triadei „profesor – dans – student” în cadrul activităților comune pe baza atitudinii estetice (câmpul emoțional).

Pe de o parte, avem valorile, conștientizate de către pedagog, ale operei coregrafice, dezvăluirea frumuseții artei coregrafice de către studenți (aceștia, la rândul lor, elevilor); pe de altă parte, avem perceperea imaginilor artistice coregrafice, pe măsură ce acestea își dezvăluie posibilitățile, abilitățile și valorile potențiale.

- Realizarea unei creativități duble în rezultatul activității comune a pedagogului și studentului, conștientizarea de către student a valorii abilităților formate ca rezultat al

interacțiunii de valori în procesul de căutare a sensului (idei și forme ale operei coregrafice) [51].

Formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi constituie un fenomen spiritual-moral și educațional complex, care reprezintă o calitate integrală a unui individ, exprimată printr-un zbucium interior continuu, printr-o căutare activă a frumosului în arta coregrafică și în viața reală, prin tendința spre creație și prin necesitatea de a-i familiariza și pe alții cu acest proces. Tendința de a-i apropia pe studenții coregrafi de cultura estetică, ca element primordial al culturii lor profesionale, trebuie să se bazeze pe cunoașterea surselor, pe caracteristicile esențiale ale culturii estetice și pe modalitățile de actualizare a ei în procesul educațional.

În conținutul orientărilor estetice am inclus trei blocuri: teoretico-științific, orientativ-valoric și artistic-creativ. Aceste componente determină fundamentarea teleologică în formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi.

În procesul de structurare a unui model pedagogic de formare a orientărilor valorice/estetice la studenții coregrafi ne vom axa pe punctul de vedere al lui M.S. Kogan, care consideră „valoarea” drept cunoaștere; valoarea stabilește un sistem de relații subiectiv-obiective. Abordarea valorii ca semnificație justifică teza că valorile sunt obiective. Acestea se constituie într-un sistem obiectiv de valori și, prin urmare, pot fi achiziționate de individ în cadrul activității sale. A cultiva valori înseamnă a atribui semnificație obiectului, în cazul nostru – studentului.

„Semnificația constă în valoarea obiectului pentru mine ca obiect, și în afara subiectivității mele el nu există. A avea semnificație înseamnă a înzestra cu sens, pe când valoarea, în raport cu mine ca subiect, vine din exterior și nu depinde de mine” [131, p.13].

O astfel de abordare a valorii și a semnificației denotă că valoarea poate avea o gamă largă de semnificații, deoarece lumea subiectivă a oamenilor este diferită. Conținutul valorilor „prins” de conștiință este determinat de contextul sociocultural general în care valorile se nasc și „funcționează”. Conștiința conține întotdeauna un element de cunoaștere doar în măsura în care cunoașterea reprezintă conținutul evaluării.

În acest context, în demersul cercetării, noi ne vom axa pe ideea de concepere a semnificației valorilor, de dezvoltare la studenți a abilității de a înțelege semnificațiile prin faptul de a da un sens activității lor de percepere, însușire sau de creare unei opere coregrafice ca valoare. Sistemul de valori, dobândit de studentul coregraf va determina prioritățile și judecățile sale evaluative, va servi drept bază pentru determinarea scopurilor și mijloacelor activității coregrafice.

Astfel, abordarea axiologică a formării orientărilor estetice la studenții coregrafi este orientată spre a dezvălui semnificații și a crea noi sensuri în procesul activității coregrafice, determinate atât de valorile sociale și morale ale societății, cât și de propriile valori.

Dezvăluirea semnificației valorilor (cunoștințelor) realizează și o altă funcție a abordării axiologice – anticiparea dezvoltării morale și estetice a societății și a fiecărui individ în parte.

Abordarea valorilor ca semnificație (din punctul de vedere al teoriei sensului) este importantă pentru a fundamenta aspectul teleologic al formării valorice/ orientărilor estetice la studenții coregrafi.

În contextul dat, valoarea și semnificația devin obiective determinante și pentru activitățile pedagogice, operații prin intermediul cărora pot fi realizate aceste obiective. Este foarte important să menționăm că, în acest caz, obiectivele pedagogice trebuie să fie definite reieșind din indicii de performanță ai activității studentului fără a fi determinate de activitatea profesorului: ținta (obiectivele) dirijează acțiunile spre obținerea rezultatului scontat/ performanței; ele integrează și ordonează consecutivitatea acțiunilor și operațiilor. Valoarea obiectivului este reprezentată de funcția sa orientativ-valorică, care se manifestă nu doar prin direcționarea și reglementarea acțiunilor, dar, de asemenea, ne oferă idei concrete în ce privește criteriile de evaluare a obiectivelor realizate. Reieșind din cele expuse, bazându-ne pe „teoria de căutare a sensului” și pe principiile teleologice de stabilire a obiectivelor, introducem conceptul de „proiectare reflexivă a obiectivelor”, care acționează ca o componentă în formarea sistemică a reflexiei educaționale și estetice, exercitând funcția orientativ-valorică.

Astfel, rezultatul conștientizării valorice a obiectivului devine o atitudine valorică, care determină direcția de orientare a studenților în sistemul activităților coregrafice și în domeniul estetic. În același timp, analiza detaliată a literaturii științifice din domeniu ne permite să evidențiem în conținutul orientărilor estetice la studenții coregrafi trei blocuri esențiale: *științifico-educational*, *orientativ-valoric* și *creativ*, precum și trei grupuri de orientări estetice: a) *atitudinea valorică față de arta coregrafică (aspecte de fond și mijloace de exprimare)*, b) *atitudinea valorică față de sine însuși ca coregraf/ dansator* și c) *atitudinea valorică față de viitoarea profesie (căutarea sensului)*, care ne ajută să conturăm, în ansamblu, imaginea activității coregrafice.

În procesul de dezvoltare a orientărilor valorice ce formează competențele estetice. Drept indicatori pot servi următorii descriptori:

- tendința spre frumos în coregrafie;
- reacția estetică (evidențierea modelelor estetice ale artei coregrafice și gradul de reacție emoțională la acestea); gradul de dezvoltare a reacțiilor senzoriale și a abilităților psihomotorice (percepția formei, mișcărilor etc.); nivelul de cunoștințe în teoria artei coregrafice și în domeniul esteticii; atitudinea selectivă față de valorile estetice și artistice ale artei coregrafice (evaluarea estetică, judecata estetică, gustul estetic); reacția adecvată la valorile estetice și artistice ale artei coregrafice (unitatea evaluării morale și estetice a

conținutului și a formei produsului coregrafic); nevoia de activitate estetică și de creativitate (crearea de valori estetice, punerea în aplicare a evaluărilor estetice ale rezultatelor activității coregrafice, stăpânirea abilităților acestei activități); cultura comunicării (implementarea regulilor estetice generale în relațiile interumane); dorința și capacitatea de a împărtăși altora propria experiență estetică.

Pentru înțelegerea noțiunii de orientare estetică (competență) noi reieșim din structura complexă a acestui fenomen, conținutul căreia îl formează atitudinea „estetică” față de arta coregrafică, față de frumos, ceea ce presupune și o anumită „pasiune” pentru această formă de artă.

De regulă, pasiunea în știința psihologică este asociată cu „necesitatea”, „nevoile”. Unele persoane au o dorință interioară foarte puternică (pasiune) pentru un anumit tip de activitate, un anumit tip de artă, ceea ce reprezintă fenomenul pasionalității. În afară de pasionații împătimiți/pătimași, există persoane cu o pasiune mai slabă, dar mai eficace. Pasionații sunt gata să sacrifice orice pentru a-și atinge scopul. Astfel de persoane au capacitatea de a-i molipsi și pe alții și de a crea valori estetice inedite. În cercetarea noastră, considerăm că pasiunea reprezintă cel mai înalt nivel de manifestare a orientărilor estetice.

Cu alte cuvinte, pasiunea, de rând cu sfera motivațională și cea a necesităților, determină dezvoltarea individului și a orientărilor sale valorice, în cazul de față – a celor estetice.

„Nucleul personalității, care determină toate manifestările sale parțiale, îl constituie sfera motivațională, care reprezintă un sistem complex de interferențe între aspirațiile și motivațiile individului” [150, p.55-56]. În același timp, considerăm că nucleul personalității este un centru valoric, care determină sfera motivațională și necesitățile ei. Dezvoltarea orientărilor valorice are loc pe parcursul unei activități, care întrunește în sine două părți ale unui singur proces: de „socializare” și de „individualizare”, adică imboldul din interior și autodezvoltarea sunt influențate din exterior, de relațiile sociale. Această teză, precum că dezvoltarea unei personalități, automișcarea, autodezvoltarea ei alcătuiesc baza psihologică reală, ce asigură formarea personalității, susținută inițial de A.H. Леонтьев, apoi și de Д.И. Фельдштейн, care susține că baza psihologică a educației se bazează pe sistem; cu alte cuvinte, e necesar să găsim acel sistem, care va contribui la formarea la studenți a unei activități orientate din interior, la formarea de motivații pentru aceste activități, descoperind acele puncte de contact între „producerea de semnificații” și rolul primordial al factorului psihologic subiectiv în educație, care au o orientare și un scop concret.

Așadar, orientarea studenților spre valorile estetice ale artei coregrafice (abordarea teleologică), teoria pasionară și a motivației „dictează” condițiile pentru elaborarea conținuturilor pedagogice generale de formare a studenților coregrafi și a unei astfel de componente, cum ar fi

sistemul de relații estetice/ valorice, determinate de contextul sociocultural, în care se asimilează și se dezvoltă valorile artei coregrafice.

O altă componentă în formarea orientărilor valorice/ estetice la studenții coregrafi o constituie activitatea orientativ-valorică realizată în cadrul procesului pedagogic general de formare a viitorilor coregrafi.

Componenta dată capătă un statut de complementaritate în procesul de formare a competențelor strict profesionale ale viitorului coregraf. În același timp, integrarea activității de orientare valorică în structura generală a activității pedagogice este determinată de scopurile și potențialul unui material coregrafic concret, de nivelul cerințelor/ ambițiilor estetice ale studenților și de specificitatea sarcinilor de studiu la fiecare etapă a procesului educațional.

Conținuturile de formare a viitorilor coregrafi sunt legate direct de diverse activități, inclusiv de cele ce țin de coregrafie, fapt ce creează mari oportunități pentru formarea orientărilor estetice în procesul de predare a disciplinelor de profil. Însă, acest proces va fi inefficient sau foarte dificil, dacă nu va fi identificat potențialul acestor discipline de a forma orientări valorice la studenți.

În cercetarea dată am realizat procesul de formare a orientărilor estetice la studenți în baza disciplinelor „Dansul scenic-popular”, „Dansul clasic”, „Istoria artei coregrafice”, „Valorile artei coregrafice”. Menționăm, însă, că abordarea generală, propusă, poate fi aplicată și în procesul de predare a altor discipline, care conțin un potențial estetic.

Putem concluziona că formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi se realizează în procesul de activitate orientativ-valorică, care se bazează în principal pe axiologizarea educației coregrafice, adică pe implementarea teoriei valorice în procesul educațional.

Considerăm că funcția principală în orientarea estetică a studentului, care presupune o atitudine „personalizată” față de esteticul artei coregrafice, îi revine funcției de orientare axiologică, urmată de cea de prognosticare și normativă. Noi creăm condiții pentru ca studentul să se orienteze mai întâi într-o lume a valorilor coregrafice (estetice) și apoi să le aleagă pe cele mai semnificative pentru el, anticipând „comportamentul” său ulterior. Activitatea orientativ-valorică poate fi realizată prin diferite metode și în diverse forme (descrierea cărora va fi dată mai jos).

Totodată, orientările estetice la studenți reprezintă un criteriu pentru evaluarea rezultatelor obținute în activitățile cognitive și de orientare valorică.

Una dintre cele mai importante caracteristici ale activității orientativ-valorice se manifestă prin faptul că, în cursul acestei activități, studentul este „cufundat” în lumea valorilor, le trăiește în sine însuși, reacționează emoțional la ele, ceea ce-i permite să-și creeze propriile imagini ale

artei coregrafice, înzestrate cu caracteristici estetice. În acest sens, activitatea orientativ-valorică este strâns legată de activitatea creativă a studenților coregrafi (confirmare, *a se vedea* Capitolul 1), pe care am analizat-o în trei aspecte: 1) *percepția creativă a imaginilor valorice ale artei coregrafice*; 2) *crearea operelor coregrafice proprii cu valoare estetică și artistică*; 3) *performanță creativă/realizarea artistică creativă*, altfel spus – prezentarea creativă a imaginilor coregrafice.

În continuare, în baza fundamentării generale a Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice/ estetice la studenții coregrafi vom stabili componentele și prevederile de bază ale acestuia în interconexiune și le vom prezenta într-o formă schematică (tabelară).

Modelul pedagogic de formare a orientărilor valorice/estetice la studenții coregrafi reprezintă un construct teoretic și metodologic, care include în structura sa un sistem de orientări valorice în interacțiune, care fac parte din paradigma generală a finalităților privind formarea specialiștilor în domeniul coregrafiei.

Așadar, *prima componentă* a Modelului este cea *teoretico-conceptuală*, în care se reprezintă, în baza analizei diferitelor abordări, reperele epistemologice ale formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică, prezentate tabelar (Tabelul 2.1).

Tabelul 2.1. Repere teoretice ale formării orientărilor valorice (estetice) la studenți prin intermediul artei coregrafice

Nr. crt.	Abordare Concept Teorie	Definirea Descrierea Argumentarea	Aria și modul de valorificare
1.	Abordarea axiologică a formării orientărilor estetice la studenții coregrafi	<u>Definirea valorilor.</u> Noi acceptăm abordarea dihotomică a valorilor: <i>adevăr – neadevăr, frumos – urât</i> etc. <u>Definirea orientărilor valorice</u> care reprezintă o unitate de valori ierarhic interconexe și care direcționează activitatea individului. <u>Clasificarea valorilor.</u> Valorile se clasifică din mai multe perspective. În cercetarea noastră ne-am axat pe clasificarea M.Rokeach: <i>valorile terminare și valorile instrumentale.</i>	- Definirea valorilor estetice ale artei coregrafice care reprezintă un etalon al frumosului, formă și armonie artistică a operei coregrafice. - Definirea orientărilor estetice care sunt valori estetice conștientizate și trăite și care presupun o varietate de atitudini estetice ale personalității. - Clasificarea valorilor estetice specifice artei coregrafice: a) <i>atitudini estetice, orientări estetice, competențe estetice</i>; b) <i>valori-atitudini, valori-creație, valori-emoție.</i>
2.	Valențele axiologice ale artei coregrafice	Arta coregrafică dispune de mijloacele sale specifice de a reflecta lumea reală prin imagini artistice, prin intermediul mișcărilor, gesturilor, muzicii. Limbajul	Identificarea dansului scenic-popular cu valențe axiologice evidente în calitate de mijloc de formare a orientărilor estetice la

		dansului reprezintă limbajul emoțiilor omenesti. Influența puternică pe care o are dansul rezidă în forța lui de a exprima virtuțile umane, de a transmite intensitatea sentimentelor omenesti. Dansul însuși este o valoare artistică în sistemul unei anumite culturi, prezentând o paradigmă estetică.	studenții coregrafi. • Selectarea și altor discipline academice cu un potențial axiologic din perspectiva formării orientărilor estetice la studenți: „Istoria artei coregrafice”, „Valorile artei coregrafice” etc.
3.	Abordarea integrală a cunoașterii științifice, empirice și artistice	<u>Formarea orientărilor valorice</u> prin prisma teoriei cunoașterii științifice este determinată de reflectarea „obiectului” cunoașterii care este separat de „subiectul” cunoașterii. Deși în cunoașterea științifică valoarea are un caracter „obiectiv-subiectiv”, valoarea se află nu doar în afara omului, ci și în interiorul său. <u>Formarea orientărilor valorice</u> din perspectiva teoriei cunoașterii empirice se axează pe înțelegerea valorii ca ceva util, de preț și care corespunde necesităților sociale și individuale. <u>Formarea orientărilor valorice</u> din perspectiva teoriei cunoașterii artistice este în mare parte determinată de specificul relației „subiect-obiect”, opera de artă nu există în afara „subiectului”, în calitate de receptor sau de creator al operei coregrafice.	• Această abordare a determinat trei dimensiuni privind formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi: - științifico-cognitivă; - orientativ-valorică; - creativ-constructivă.
4.	Abordarea integrată a teoriilor „particularizarea sensului”, „căutarea sensului”, „teoria pasiunii”	<u>Pasiune</u> (în contextul teoriei respective) este o necesitate, nevoie, o dorință interioară foarte puternică, în cazul dat, pentru arta coregrafică. Pasiunea este realizatoare a cadrului motivațional al „subiectului” sau cel mai înalt nivel de motivație. <u>Teoria sensului personal</u> (personalizarea sensului) descoperă/dezvăluie valorile estetice și artistice ale operei coregrafice. <u>Prin căutarea sensului</u> se stabilesc atitudini estetice ale studenților coregrafi și se realizează/se creează opere coregrafice cu valori estetice.	• Valorificarea nivelului de pasiune pentru arta coregrafică a studenților în crearea traseului lor individual în formarea orientărilor estetice. • Aplicarea teoriilor sensului operei coregrafice și a sensului personal cu referire la opera coregrafică deschide noi oportunități pentru creativitate și percepție estetică a acestor opere.

A doua componentă a Modelului ține de *aspectul teleologic* al formării orientărilor estetice la studenții coregrafi.

Tabelul 2.2. Dimensiunea teleologică a formării orientărilor estetice la studenții coregrafi

Nr. crt.	Abordare Concept Teorie	Definirea Descrierea Argumentarea	Aria și modul de valorificare
1.	Conceptul teleologic al finalităților privind formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi	<u>Cadrul axiologic</u> din perspectivă teleologică al formării orientărilor estetice la studenții coregrafi include: A. Valori estetice, atitudini estetice, orientări estetice, competențe estetice. B. Orientări estetice: - aspirații spre frumos în arta coregrafică; - percepția estetică a artei coregrafice; - orientare spre un anumit gen de artă coregrafică; - valorificarea caracteristicilor estetice prin interpretarea artei coregrafice; - crearea operelor coregrafice cu valori estetice. C. Cunoștințe (valorile artei coregrafice), abilități (coregrafice, artistice, estetice), atitudini (gen de artă, preferințele estetice) = competențe estetice (orientări estetice).	- Proiectarea taxonomică a finalităților de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi și includerea acestora în curriculumul academic pe discipline. - Elaborarea referențialului de orientări estetice la studenții coregrafi: percepția operei de artă ca un tot, frumusețea chipului coregrafic, armonia mișcărilor în ritm cu muzica, frumusețea costumelor etc.

A treia componentă a Modelului pedagogic ține de *aspectul conținutal*. În acest aspect, „arta coregrafică” reprezintă contextul formării orientărilor estetice la studenți în sens larg, reflectat în structura diferitelor discipline de specialitate, inclusiv în disciplina „Dansul scenic-popular”, dar și prin unități de conținut cu referire la dansul scenic-popular în sens îngust.

Tabelul 2.3. Dimensiunea conținutală a formării orientărilor estetice la studenții coregrafi

Nr. crt.	Abordare Concept Teorie	Definirea Descrierea Argumentarea	Aria și modul de valorificare
1.	Arta coregrafică ca și conținut privind formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi	Arta coregrafică include următoarele genuri: <i>dansul clasic, dansul scenic-popular, dansul de gală, dansul sportiv</i>. Arta coregrafică ca și conținut poate fi abordată în plan teoretic și în plan istoric.	Structura artei coregrafice ne permite să identificăm următoarele discipline academice cu un potențial formativ și estetic: <i>Istoria artei coregrafice;</i> <i>Dansul scenic-popular;</i> <i>Valorile artei coregrafice;</i> <i>Dansul clasic.</i>
2.	Dansul scenic-popular ca și	Dansul scenic-popular s-a dezvoltat în baza dansului folcloric/popular. Dansul scenic-popular formează orientările	Prezentarea taxonomică a diferitelor forme de dansuri scenice-populare în

	conținut în formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi	valorice/estetice față de istorie, tradiții, cultură, psihologia poporului respectiv.	curriculumul disciplinei.
3.	Valorile artei coregrafice	Omenirea, prin reprezentanții săi, a creat pe parcursul său istoric un număr mare de opere coregrafice de mare valoare, care au devenit clasice. Aceste opere coregrafice reprezintă sursele inepuizabile în educația artistică a generațiilor întregi, în formarea valorilor comune și, în cazul dat, a valorilor estetice.	Fundamentarea disciplinei și elaborarea curriculumului academic „ <i>Valorile artei coregrafice</i> ”.
4.	Istoria artei coregrafice	Istoria artei coregrafice este și istoria dezvoltării dimensiunii estetice a acestui gen de artă.	Reflectarea în curriculumul disciplinei a evoluției cadrului estetic al artei coregrafice.

Componenta procesuală a Modelului pedagogic este reprezentată de tipologia activităților de formare, de strategiile și metodele specifice formării orientărilor valorice la studenții coregrafi.

Tabelul 2.4. Dimensiunea procesuală a formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică

Nr. crt.	Abordare Concept Teorie	Definirea Descrierea Argumentarea	Aria și modul de valorificare
1.	Logica și etapele științifice de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi	I. <u>Epata 1</u> – cunoașterea teoretică a valorilor estetice. <u>Epata 2</u> – recunoașterea și percepția emoțională a valorii estetice: trăirea valorilor. <u>Epata 3</u> – crearea valorilor estetice în procesul montării operelor coregrafice.	1. Corelarea etapelor de formare a orientărilor estetice cu categoriile de activități educative în cadrul curricular.
		II. Categoriile de activități formative: științifico-cognitive; orientativ-valorice; creativ-constructive.	
		III. Strategii educative privind formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi: de formare a conștiinței și a comportamentului; de organizare a acțiunii educative; de stimulare.	2. Redimensionarea strategiilor educative din perspectiva etapelor de formare a orientărilor valorice la studenți.
2.	Metode specifice de formare a orientărilor estetice la studenții	Alături de metodele tradiționale de realizare a activităților științifico-cognitive (etapa cunoașterii teoriei) se propun și metode specifice de realizare activităților orientativ-valorice și a celor creativ-constructive: <i>metoda transferului</i>	Integrarea acestor metode în structura și metodologia predării disciplinelor cu profil coregrafic.

	coregrafi	<i>dispoziției, metoda situațiilor de manifestare a emoțiilor, metoda respectului, metoda proiectelor creative, metoda modelării, analizei și creării operelor coregrafice, montarea operelor coregrafice etc.</i>	
3.	Criterii specifice de evaluare a nivelului de manifestare a orientărilor estetice de către studenții coregrafi	• Aspirația față de frumos în arta coregrafică. • Preferințe față de un gen sau altul de artă coregrafică. • Preferințe față de genurile dansului scenic-popular. • Percepția emoțională a operei coregrafice. • Aprecierea valorică (estetică) a dansului scenic-popular. • Valoarea estetică a montărilor coregrafice ale studenților coregrafi.	Evaluarea nivelului de manifestare a orientărilor estetice de către studenții coregrafi se realizează prin chestionare, teste, observări, discuții, analiză a operelor coregrafice etc.
4.	Forme de organizare a dezvoltării orientărilor estetice la studenții coregrafi în cadrul proiectării disciplinelor respective	Formele tradiționale: • <i>Curs</i>; • <i>Seminar</i>; • <i>Repetiții</i>. Formele netradiționale: • <i>Mese rotunde</i>; • <i>Conferințe</i>.	Corelarea formelor organizaționale cu strategiile educative specifice.

Aceste componente pot fi prezentate structural prin organigramă (a se vedea, Figura 2.4).

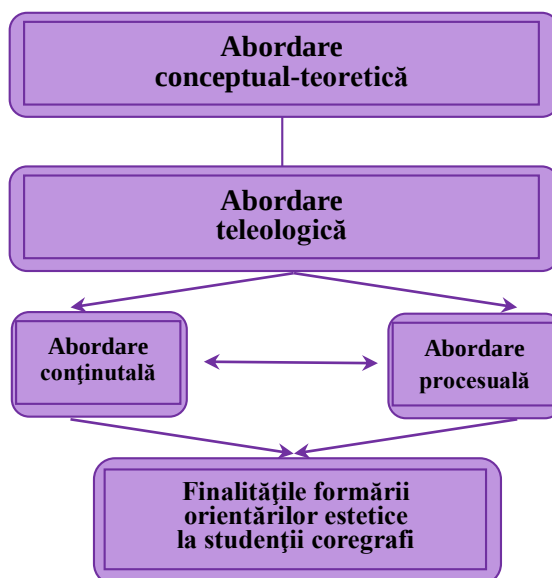

Fig. 2.4. Modelul pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenții-coregrafi: plan general

Așadar, Modelul pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică se axează pe un sistem de abordări și concepte filosofice, pedagogice, psihologice și artistice și asigură un demers științifico-metodologic global și integrator. În aplicarea experimentală a acestui Model se va ține cont de tradiții și experiențe în formarea specialiștilor în domeniul coregrafiei, de condițiile interacțiunii componentelor Modelului, de factorii uman și organizațional. În acest context, Modelul pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi accentuează caracterul holistic al acestuia prin integralitatea componentelor sale și poate fi ușor adaptat la condițiile sau factorii în schimbare.

2.3. Concluzii la Capitolul 2

1. Fundamentarea unei concepții de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică este un act științifico-metodologic, dificil din mai multe puncte de vedere: lipsa cercetărilor sistemice pe dimensiunea acestei probleme; complexitatea și diversitatea abordărilor privind diferite aspecte ale problemei; necesitatea abordării transdisciplinare și transversale a problemei; și, nu în ultimul rând, stabilirea potențialului de integrare a cunoașterii științifice, empirice și a celei artistice, prioritizând ultima.
2. Multidimensionalitatea obiectului de cercetare a condiționat o abordare poliaspectuală: *filosofică, sociologică, psihologică și pedagogică*.
 - *Abordările filosofică și sociologică* ale formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică se axează pe două demersuri dominante și interconexe: arta coregrafică și caracteristicile acesteia ca valoare artistică/estetică și ca purtătoare de valori și ca factor/ mijloc de formare a diferitelor categorii de valori și, în primul rând, a celor estetice, care, de fapt, constituie bază valorilor generalumane.
 - *Abordarea psihologică* a formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică se axează pe psihologia artelor (legitățile creativității coregrafice, dimensiunea emoțională, atitudini, motivația etc.); psihologia valorilor (valorile artistice/ estetice); psihologia formării orientărilor estetice la studenți (principiile creativității, relevanței și interconexiunii, interacțiunii, angajării afective, psihomotrii, motivaționale și comportamentale, interiorizării și producerii valorilor).
3. În cadrul *abordării pedagogice* a formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică noi am argumentat și am definit noțiunile-cheie pentru cercetarea noastră: *valori estetice, atitudini estetice, orientări estetice, competențe estetice*; am stabilit interconexiunile dintre ele; totodată, în baza demersurilor filosofice, psihologice și axiologice am structurat sistemul de orientări estetice la studenții coregrafi: percepția

estetică a artei coregrafice, orientarea spre un anumit gen de artă coregrafică, aspirația spre frumos în arta coregrafică, valorificarea cadrului estetic prin interpretarea artei coregrafice, crearea operelor coregrafice.

4. Abordarea pedagogică a formării orientărilor estetice la studenții coregrafi este fundamentată în cercetare de pe pozițiile paradigmei umaniste și axiologice în educație: orientarea umanistă, integralitatea, frumosul, angajare efectivă și reflexivă, (co)creativitatea, valorificarea potențialului axiologic al artei coregrafice.

Această abordare se încadrează în paradigma postmodernă a educației (postparadigmatică) și, alături de alte abordări, asigură cadrul teoretic de conceptualizare și modernizare a formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică.

5. Modelul pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică este fundamentat în baza integrării teoriei „sensului personalizat”, teoriei „căutarea sensului” și a teoriei „pasiunii” și creării unui centru valoric/ câmp semantic-emoțional în cadrul căruia se realizează interacțiunea valorică a triadei: *profesor – coregrafie – student* prin participare în activitățile comune – științifico-teoretice, orientativ-valorice și creativ-constructive.

Această abordare accentuează caracterul sistemic și holistic, conceptual și praxiologic, axiologic și adaptiv al Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică.

6. Specificul Modelului pedagogic ține de două aspecte:

Pe de o parte, acest Model reprezintă un construct și o abordare de sine stătătoare și poate fi transferat și aplicat în procesul de formare a orientărilor estetice în alte genuri de artă.

Pe de altă parte, Modelul este integrat în procesul general de formare profesională a specialiștilor în domeniul coregrafiei, realizând funcțiile sale specifice pe principiul complementarității.

3. DEMERSUL EXPERIMENTAL AL FORMĂRII ORIENTĂRILOR ESTETICE LA STUDENȚI PRIN ARTA COREGRAFICĂ

3.1. Diagnosticarea nivelului de manifestare a orientărilor estetice la studenții facultăților cu profil artistic

Experimentul pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi face parte din strategia generală a cercetării și presupune trei etape interconexe: *etapa de constatare (diagnosticare)*, *etapa de formare* și *etapa de evaluare (de control)*.

Scopul cercetării experimentale rezidă în validarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice/ estetice la studenți prin intermediul artei coregrafice și, în special, prin disciplinele „Dansul scenic-popular”, „Valorile artei coregrafice”, „Dansul clasic”, „Istoria artei coregrafice”. Modelul pedagogic a fost validat experimental în cadrul predării disciplinelor respective în cadrul Facultății de Arte Teatrale a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Lotul experimental și cel de control au fost constituite din studenții Ciclului I, specialitățile „Coregrafie” și „Pedagogia dansului”.

În organizarea experimentului pedagogic s-a ținut cont de specificul procesului educațional în domeniul formării specialiștilor în coregrafie: numărul mic de studenți în grupe pe specialități, dominarea activităților practice, accentuarea laturii creative etc.

Astfel, lotul de control a fost constituit din absolvenții specialităților „Coregrafie” și „Pedagogia dansului” ai anului de învățământ 2014-2015 (17 studenți), iar lotul experimental l-au format absolvenții acestor specialități ai anului de învățământ 2016-2017 (14 studenți). Experimentul de constatare a fost organizat cu lotul de control la finele anului de învățământ 2014-2015, iar cu lotul experimental la începutul anului de învățământ 2016-2017.

Datele obținute în urma constatării nivelului de manifestare a orientărilor valorice/ estetice ale studenților din lotul de control vor fi comparate cu datele evaluării postexperimentale a acestor valori la studenți din lotul experimental. Cu alte cuvinte, vom analiza dinamica creșterii nivelului de manifestare a orientărilor valorice la studenții din lotul experimental în comparație cu rezultatele diagnosticării inițiale a acestora, dar și în comparație cu rezultatele (în cazul dat) finale ale studenților din lotul de control.

Așadar, lotul de control a fost constituit din **17** studenți.

Dintre aceștia: 10 – au făcut studii la specialitatea „Coregrafie”, iar 8 – la specialitatea „Pedagogia dansului”. Totodată, 12 au fost înmatriculați cu studii coregrafice speciale (Colegiul Național de Coregrafie), iar 5 – cu studii liceale, cu profil artistic.

Lotul experimental a fost constituit din **14** studenți.

Dintre acestea 8 au făcut studii la specialitatea „Coregrafie”, iar 6 – la specialitatea „Pedagogia dansului”. Dintre ei 11 au studii coregrafice speciale (Colegiul Național de Coregrafie), iar 3 au studii liceale, cu profil artistic.

Comparând ambele loturi incluse în experimentul pedagogic, constatăm că între ele nu există deosebiri esențiale în planul de studii inițiale, de pregătire profesională și preprofesională.

La prima etapă a experimentului pedagogic ne-am propus drept scop de a identifica orientările estetice ale studenților și nivelul de manifestare a acestora, în raport cu următorul cadru de referință (indicatori):

1. Aspirație spre frumos.
2. Sensibilitate estetică:
 - evidențierea obiectelor estetice (tipurile și genurile artei coregrafice; tipurile de dansuri scenico-populare);
 - gradul de manifestare a emoțiilor.
3. Gradul de dezvoltare a proceselor senzoriale: percepția sunetului, formei, imaginii coregrafice.
4. Nivelul cunoștințelor în domeniul teoriei artei coregrafice și estetice.
5. Atitudini selective față de valori artistice și estetice:
 - aprecierea estetică;
 - gustul estetic.
6. Gradul de conexiune dintre aprecierea morală și estetică a operei de artă coregrafică.
7. Necesitatea/ motivația în vederea realizării activității estetice și creative: crearea valorilor estetice în coregrafie.
8. Cultura comunicării estetice.
9. Capacitatea de a forma orientări valorice la elevi.

Totodată, pentru a stabili scara individuală de orientări estetice ale studenților coregrafi din ambele loturi, am aplicat patru chestionare (*a se vedea*, Anexele 1-4), am organizat diferite discuții și observări asupra comportamentului estetic al studenților în cadrul activității coregrafice/ educaționale.

La a doua etapă a experimentului pedagogic – etapa de formare, a fost aplicată metodologia de formare/dezvoltare a orientărilor estetice la studenți prin disciplinele „Dansul scenico-popular”, „Dansul clasic”, „Valorice artei coregrafice”, „Istoria artei coregrafice”. Pe parcursul experimentului de formare au fost introduse unele modificări în strategia respectivă,

dictate de contexte concrete de învățare.

La a treia etapă – evaluarea postexperimentală a nivelului de manifestare a orientărilor estetice la studenții coregrafi, au fost aplicate aceleași instrumente ca și la etapa de diagnosticare/constatare.

Așadar, la etapa experimentului de constatare, pentru a stabili scara individuală de valori estetice ale studenților coregrafi, am aplicat chestionarele respective (*a se vedea*, Anexele 1-4), elaborate de noi în baza criteriilor de manifestare a orientărilor estetice generalizate și structurate în 6 variabile:

- Aspirația față de frumos în arta coregrafică.
- Preferința față de un gen sau altul de artă coregrafică.
- Preferința față de genurile dansului scenic-popular.
- Percepția emoțională a operei coregrafice.
- Aprecierea valorică (estetică) a dansului scenic popular.
- Valoarea estetică și artistică a montărilor coregrafice ale studenților.

În continuare, prezentăm rezultatele experimentului de constatare, prezentate în conformitate cu varietățile stabilite. Rezultatele se prezintă tabelar și grafic.

Tabelul 3.1. **Aspirația studenților față de frumos în arta coregrafică**

Lotul de studenți	Aspirație pentru opera coregrafică ca un tot întreg		Aspirație pentru frumusețea chipului coregrafic		Aspirație pentru frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica		Aspirație pentru frumusețea costumelor	
	Media	%	Media	%	Media	%	Media	%
Lotul experimental	3,5	35,5%	2,0	20,5%	3,0	30,5%	1,3	13,5%
Lotul de control	3,6	36,5%	2,4	24,5%	3,0	30,0%	1,0	10%
Diferența	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>

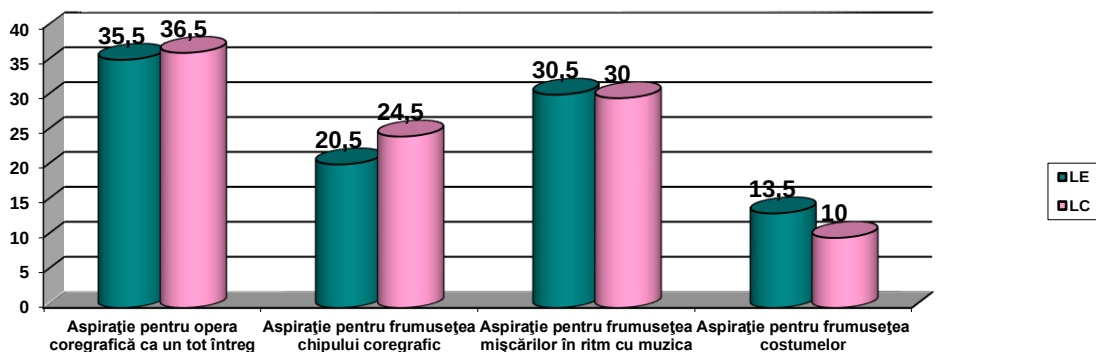

Fig. 3.1. **Orientarea studenților față de frumos în arta coregrafică**

Analiza rezultatelor prezentate în Tabelul 3.1. ne permite să constatăm că studenții din ambele loturi manifestă practic același nivel de aspirație față de frumos în arta coregrafică.

De menționat că 35,5% din studenții *lotului experimental* și 36,5% din studenții *lotului de control* sunt inspirați de opera coregrafică ca un tot întreg. Totodată, pe studenții din ambele loturi (30%) mai mult îi inspiră frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica, decât frumusețea chipului coregrafic, care în mare parte determină demersul estetic al operei coregrafice. Totuși, studenții din *lotul de control* au un nivel mai înalt de aspirație pentru frumusețea chipului coregrafic, dar și pentru frumusețea operei coregrafice ca un tot întreg. Aceasta se explică prin faptul că studenții din *lotul de control* sunt la etapa de absolvire, iar cei din *lotul experimental* sunt în penultimul an de studii.

Se înregistrează și o diferență nesemnificativă, privind percepția frumuseții costumelor: 13,5% de studenți din *lotul experimental* și 10% de studenți din *lotul de control*. Desigur, că majoritatea studenților înțeleg rolul costumelor în montarea operelor coregrafice, însă acest rol nu este determinant privind valoarea artistică a operei montate.

Tabelul 3.2. **Preferințele studenților pentru un gen sau altul de artă coregrafică**

Lotul de studenți	Balet/ dansul clasic		Dansul scenic-popular		Dansul sportiv		Dansul de gală	
	Media	%	Media	%	Media	%	Media	%
Lotul experimental	2,6	26,8%	3,1	31,8%	1,8	18,8%	2,2	22,6%
Lotul de control	3,0	30,5%	3,5	35,5%	1,3	13,0%	2,1	21,0%
Diferența	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>

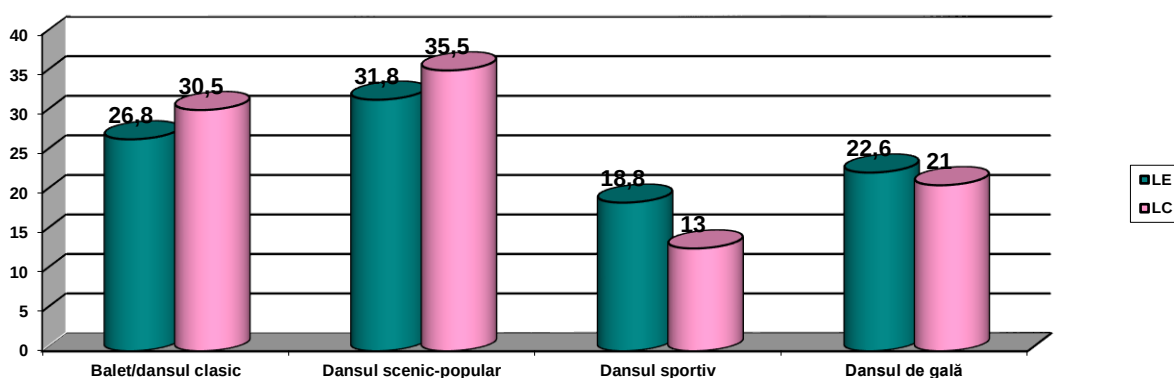

Fig. 3.2. **Preferințele studenților pentru un gen sau altul de artă coregrafică**

Fiecare gen de artă coregrafică dispune de valențe estetice diferite, dar și de potențial diferit. Pentru a stabili preferințele studenților față de un gen sau altul de artă coregrafică, am aplicat chestionarul respectiv (*a se vedea Anexa 3*) și am obținut următoarele rezultate prezentate

în Tabelul 3.2. De menționat, că preferințele studenților din ambele loturi în acest sens nu diferă esențial. Totuși, studenții din *lotul de control* plasează în grupul preferințelor sale *Dansul clasic* și *Dansul scenic-popular* (30,5% și, respectiv, 35,5%), pe când la studenții din *lotul experimental* rezultatele respective sunt mai joase (26,8% și, respectiv, 31,8%). Cea mai scăzută preferință a studenților din *lotul experimental* (18,8%) și a studenților din *lotul de control* (13,0%) ține de *Dansul sportiv*. Aceasta se explică prin faptul că dansul sportiv se axează mai mult pe mișcare ritmică și nu pe chipul coregrafic / imaginea coregrafică. De menționat că preferințele studenților pentru un gen sau altul de artă coregrafică sunt motivate și de studiile anterioare. De regulă, dacă studentul are la bază studii inițiale în Colegiul Coregrafic în domeniul dansului clasic, atunci și preferințele acestuia sunt respective. Însă, această situație nu apare ca legitate. Sunt cazuri, când studentul își schimbă preferințele sale în cadrul studiilor la facultate.

Aceasta se adevărește și prin faptul că studenții din grupul cu preferințe pentru *Dansul clasic*, preferă să monteze *Dansul scenic-popular* și *Dansul sportiv*. Invers se întâmplă mai rar.

Tabelul 3.3. **Preferințele față de genurile dansului scenic-popular**

Lotul de studenți	Călușarii		Hora		Ciuleandra		Moldoveneasca	
	Media	%	Media	%	Media	%	Media	%
Lotul experimental	3,1	33,5%	2,3	28,0%	1,6	17,0%	2,0	21,5%
Lotul de control	2,8	28,5%	2,5	25,5%	2,0	20%	2,6	26%
Diferența	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>	<i>Nesem.</i>

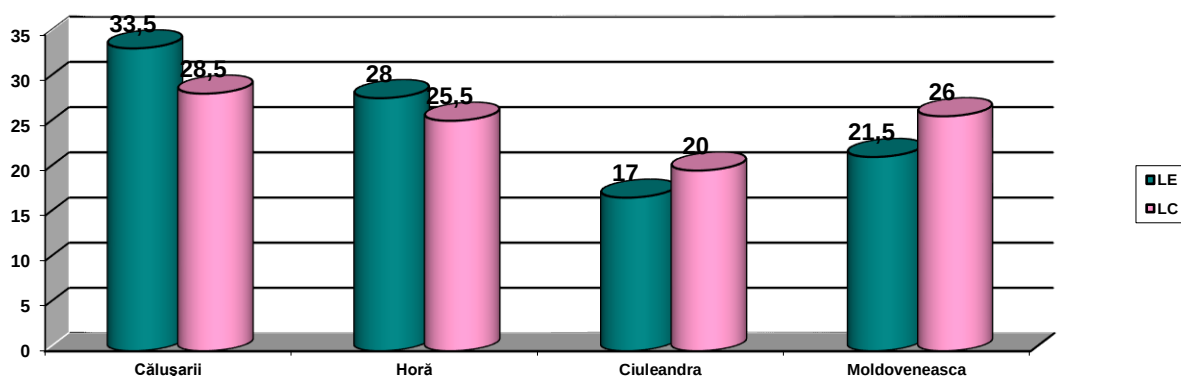

Fig.3.3. **Preferințele față de genurile dansului scenic-popular**

Dansul scenic-popular este unul variat și se realizează sub diferite forme, concepte de montări, totodată având diferite valori estetice și artistice. Totuși, fundamentul/ substanța populară a acestui gen de artă coregrafică plasează *Dansul scenic-popular* în cadrul valorilor artistice autentice. În acest context, preferințele studenților față de un gen sau altul de *Dans-scenic-popular*

nu țin direct de gen, ci de calitatea, originalitatea montării dansului concret, de nivelul profesional al dansatorilor etc.

Studentii din ambele loturi au adus și exemple concrete de dansuri cu valori estetice și au formulat unele argumente în acest sens: „*Ciuleandra* – dans puternic bărbătesc”, „*Moldoveneasca* – execuție complicată și energică a mișcărilor”, „*Hora* – execuție emotivă”. Important că studenții compară dansul scenic-popular moldovenesc cu cel spaniol sau rusesc și identifică caracteristicile comune ale acestora.

Totodată, au adus exemple și de alte genuri de dansuri cu valori estetice – *Hostropăț*, *Dans Țigănesc* etc.

Ca și în cazul altor variabile, preferințele studenților din ambele grupuri cu referire la genuri ale dansului scenic-popular nu diferă esențial. În același timp, rezultatele obținute ne permit să stabilim orientările estetice ale studenților în acest sens, dar și oportunitățile acestor genuri de dans de a forma cadrul valoric al studenților.

Tabelul 3.4. **Preferințele studenților față de sursele culturii estetice**

Lotul de studenți	Natura		Arta		Dansul scenic-popular		Relațiile umane		Munca		Știința	
	Media	%	Media	%	Media	%	Media	%	Media	%	Media	%
Lotul experimental	3,0	15%	4,6	23%	4,0	20%	3,6	18%	3,6	16%	1,7	8%
Lotul de control	2,5	13%	4,8	24%	4,6	22%	4,0	20%	3,0	14%	1,5	7%
Diferența	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.

Această variabilă este una complementară în cercetarea noastră, însă importantă din punctul de vedere al stabilirii surselor/ factorilor care determină orientările valorice ale studenților coregrafi. Important este că studenții din ambele loturi plasează pe primele locuri ale preferințelor sale *Arta* (23% – studenții din *lotul experimental* și 24% – studenții din *lotul de control*) și *Dansul scenic-popular* (20% – studenții din *lotul experimental* și 22% – studenții din *lotul de control*). Totodată, este de menționat că în spectrul surselor culturii estetice studenții înscriu și *Relațiile umane*, *Natura*, dar și *Munca*. De regulă, interconexiunea acestor factori determină formarea culturii estetice a studenților, deși în cazul studenților coregrafi ”arta” este factorul dominant pentru ei.

Tabelul 3.5. **Percepția emoțională/ estetică a operei coregrafice (axată pe memoria emoțională)**

Lotul de studenți	Percepția mea emoțională depinde de:											
	Percepția operei coregrafice ca un tot întreg			Percepția estetică a chipului coregrafic			Frumusețea mișcărilor			Estetica costumelor		
	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură
Lotul experimental	57%	43%	0%	42%	50%	8%	92%	8%	0%	57%	43%	0%
Lotul de control	60%	40%	0%	46%	54%	0%	88%	12%	0%	52%	48%	0%
Diferența	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.	Nesem.

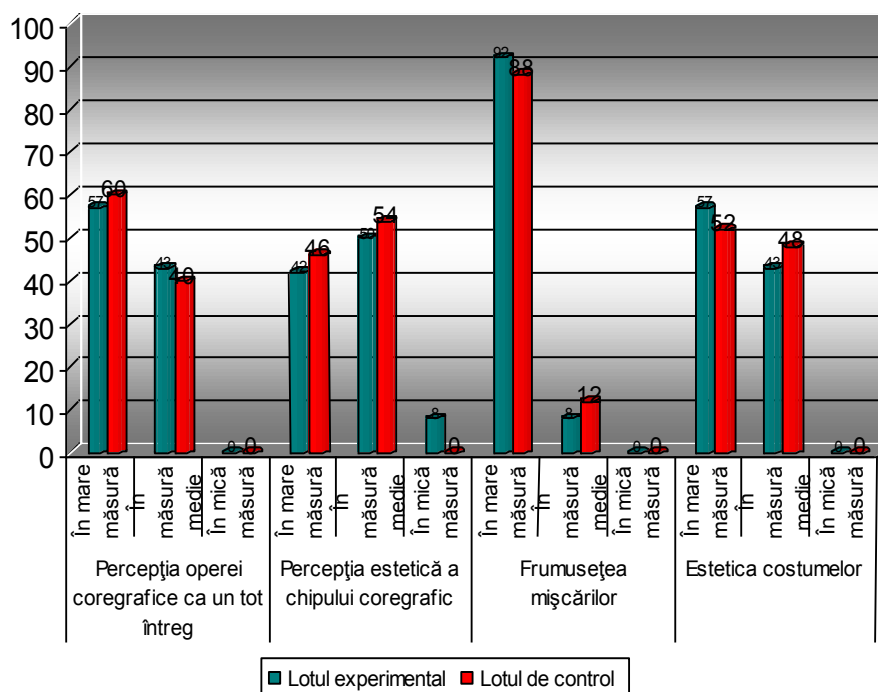

Fig.3.4. **Percepția emoțională/ estetică a operei coregrafice (axată pe memoria emoțională)**

Satisfacția și percepția emoțională a operei coregrafice poate fi privită ca variabilă dominantă, esența și destinația artei coregrafice fiind de a produce acest efect. În acest context studenții coregrafi sunt și congenatori ai artei coregrafice, precum și creatori de opere coregrafice. Pe de o parte, ei sunt predispuși spre percepția emoțională a operelor coregrafice de valoare; pe de altă parte, ei sunt creatori de opere coregrafice, care, la rândul lor, vor influența percepția emoțională a spectatorilor.

Așadar, am încercat să stabilim nivelul de percepție emoțională a operelor coregrafice de către studenții din *lotul experimental* și din *lotul de control*. Aceasta nu se referă la percepția

emoțională a unei anumite opere coregrafice, ci în genere la percepția emoțională a operelor coregrafice (prin memorie emoțională). De menționat că studenții din ambele loturi susțin că *Percepția operei coregrafice ca un tot întreg* aduce satisfacție estetică/ emoțională (57% – *lotul experimental* și 60% – *lotul de control*). Și totuși, majoritatea studenților indică că anume *Frumusețea mișcărilor* determină starea lor emoțională/ estetică (92% – *în mare măsură, lotul experimental* și 88% – *în mare măsură, lotul de control*) și numai 42% din studenți din *lotul experimental* și 46% din studenți din *lotul de control* au remarcat că anume *Esteticul chipului coregrafic* influențează în mare măsură starea lor emoțională.

Sunt de menționat două aspecte ale percepției emoționale a operei coregrafice de către studenți.

Primul aspect ține de situația când studentul coregraf este și spectator și receptor al unei opere coregrafice de valoare, montate la un nivel înalt de profesionalism și când studentul este receptor al unei montări coregrafice de către alt student-coregraf.

În al doilea caz, studenții mai mult se axează pe percepția formei, mișcărilor, conceperea chipului coregrafic și mai puțin pe percepția emoțională a acestei opere. Însă, cert este faptul că și capacitatea de a percepe emoțional arta coregrafică, dar și de a crea o operă coregrafică care ar emoționa spectatorii sunt caracteristice unui specialist în coregrafie.

Aprecierea estetică a operei coregrafice, în general, dar și a *Dansului scenic-popular, în special*, reprezintă un indicator de bază, ca și cel de percepție emoțională a artei coregrafice, cu referire la nivelul de manifestare a orientărilor valorice ale studenților coregrafi. În acest sens, toți studenții au menționat valoarea estetică a artei coregrafice în genere, rolul ei în formarea personalității omului etc. Totodată, fiecare operă coregrafică în parte, indiferent de genul și forma de manifestare, se caracterizează printr-un potențial estetic propriu, care poate fi perceput diferit de studenții coregrafi în dependență de nivelul orientărilor lor estetice. De aceea, am încercat să stabilim aprecierea estetică a unei opere coregrafice concrete de către studenții din *lotul experimental* și din *lotul de control*. Datele generalizate sunt prezentate în Tabelul 3.6.

Tabelul 3.6. Aprecierea valorică/estetică a *Dansului scenic-popular „Suita din Carpați”, montare de V.Curbet, G.Baciu, ansamblul „Joc”*

Lotul de studenți	Aprecierea valorică/estetică a dansului scenic-popular		
	<i>În mare măsură</i>	<i>În măsură medie</i>	<i>În mică măsură</i>
Lotul experimental	42%	46%	12%
Lotul de control	48%	44%	8%
Profesori experți	72%	24%	4%
Diferența	$p = 0.01$	$p = 0.05$	$p = 0.01$

Atenționăm asupra faptului că aprecierea valorii estetice a *dansului scenic-popular „Suita din Carpați”* dată de către studenți din ambele loturi și de către profesori diferă, înregistrând chiar diferențe semnificative ($p = 0,01$).

Dacă comparăm rezultatele aprecierii valorii estetice a operei coregrafice respective de către studenți și de către cadrele didactice/ experți, putem concluziona:

1. Profesorii/ experții au apreciat opera coregrafică „*Suita din Carpați*” din perspectiva estetică mai înalt decât studenții, având ca explicație următoarele argumente: cadrele didactice s-au axat în aprecierilelor pe percepția sensului și a valențelor estetice ale tipului de dans, pe percepția imaginii coregrafice. Pe când studenții atrăgeau o mare atenție formei de prezentare a dansului, ritmului, costumelor. Această diferență în aprecierea estetică a operei coregrafice respective de către studenți și cadrele didactice/ experți este una semnificativă.
2. De fapt, această concluzie s-a confirmat când studenților și cadrelor didactice le-a fost propusă spre apreciere o altă operă coregrafică cu valori artistice și estetice reduse.

În acest caz, studenții au apreciat această operă coregrafică mai înalt decât profesorii (studenții din *lotul experimental* 38% – *înalt*, studenții din *lotul de control* 40% – *înalt*), iar profesorii au apreciat această operă ca una de un nivel mediu și valoarea ei estetică fiind de *nivel mediu* – 55% și de *nivel satisfăcător și redus* – 45%.

Altă situație apare când studenții apreciază valoarea estetică a unor montări coregrafice necunoscute inedite sau a montărilor realizate de colegii lor. În Tabelul 3.7. prezentăm rezultatele chestionării studenților din ambele loturi privind aprecierea estetică a montărilor coregrafice ale studenților, prezentate la examenele de licență.

Tabelul 3.7. Aprecieria dată de studenți și experți valorilor artistice și estetice ale montărilor coregrafice realizate de alți studenți

Numele, Prenumele studentului	Denumirea montării	Aprecieria de către colegi și experți/profesori					
		<i>Înaltă</i>		<i>Medie</i>		<i>Satisfăcătoare</i>	
		<i>Studenți</i>	<i>Profesori</i>	<i>Studenți</i>	<i>Profesori</i>	<i>Studenți</i>	<i>Profesori</i>
1. Goncear Olimpia	„Soacra cu trei nurori”	40%	40%	50%	40%	10%	20%
2. Hioară Dragoș	„Liniște pe verde”	40%	60%	20%	30%	40%	10%
3. Ceban Eugenia	„Memoriile unei gheșe”	10%	40%	60%	10%	30%	50%

Analizând rezultate aprecierii estetice a montărilor coregrafice ale studenților de către colegi și profesori/ experți constatăm următoarele:

- De regulă, studenții apreciază montările coregrafice ale colegilor săi mai înalt decât profesorii/ experții.
- Aprecierile lor vin, mai degrabă, din solidaritate cu colegi, decât din valoarea reală a montării respective.
- Totodată, există și altă cauză a aprecierilor respective: axarea studenților pe formă, ritm, trucuri etc. și mai puțin pe esența estetică a chipului coregrafic sau a imaginii coregrafice.
- Majoritatea studenților n-au putut explica deciziile luate, n-au putut corela demersul estetic al chipului coregrafic cu demersul estetic al mișcărilor ritmice și cu costumele dansatorilor. Chestionarea și cercetarea la această etapă au scos în evidență rezultatele experimentului de constatare, care ne-au determinat să formulăm următoarele concluzii:

1. Aspirațiile studenților coregrafi față de frumos în arta coregrafică au fost și motivul de alegere a profesiei, dar și motivul de a produce/crea frumosul. Totodată, putem constata că gustul estetic al studenților coregrafi din ambele loturi este foarte divers: unii pătrund în esența operei coregrafice și o percep ca pe un tot coerent, alții se inspiră de frumusețea mișcărilor în ritm cu muzică sau de frumusețea costumelor. Totodată, unii studenți preferă dansul scenic-popular, alții – dansul de gală, iar ceilalți – baletul sau dansul sportiv. De fapt, aspirațiile și preferințele studenților față de un gen sau altul de artă coregrafică sunt în mare parte determinate de studiile inițiale (Colegiul Național Coregrafic, cerc de dansuri populare, cerc de dansuri sportive etc.).
2. Studenții coregrafi manifestă și preferințe diferite față de genurile dansului scenic-popular. De menționat, în acest sens, că studenții determină preferințele sale nu atât din punctul de vedere al valorii estetice a dansului respectiv, ci din punctul de vedere al ritmului, mișcării, muzicii.
3. Percepția emoțională a operei coregrafice reprezintă variabila dominantă în structura generală a cadrului valoric al artei coregrafice. Particularitățile percepției emoționale a operei coregrafice de către studenții-coregrafi țin de următoarele:
 - studenții coregrafii, ca consumatori ai artei coregrafice, pot fi, în același timp, în calitate de spectatori și în calitate de profesioniști (percepția artei coregrafice ca modalitate de formare profesională);
 - prin montările proprii studenții coregrafi urmăresc și scopul de a influența emoțional spectatorul.

Unii studenți coregrafi au menționat că abordarea profesională a operei coregrafice în cadrul spectacolului devine un obstacol privind percepția emoțională a operei coregrafice,

deoarece atenția se axează pe formă, detalii și nu pe dimensiunea estetică a operei coregrafice.

4. Specificul și valoarea artistică a dansurilor scenic-populare determină și nivelul de apreciere estetică a acestora. Totodată, rezultatele arată că gustul estetic al studentului îl orientează spre opere coregrafice de valoare. Se știe că, în acest caz, gustul estetic se formează și se dezvoltă.
5. În procesul de stabilire a valorii estetice a montărilor coregrafice ale studenților au fost formulate următoarele concluzii:
 - valorile estetice, caracteristice artei coregrafice, n-au fost punctul de reper în montarea operelor coregrafice proprii;
 - studenții coregrafi nu și-au putut aprecia nivelul gustului estetic, ce s-a format la ei spontan pe parcursul anilor/ pe parcursul activității coregrafice.

3.2. Valodarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică

Experimentul formativ a fost realizat în grupul experimental de subiecți pe un lot de 14 subiecți de la specialitățile „Coregrafie” și ”Pedagogia dansului” din cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, cu scopul validării Modelului pedagogic de formare a orientărilor valorice (estetice).

Validarea experimentală a acestui Model s-a realizat în cadrul disciplinelor „Dansul scenic-popular” și „Dansul clasic” și al disciplinelor „Valorile artei coregrafice” și „Teoria și istoria artei coregrafice”.

Este de menționat că dansul scenic-popular dispune de valențe axiologice semnificative privind organizarea procesului de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi. În alți termeni, dansul scenic-popular reprezintă una dintre sursele principale ale valorilor artistice și estetice (argumentare, *a se vedea* Capitolul 1).

Programul formativ a fost elaborat în conformitate cu reperele conceptuale și metodologice și cu datele experimentale colectate la etapa de constatare.

Așadar, programul formativ se axează pe:

1. Interconexiunea cunoașterii științifice (disciplina „Teoria și istoria artei coregrafice), cunoașterii empirice și a cunoașterii artistice (disciplinele „Dansul scenic-popular și „Valorile artei coregrafice”).
2. Valențele axiologice (artistice/ estetice) ale artei coregrafice corelate cu cele prezentate în conținutul disciplinelor „Teoria și istoria artei coregrafice”, „Dansul scenic-popular”,

„Valențele artei coregrafice”.

3. Demersul teleologic al formării orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică:

- structura valorilor estetice în valorile-creație, valorile-atitudini și valorile-emoție;
- corelarea finalităților de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi cu valorile estetice de creație, cu valorile atitudini și cu cele emoționale (emotive), dar și cu valențele și conținutul disciplinelor „Teoria și istoria artei coregrafice”, „Dansul scenic-popular”, „Valorile artei coregrafice”.

4. Demersul procesual/ didactic al formării orientărilor estetice la studenții coregrafi se axează pe: interconexiunea teoriei personalizării sensului (А.Н. Леонтьев), teoriei căutării sensului (В.Франкл) și teoriei pasiunii (Л.Н. Гумелев).

Din perspectiva procesuală, această interconexiune creează un „nod al sensului” (centru valoric), creând în așa fel cadrul motivațional privind formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi. Prin teoria sensului se descoperă valorile estetice și artistice ale artei coregrafice și, respectiv, valențele formative ale acesteia.

Prin căutarea sensului se stabilesc atitudini estetice ale studenților, dar și se realizează/ se creează opere coregrafice cu valori estetice. Opera coregrafică numai atunci devine valorică când ea reflectă/ conține un sens, reprezentat prin cipul coregrafic, prin armonia dintre mișcare și muzică etc.

Căutarea sensului și reprezentarea acestuia prin limbaj coregrafic face parte din demersul creativ privind percepția, asimilarea, interpretarea și crearea operei coregrafice.

Pe de altă parte, teoria pasiunii presupune valorificarea cadrului motivațional al fiecărui student. Pasiunea, în acest sens, este privită ca cel mai înalt nivel de motivație pentru arta coregrafică, ceea ce face pe student să fie mai creativ, mai receptiv la valorile estetice, motivându-l să atragă pe alții să pătrundă în estetica artei coregrafice. De fapt, integrarea acestor abordări creează un „centru valoric” un cadru motivațional care devine dominant în formarea orientărilor valorice la studenții coregrafi prin interacțiunea activității didactice și a celei orientativ-valorice în cadrul predării disciplinelor „Teoria și istoria artei coregrafice”, „Dansul scenic-popular”, „Valorile artei coregrafice”.

Axiologizarea sau activitatea orientativ-valorică realizată prin actualizarea valențelor formative ale artei coregrafice reprezintă strategia educațională de formare a valențelor estetice la studenții. În acest sens, identificăm un ansamblu de metode specifice prin care și se realizează activitatea orientativ-valorică în cadrul predării disciplinelor respective: *metoda dialogului*; *metoda problematizării*; *metoda transferului dispoziției*; *metoda situațiilor de manifestare a emoțiilor*; *metoda proiectelor creative*; *metoda reflecției*. Totodată, activitatea orientativ-valorică

se va axa pe metodele: *analiza operelor coregrafice de valoare din perspectiva axiologică; crearea operelor coregrafice de diferite forme și gen, precum și montarea acestora cu analiza ulterioară de către colegi și profesori etc.*

Așadar, formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi s-a realizat prin integrarea activității orientativ-valorice în activitatea general-educatională în procesul de predare a disciplinelor „Teoria și istoria artei coregrafice”, „Dansul scenic-popular”, „Valorile artei coregrafice”, având drept scop formarea valorilor-atitudini, valorilor-creație și valorilor-emoție, manifestate în diferite forme și grade de complexitate (*a se vedea, descriptorii/ variabilele respective*).

În conformitate cu conceptul teoretic al cercetării, activitatea orientativ-valorică se realizează/sau poate fi realizată la nivelul percepției estetice și artistice a operei coregrafice, la nivelul asimilării și interpretării operei coregrafice, la nivelul creării și montării operei coregrafice proprii. Aceste trei niveluri se încadrează în trei module curriculare: *științifico-cognitiv* (a cunoaște valorile coregrafice și estetice și modalitățile de manifestare a acestora, dar și modalitățile de formare a orientărilor valorice prin arta coregrafică); *orientativ-valoric* (sistemul de valori artistice și estetice ale artei coregrafice ca sursă de formare a orientărilor valorice respective; sistemul de activități orientativ-valorice); *creativ-constructiv* (percepția creativă a operei coregrafice, asimilarea și interpretarea creativă a operei coregrafice, crearea și montarea operelor coregrafice din perspectiva axiologică și concret estetică).

La prima etapă a experimentului formativ noi am reconceptualizat curriculumul la cele trei discipline de bază „Teoria și istoria artei coregrafice”, „Dansul scenic-popular”, „Valorile artei coregrafice” în conformitate cu abordările fundamentale ale cercetării, atribuind fiecărei discipline funcțiile formative în raport cu valențele estetice ale acestora. În acest sens, disciplina „Istoria artei coregrafice” va realiza preponderent modulul științifico-cognitiv; iar disciplinele „Dansul scenic-popular” și „Valorile artei coregrafice” vor realiza modulele orientativ-valoric și creativ-constructiv.

Reconceptualizarea curriculumului la disciplinele respective a inclus:

- redefinirea finalităților acestor discipline din perspectiva formării orientărilor valorice (estetice) la studenții coregrafi (corelarea, redimensionarea, extinderea, introducerea noilor finalități);
- redimensionarea prezentării unităților de conținut, valorificând și accentuând dimensiunea axiologică, estetică a acestora;
- prezentarea unui sistem de activități de formare a orientărilor valorice/estetice la studenți prin integrarea lor în procesul educațional general. Aceste activități vor fi corelate cu

finalitățile respective și unitățile de conținut și vor reprezenta strategii educaționale axate pe legitățile și etapele de formare a orientărilor valorice la studenți (*a se vedea* Capitolul 1).

În continuare, vom prezenta modificările în curriculumul la disciplinele „Istoria artei coregrafice” și „Dansul scenic-popular” din perspectiva formării orientărilor estetice la studenții coregrafi. Analiza curriculumului respectiv din punctul de vedere al reflecției cadrului estetic ne-a permis să constatăm, că nici la nivelul competențelor specifice disciplinelor (obiectivelor generale), nici la nivelul unităților de competențe (obiectivelor de referință) nu se regăsesc aspectele legate de orientările valorice/ estetice ale viitorilor specialiști în coregrafie și în educația coregrafică. Totodată, nici în conținuturile acestor discipline nu sunt incluse unități/ subiecte/ abordări legate de aspectul valoric/ estetic al artei coregrafice, dar și subiecte privind valențele formative ale artei coregrafice în formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi.

Reieșind din analiza abordărilor teoretice și praxiologice ale problemei ce vizează formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi, dar și din specificul și oportunitățile artei coregrafice în acest sens, noi am completat sistemul de finalități generale ale disciplinelor respective cu competența estetică și derivatele acestei reflectate la nivelul unităților de competențe în cadrul diferitelor subiecte conținutale cu valențe estetice. Așadar, competența estetică, ca una transversală pentru toate disciplinele profilului coregrafic, a fost formulată astfel: „Manifestarea orientărilor și atitudinilor estetice în diferite contexte de percepție, asimilare și de creare a operelor coregrafice, asigurând eficiența pregătirii specialiștilor în domeniul coregrafiei și al educației coregrafice”.

Derivatele acestei competențe pot fi formulate astfel:

La nivel de cunoaștere (activități teoretico-cognitive):

- ✓ Configurarea conceptelor și reprezentărilor despre valori, în general, și despre valori estetice, în particular.
- ✓ Conștientizarea valorilor estetice din perspectiva „sensului personalizat” și „căutării sensului” în percepția și crearea unei opere coregrafice.
- ✓ Identificarea valențelor și a oportunităților ale diferitelor genuri de artă coregrafică din perspectiva formării orientărilor estetice la studenții coregrafi.

La nivel de aplicare și operare cu unități de cunoaștere și de formare (activități orientativ-valorice):

- ✓ Aplicarea limbajului coregrafic în crearea operelor coregrafice cu un demers estetic înalt.
- ✓ Aplicarea limbajului coregrafic în vederea căutării sensului și personalizării sensului pe dimensiunea cadrului estetic al operei coregrafice.
- ✓ Manifestarea aspirațiilor față de frumos în arta coregrafică: estetica operei coregrafice ca un tot întreg; frumusețea chipului coregrafic; estetica mișcărilor în ritm cu muzica; estetica

costumelor.

- ✓ Manifestarea preferinței față de un gen sau altul de artă coregrafică, pentru un gen sau altul al dansului scenic-popular.
- ✓ Manifestarea percepției emoționale a operei coregrafice.
- ✓ Aprecierea valorică/ estetică a operei coregrafice.

La nivel de integrare și transfer (activități creativ-constructive):

- ✓ Conceperea și crearea/ montarea operelor coregrafice proprii cu valori estetice evidente, valorificând conceptul „modelului estetic”.
- ✓ Interpretarea operelor coregrafice, manifestând abilități de creare a chipului și imaginii estetice.
- ✓ Transferul orientărilor estetice în domeniul dezvoltării orientărilor-scop și a orientărilor-instrumente, în general, și a orientărilor valorice specifice specialităților în domeniul coregrafiei, în particular.

În raport cu aceste finalități, am reactualizat curriculumul la disciplinele respective, introducând conceptul de „unitate de învățare” (competența specifică a disciplinei) + unități de competențe (constituentele competenței) + unități de conținuturi + activități de învățare.

❖ *De exemplu: disciplina „Istoria artei coregrafice” (a se vedea Tabelul 3.8).*

Tabelul 3.8. Competența specifică disciplinei „Manifestarea orientărilor și atitudinilor estetice ale studenților în diferite contexte de percepție, asimilare și creare a operelor coregrafice” (unități de învățare)

Unități de competențe	Unități de conținuturi	Activități de învățare
• Analiza importanței expresivității și plasticității. • Analiza corelației dansului și a expresivității. • Stabilirea conexiunii/ interacțiunii dintre expresivitatea și cadrul estetic al acestora. • Valorificarea mijloacelor de manifestare a expresivității și plasticității în crearea chipului coregrafic estetic.	<u>Subiectul:</u> Dialectica plasticității și expresivității în arta coregrafică. Categoriile plasticității și ale expresivității. Dansul și expresivitatea. Specificul imaginii artistice în coregrafie și expresivitatea. Expresivitatea și	• Studenților li se propune să vizioneze un spectacol/operă coregrafică înregistrată și să stabilească prin brainstorming criterii de apreciere a expresivității și plasticității dansatorilor, inclusiv din punctul de vedere al esteticii. • Studenții, sub îndrumarea profesorului, analizează nivelul de expresivitate și plasticitate al dansatorilor în raport cu criteriile

	plasticitatea în contextul dimensiunii estetice.	stabilite. • Studenții trag concluzii dacă instrumentele aplicate în manifestarea expresivității și plasticității au asigurat și un produs estetic/ o imagine estetică.
--	--	--

❖ *Alt exemplu: disciplina „Dansul scenic-popular” (a se vedea Tabelul 3.9)*

Tabelul 3.9. Competența specifică disciplinei: „Manifestarea orientărilor și atitudinilor estetice ale studenților în diferite contexte de percepție, asimilare și crearea operelor coregrafice (unități de învățare)

Unități de competențe	Unități de conținuturi	Activități de învățare
- Definirea dansului scenic-popular și identificarea particularităților lui. - Analiza provenienței și evoluției diferitelor tipuri de dans scenic-popular. - Cunoașterea specificului limbajului coregrafic și al mijloacelor expresive ale dansului scenic-popular. - Cunoașterea valențelor formative și estetice ale dansului scenic-popular și a cadrului estetic care stă la originea acestuia.	<u>Tema:</u> Specificul dansului scenic-popular. Dansul scenic-popular în sistemul artelor coregrafice. Clasificarea dansului scenic-popular. Limbajul dansului scenic-popular. Formele și conținutul dansului scenic-popular. Valorile artistice și estetice ale dansului scenic-popular. Rolul dansului scenic-popular în formarea orientărilor artistice și estetice la studenți.	- Organizarea unei discuții privind dimensiunea estetică a dansului scenic-popular: - depinde valoarea estetică a dansului scenic-popular de concepția estetică a unui popor? Dacă da, atunci cum? - prin ce mijloace se asigură valențele estetice ale dansului scenic-popular? - ce rol au dansurile scenic-populare în formarea orientărilor estetice ale studenților?

În prezentarea activităților de învățare s-a pus accentul pe cele legate de formarea orientărilor valorice/ estetice la studenți. De menționat că aceste activități sunt integrate în sistemul general de activități de predare-învățare a disciplinelor respective.

În continuare, prezentăm un referențial teleologic-didactic, care ar facilita proiectarea și realizarea activităților de formare a orientărilor valorice/estetice la studenți prin disciplinele respective, dar și prin alte discipline din profilul artei coregrafice.

Tabelul 3.10. Referențial teleologic-didactic privind formarea orientărilor valorice/ estetice la studenții coregrafi

Nr. crt.	Nivel de manifestare a competenței	Activități /strategii didactice
1.	<i>La nivel de cunoaștere:</i> ✓ Configurarea conceptelor și reprezentărilor despre valori, în general și despre valori estetice, în particular. ✓ Conștientizarea valorilor estetice din perspectiva „sensului personalizat” și a „căutării sensului” în percepția și crearea unei opere coregrafice. ✓ Identificarea valențelor și a oportunităților diferitelor genuri de artă coregrafică din perspectiva formării orientărilor estetice la studenții coregrafi. ✓ Aprecierea valorică/estetică a operei coregrafice.	<i>Activități teoretico-cognitive:</i> • Identificarea și caracterizarea valorilor artistice și estetice. • Stabilirea corelației valori estetice – orientări estetice. • Clasificarea și dezvăluirea esenței noțiunilor „atitudini estetice”, „competențe estetice”, „valori artistice”, „valori-scopuri”, „valori-instrumente”. • Identificarea valorilor individuale: artistice/estetice, valorilor-scop, valorilor-instrumente. • Caracterizarea artei coregrafice din perspectiva formării orientărilor valorice la studenți.
2.	<i>La nivel de aplicare și operare cu unități de cunoaștere și de formare:</i> ✓ Aplicarea limbajului coregrafic în crearea operelor coregrafice cu un demers estetic înalt. ✓ Aplicarea limbajului coregrafic în vederea căutării sensului și personalizării sensului pe dimensiunea cadrului estetic	<i>Activități orientativ-valorice:</i> • Analiza limbajului coregrafic din perspectiva demersului estetic cu referire la diferite genuri de artă coregrafică. • Analiza limbajului coregrafic din perspectiva căutării sensului cu privire la chipul/ imaginea coregrafică, dar și

	al operei coregrafice. ✓ Manifestarea aspirațiilor față de frumos în arta coregrafică: estetica operei coregrafice ca un tot întreg; frumusețea chipului coregrafic; estetica mișcărilor în ritm cu muzica; estetica costumelor. ✓ Manifestarea preferinței față de un gen sau altul de artă coregrafică, pentru un gen sau altul al dansului scenic-popular. ✓ Manifestarea percepției emoționale a operei coregrafice.	raportarea acestuia la sensul personalizat. • Analiza imaginii coregrafice/chipului coregrafic din perspectiva demersului estetic. • Proiectarea/construirea „nodului estetic”: interpretarea conținutului coregrafic, a valorilor estetice, căutarea sensului în structura exercițiului de modelare a imaginii coregrafice, a chipului coregrafic sau a unei montări a operei coregrafice în genere. • Proiectarea și realizarea situațiilor de manifestare a emoțiilor în procesul de percepție a unei opere coregrafice. • Realizarea unui studiu de caz privind aspirațiile față de frumos în arta coregrafică/ opera coregrafică concretă. • Realizarea unui studiu de caz privind manifestarea preferinței față de un gen sau altul de artă coregrafică. • Modelarea manifestării emoțiilor în procesul de percepție a unei opere coregrafice de valoare. Identificarea surselor și montărilor care influențează apariția emoțiilor. • Analiza și aprecierea diferitor opere coregrafice, a montărilor studenților din perspectiva demersului estetic.
3.	<i>La nivel de integrare și transfer:</i> ✓ Conceperea și crearea/montarea operelor coregrafice proprii cu valori estetice evidente, valorificând conceptul	<i>Activități creativ-constructive:</i> • Montarea/crearea operelor coregrafice proprii axându-se pe cunoașterea cadrului valoric, orientările-estetice

	„modelului estetic”. ✓ Interpretarea operelor coregrafice manifestând abilități de creare a chipului și a imaginii estetice. ✓ Transferul orientărilor estetice în domeniul dezvoltării orientărilor-scop și a orientărilor-instrumente, în general, și a orientărilor valorice specifice specialităților în domeniul coregrafiei, în particular.	proprii și valențele formative ale artei coregrafice. - Modelarea activităților coregrafice realizate cu studenții din perspectiva formării la ei a orientărilor artistice/estetice. - Modelarea corelării orientărilor artistice/estetice cu orientările-scop, orientările-instrumente. - Analiza interpretării rolurilor respective în cadrul unei opere coregrafice din perspectiva demersului estetic, sensului chipului coregrafic și particularizarea sensului.
--	--	--

La finele experimentului formativ a fost realizată evaluarea nivelului de manifestare a orientărilor estetice la studenții coregrafi. Menționăm că au fost aplicate aceleași instrumente ca și la etapa experimentului de constatare, însă numai în grupul experimental – anul III; anul de absolvire 2016-2017.

Scopul evaluării postexperimentale a fost de a stabili dinamica schimbării manifestării orientărilor estetice la studenții coregrafi, precum și dinamica schimbărilor acestora în urma aplicării Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică.

Tabelul 3.11. **Aspirația față de frumos în arta coregrafică**

Lotul de studenți	Aspirația față de frumos în arta coregrafică							
	<i>Mă inspiră opera coregrafică ca un tot întreg</i>		<i>Mă inspiră frumusețea chipului coregrafic</i>		<i>Mă inspiră frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica</i>		<i>Mă inspiră frumusețea costumelor</i>	
	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>
Lotul experimental	35,5%	42,5%	20,5%	25,5%	30,5%	28,0%	13,5%	4%
Lotul de control	36,5%		24,5%		30%		10%	

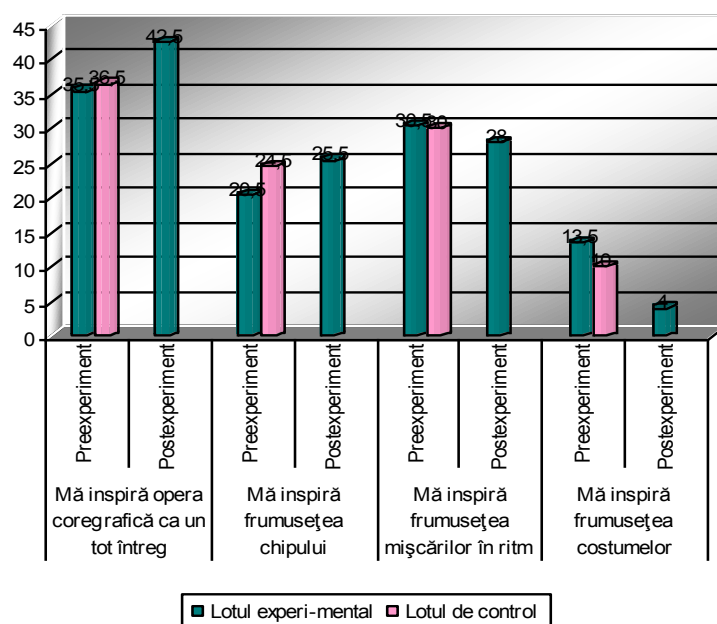

Fig.3.5. Aspirația față de frumos în arta coregrafică

Analiza rezultatelor *postexperimentale* prezentate în Tabelul 3.11. ne permite să constatăm creșterea valorilor privind aspirația studenților din *lotul experimental* față de frumosul în artă coregrafică.

Dacă la etapa inițială 35,5% din studenții din *lotul experimental* au menționat că percep opera coregrafică ca pe un tot coerent, atunci la ultima etapă 42,5% din studenți au remarcat că întotdeauna percep, în primul rând, opera coregrafică ca o unitate, un produs final. Diferența este una semnificativă ($p = 0,05$). Totodată, studenții au menționat că îi inspiră chipul coregrafic în opera respectivă. În acest aspect, punctajul studenților a crescut de la 20,5% (până la experimentul formativ) până la 30,5% (după experimentul formativ). Diferența este semnificativă ($p = 0,05$). O asemenea creștere a semnificației acestei variabile ține de aplicarea activităților legate de „căutarea sensului” și dezvoltarea „sensului particularizat”. Specificul artei coregrafice, dar și valoarea estetică a acesteia se datorează în mare parte frumuseții chipului coregrafic, care este întotdeauna determinat prin existența sensului, ideii. Anume sensul, alături de alte mijloace, atribuie valoare chipului coregrafic.

Atribuirea sensului sau căutarea sensului în chipul coregrafic este unul dintre cele mai dificile aspecte ale creării și percepției operei coregrafice. S-au modificat rezultatele studenților și la variabila „Frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica”: de la 30,5% (*preexperiment*) la 28,0% (*postexperiment*). Această modificare este una fundamentată și naturală, deoarece anume prin armonia combinațiilor mișcărilor în ritm cu muzica se creează chipul coregrafic cu un demers estetic (cu sens). Anume asigurării acestei armonii dintre mișcare-muzică și sens a fost atrasă

atenție în procesul experimentului formativ.

Deși rolul și frumusețea costumelor în crearea chipului coregrafic au mare importanță, totuși acestea nu sunt hotărâtoare, cum au afirmat studenții. În acest sens, s-a înregistrat o descreștere de la 13,5% (*preexperiment*) până la 4% (*postexperiment*) este una semnificativă.

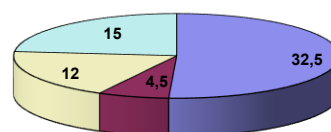
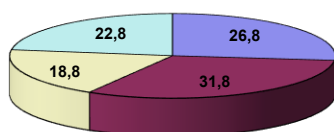
De menționat că rezultatele studenților din *lotul de control* nu s-au modificat esențial în raport cu etapa preexperimentală.

Tabelul 3.12. Preferință față de un gen sau altul de artă coregrafică

Lotul de studenți	Preferință față de un gen sau altul de artă coregrafică							
	<i>Balet</i>		<i>Dansul scenic-popular</i>		<i>Dansul sportiv</i>		<i>Dansul de gală</i>	
	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>	<i>Preexperiment</i>	<i>Postexperiment</i>
Lotul experimental	26,8%	32,5%	31,8%	40,5%	18,8%	12%	22,6%	15%
Lotul de control	30,5%		35,5%		13%		21%	

Preexperiment

Postexperiment

■ Balet ■ Dansul scenic popular ■ Dansul sportiv ■ Dansul de gală

■ Balet ■ Dansul scenic popular ■ Dansul sportiv ■ Dansul de gală

Fig.3.6. Rezultatele privind preferințele față de genurile artei coregrafice

Analiza rezultatelor prezentate în Tabelul 3.12. privind preferințele studenților din *lotul experimental* față de unul gen sau altul al artei coregrafice ne permite să constatăm următoarele:

- Semnificativ a crescut interesul studenților față de *Dansul scenic-popular* (de la 31,8% până la 40,5%, $p = 0,01$) și față de *Dansul clasic* (de la 26,8% până la 32,5%). Totodată au scăzut preferințele studenților față de *Dansul sportiv* (de la 18,8% până la 12%) și față de *Dansul de gală* (de la 22,6% până la 15%). Totuși aceste diferențe nu sunt semnificative.
- Creșterea semnificativă a preferințelor studenților față de *Dansul scenic-popular* și *Dansul clasic* se datorează influenței pe care au avut-o disciplinele respective în experimentul pedagogic. Aname prin intermediul disciplinelor „Dansul clasic”, „Dansul scenic-popular” a și fost aplicat Modelul pedagogic de formare a orientărilor valorice/ estetice la studenți prin arta coregrafică.

- De menționat că aceste rezultate semnifică o preferință generală retrospectivă. Însă, aceste preferințe pot fi și contextuale, concret-temporale.

Percepția unei montări a *Dansului de gală* cu valori estetice deosebite și a unei montări nereușite a *Dansului clasic* poate schimba preferința, însă ea va fi considerată numai pentru aceste două opere coregrafice.

- Stabilirea preferințelor estetice ale studenților pentru un gen sau altul de artă coregrafică nu are drept scop de a eticheta sau a plasa un gen sau altul de artă coregrafică în categoria valorilor mai înaltă sau mai scăzută. În acest sens, menționăm că orice gen de artă coregrafică poate reprezenta o valoare estetică în dependență de calitatea montării operei coregrafice concrete.

Totuși, oportunitățile și mijloacele *Dansului clasic* și ale celui *scenic-popular* sunt mai variate din punctul de vedere al reflectării demersului estetic și al creării chipului coregrafic de valoare.

Identificarea preferințelor studenților pentru un anumit gen de artă coregrafică este importantă din punct de vedere profesional și din punct de vedere motivațional, prin care ei își pot realiza mai eficient poate realiza intențiile și orientările.

Ca și în cazul altor variabile, rezultatele studenților din *lotul de control* nu s-au modificat: preferințele lor față de un gen sau altul de artă coregrafică au rămas intacte.

Tabelul 3.13. Preferință față de genurile dansului scenic-popular

Lotul de studenți	Preferință față de genurile dansului scenic-popular							
	<i>Călușarii</i>		<i>Hora</i>		<i>Ciuleandra</i>		<i>Moldoveneasca</i>	
	Preexperiment	Postexperiment	Preexperiment	Postexperiment	Preexperiment	Postexperiment	Preexperiment	Postexperiment
Lotul experimental	33,5%	30,5%	28%	32,5%	17%	16%	21,5%	21%
Lotul de control	28,5%		25,5%		20%		26%	

Tabelul 3.14. Percepția emoțională a operei coregrafice

Lotul experimental	Percepția mea emoțională depinde de:											
	<i>Percepția operei coregrafice ca un tot întreg</i>			<i>Percepția estetică a chipului coregrafic</i>			<i>Frumusețea mișcărilor</i>			<i>Estetica costumelor</i>		
	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură
Evaluarea preexperimentală	57%	43%	0%	42%	50%	8%	92%	8%	0%	57%	43%	0%
Evaluarea postexperimentală	75%	25%	0%	64%	46%	0%	82%	18%	0%	50%	50%	0%

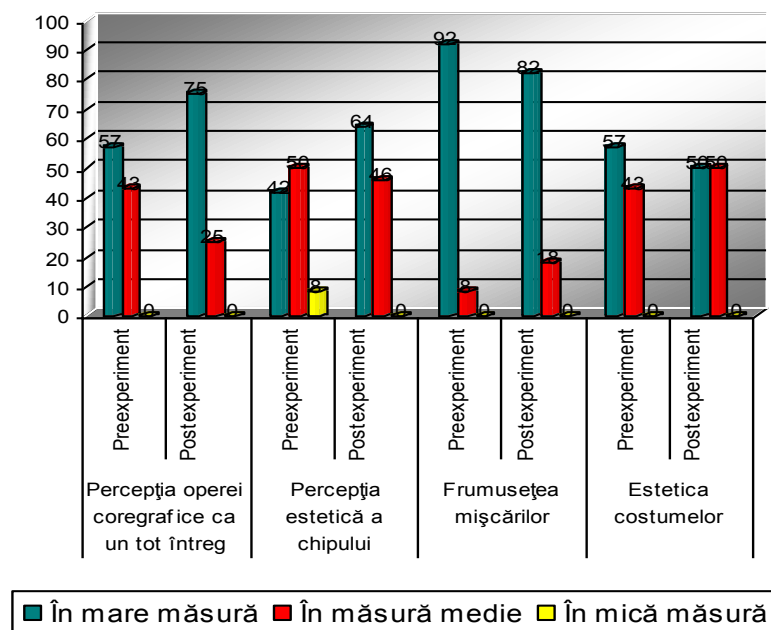

Fig.3.7. **Percepția emoțională a operei coregrafice. Lotul experimental**

De menționat în că cazul experimentului formativ, dezvoltării percepției emoționale/ estetice a operei coregrafice de către studenți i-a fost atrasă o atenție deosebită din mai multe considerente:

- percepția emoțională duce la satisfacție emoțională, ceea ce constituie găsirea sensului personalizat, dar și misiunea artei;
- coregraful, care de sine stătător percepe emoțional arta coregrafică poate trezi prin montările coregrafice proprii și emoții la elevi sau la spectatori.

În acest aspect, am aplicat metodologia creării „nodurilor estetice”, axate pe căutarea sensului, interiorizarea sensului operei coregrafice, valorificarea pasiunii prin percepția unei opere coregrafice de valoare cu pregătirea adecvată a studenților pentru a recepționa această operă coregrafică.

Așadar, analiza rezultatelor din Tabelul 3.20. ne permite să constatăm și să formulăm unele concluzii:

- Numărul de studenți care percep emoțional opera coregrafică de valoare și ca un tot întreg *în mare măsură*, a crescut de la 57% (*etapa preexperimentală*) până la 75% (*etapa postexperimentală*); respectiv s-a redus numărul de studenți care percep emoțional opera coregrafică *în măsură mică*: de la 43% până la 25% (*etapa postexperimentală*).
- A crescut numărul de studenți test-retest și la variabila „**Percepția estetică a chipului coregrafic**” (de la 42% - *în mare măsură* până la 64% - *în mare măsură*, însă a scăzut la

variabila „**Frumusețea mișcărilor**” – de la 92% la 82% și la variabila „**Estetica costumelor**” – de la 57% la 50%.

Modificarea rezultatelor postexperimentale în raport cu cele preexperimentale ne permite să constatăm că asupra percepției emoționale a operei coregrafice au o mai mare influență percepția operei coregrafice ca un tot întreg și percepția câmpului coregrafic.

În acest caz, **frumusețea mișcărilor** face parte din întreg esteticul operei coregrafice și nu este privită ca element aparte.

- De menționat că evaluarea nivelului de percepție emoțională a operelor coregrafice de către studenți s-a axat atât pe memoria emoțională (cum era la prima etapă), cât și pe memoria operațională după vizionarea unei opere coregrafice concrete (înregistrate video sau după vizionarea unui spectacol coregrafic).
- Creșterea rezultatelor pe dimensiunea acestei variabile este mai puțin semnificativă în raport cu alte variabile, însă tendința este spre creștere. Problema care a fost identificată ține de faptul că majoritatea studenților percep pur profesional/ tehnic opera coregrafică: ei concentrează atenția asupra mișcărilor, combinațiilor scenariului etc.; ceea ce blochează în mare parte percepția emoțională a operei coregrafice.
- Comparând rezultatele *lotului experimental* test-retest constatăm diferențe semnificative ($p = 0.05$) pe variabilele „Percepția operei coregrafice ca un tot întreg”; „Percepția estetică a chipului coregrafic” și „Frumusețea mișcărilor”.

Tabelul 3.15. **Aprecierea valorică/ estetică a dansului scenic-popular „Hota din Aragon”, coregrafie I.Moiseev, ansamblul de dansuri populare „I.A. Moiseev”**

Lotul de studenți	Aprecierea valorică (estetică) a dansului scenic-polular					
	Înaltă		Medie		Satisfăcătoare	
	Preexperiment	Postexperiment	Preexperiment	Postexperiment	Preexperiment	Postexperiment
Lotul experimental	42%	58%	46%	40%	12%	2%
Lotul de control	48%		44%		8%	
Profesori-experti	72%	64%	24%	34%	4%	2%

Analiza rezultatelor privind aprecierea valorică/ estetică a unui *dans scenic-popular (Hota din Aragon)* de către studenți din ambele loturi ne-a permis să deducem următoarele constatări:

1. Studenților din *lotul experimental* le-a fost propus același *dans scenic-popular (Hota din Aragon)* ca și la etapa *preexperimentală*. Studenții trebuiau să aprecieze valoarea estetică a acestuia prin calificativele: *înaltă, medie, satisfăcătoare (redușă)* și să argumenteze decizia luată.

2. Dacă la etapa *preexperimentală* studenții apreciau valoarea estetică a acestei opere coregrafice mai mult de pe pozițiile formei și mai puțin de pe pozițiile conținutului, gustului estetic al chipului coregrafic, atunci la *etapa postexperimentală* în aprecierile lor ei plasau accentul pe demersul estetic, pe conținutul montării respective.

Însă, percepția estetică a operei coregrafice de pe pozițiile formei rămâne una caracteristică studenților coregrafi. Deși tendința spre schimbarea accentelor, în acest sens, este una semnificativă.

Dacă până la experimentul formativ 45% din studenții din *lotul experimental* au apreciat valoarea estetică a operei coregrafice cu calificativul *înalt*, după experimentul formativ acest procent a crescut până la 65% (diferența este semnificativă, $p = 0,05$).

A crescut numărul de studenți care au apreciat valoarea acestei opere cu calificativul *medie* – de la 30% până la 35% (diferența nesemnificativă). Totodată, niciun student nu a apreciat valoarea estetică a acestei opere coregrafice cu calificativul *satisfăcătoare/ redusă*.

3. De menționat că montarea coregrafică propusă studenților este apreciată de experți foarte înalt din punct de vedere artistic și estetic. În acest sens, aprecierile date de către studenți la etapa *postexperimentală* valorii estetice a acestei opere sunt în mare parte apropiate de aprecierile experților, ceea ce vorbește despre redimensionarea orientărilor estetice ale studenților coregrafi.
4. În favoarea acestei afirmații, aducem exemple de apreciere a valorii estetice a altor opere/ montări coregrafice de către studenții din *lotul experimental*. În acest sens, studenților li s-a propus spre vizionare și montări coregrafice cu un nivel redus de valoare artistică și estetică (în aprecierea experților). Dacă la prima etapă studenții au apreciat aceste opere mai înalt, după experimentul de formare aprecierile lor au fost mai reduse. Această situație se explică prin faptul că la etapa *postexperimentală* studenții mai puțin se axau pe forma de prezentare și mai mult pe conținut, pe sens, pe demersul estetic.

Creșterea nivelului de orientări estetice a influențat și asupra calității aprecierii valorii estetice și artistice a montărilor proprii (evaluarea reciprocă). Montările coregrafice proprii constituie finalitatea de bază a pregătirii specialiștilor în acest domeniu. Calitatea acestor montări și reprezintă indicatorul de apreciere și notare a studenților. Evaluarea reciprocă este și o activitate obligatorie, dar și o competență profesională, care se formează și se dezvoltă pe parcursul studiilor.

În continuare, aducem câteva exemple de evaluare a unor montări coregrafice concrete ale studenților de către colegi, dar și de către profesori, pentru comparație (*a se vedea* Tabelul 3.16.).

Tabelul 3.16. Valoarea estetică și artistică a montărilor coregrafice ale studenților

Nume, prenume	Denumirea montării	Aprecierea dată de către colegi și experți											
		Înaltă				Medie				Satisfăcătoare			
		Preexperiment		Postexperiment		Preexperiment		Postexperiment		Preexperiment		Postexperiment	
		Studenti	Profesori	Studenti	Profesori	Studenti	Profesori	Studenti	Profesori	Studenti	Profesori	Studenti	Profesori
Lotul experimental													
1. S.A.	„Cutia pandorei”	40%	40%	30%	20%	5%	40%	60%	50%	10%	20%	10%	20%
2. P.A.	„Ana”	40%	60%	10%	10%	20%	30%	40%	30%	40%	10%	5%	60%
3. Ț.U.	„Harry Potter”	10%	40%	30%	20%	60%	10%	5%	5%	30%	50%	20%	30%

Analiza rezultatelor prezentate în Tabelul 3.16. ne permite să formulăm unele concluzii și aprecieri. Rezultatele preexperimentale prezentate în acest tabel se referă la montări de la etapa inițială, realizată de acești studenți.

Majoritatea studenților la etapa inițială au apreciat valoarea artistică și estetică a montării realizate de studenta Ceban Eugenia cu calificativul *înaltă* – 10% și 60% cu calificativul *medie*, iar profesorii/ experții au apreciat această montare cu calificativul *medie* și *satisfăcătoare/ redusă* – 50%.

Diferența în aprecierea estetică și artistică a acestei montări de către studenți și de către profesori este una semnificativă. Aprecierea *medie* a montărilor coregrafice ale studenților dată de către colegi se explică prin următoarele:

- Susținerea colegilor, indiferent de valoarea artistică și estetică a montării (dat fiind și montările lor vor fi apreciate de colegi).
- Axarea pe formă, dar nu pe conținut și pe demersul estetic al montării.
- S-au înregistrat diferențe în aprecierea și a altor montări ale studenților dată de către colegi și experți; deși cu referire la unele montări această diferență n-a fost una semnificativă (de ex. cu referire la montarea realizată de Gonciar Olimpia).

După experimentul de formare s-au echilibrat aprecierile montărilor coregrafice ale studenților date de către colegi. Studenții evaluatori au fost pregătiți să aprecieze montările colegilor din perspectiva valorică și estetică. În acest sens, de exemplu, evaluarea montării studentului Țurcan I. dată de către colegi și profesori a înregistrat scoruri aproape identice (30%-20% - *înaltă*; 50%-50% - *medie*; 20%-30% - *satisfăcătoare*). În acest sens, sunt comparabile rezultatele evaluării montărilor realizate și de alți studenți.

Astfel, aprecierile date de colegi în mare parte au coincis cu aprecierile montărilor respective date de către profesori/ experți. Acest fapt confirmă că implicarea studenților coregrafi în activitatea specială de formare a orientărilor valorice/estetice asigură schimbări esențiale în manifestarea acestor orientări în activitatea lor educațională și coregrafică.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

1. Analiza datelor experimentului de constatare ne-a permis să concluzionăm că studenții din *lotul experimental* și studenții din *lotul de control* au demonstrat rezultate apropiate/comparabile pe toate variabilele.

Majoritatea studenților, specialitatea "Coregrafie" și specialitatea "Pedagogia dansului" percep opera coregrafică ca un tot întreg, deși unii sunt inspirați de frumusețea chipului coregrafic, alții – de frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica sau de frumusețea costumelor. Important este că preferința studenților coregrafi pentru un gen sau altul de artă coregrafică a fost determinat în mare parte de valoarea estetică reală a acesteia, plasând în prim-plan *Dansul clasic* și *Dansul scenic-popular*.

2. În urma comparării manifestării valorilor-estetice ale studenților din ambele loturi am dedus câteva legități:
 - Studenții coregrafi plasează în prim-plan în ierarhia valorilor cele legate de domeniul afectiv și mai puțin pe cele cognitive.
 - Cu cât mai echilibrat este profilul valoric al studentului coregraf, influențat de mediul sociocultural, artistic și educațional, cu atât mai înalt este nivelul de manifestare a valorilor estetice/ artistice.
3. Nivelul de percepție emoțională a operelor coregrafice, de apreciere estetică a acestora, de identificare a valorilor estetice a demonstrat că studenții coregrafi nu sunt pe deplin conștienți de rolul acestora în formarea lor profesională. Ei nu erau orientați spre căutarea sensului în percepția unei opere coregrafice sau în procesul de montare a unei opere coregrafice.
4. Aplicarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică s-a realizat prin și în cadrul predării disciplinelor *Dansul scenic-popular*, *Dansul clasic*, *Istoria artei coregrafice*, *Valorile artei coregrafice*.

De menționat că în aplicarea Modelului s-a ținut cont de specificul fiecărei discipline, dar și de potențialul lor formativ.

În acest sens, fiecare disciplină realizează o funcție dominantă. De exemplu, prin *Istoria artei coregrafice* se realizează predominant activitățile teoretico-cognitive, prin

Dansul scenic-popular și Dansul clasic – activitățile orientativ-valorice și creativ-construcitive. De remarcat că aceste trei tipuri de activități s-au aplicat în cadrul tuturor disciplinelor menționate, având funcții și oportunități diferite.

5. Monitorizarea procesului de implementare a Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenții prin arta coregrafică, dar și analiza rezultatelor obținute la etapa postexperimentală, ne-a demonstrat că:
 - Funcționalitatea Modelului depinde de cadrul organizațional și motivațional.
 - Eficiența Modelului este confirmată prin creșterea nivelului de manifestare a valorilor estetice la studenții din *lotul experimental* în raport cu rezultatele studenților din *lotul de control*.

Această creștere s-a înregistrat la toate variabilele:

- percepția operei coregrafice ca un tot întreg (de la 35,5% până la 42,5%);
 - percepția frumuseții chipului coregrafic (de la 20,5% până la 25,5%);
 - frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica (de la 30,5% până la 28,0%);
 - frumusețea costumelor (de la 13,5% până la 4,5%);
 - preferința față de un gen sau altul de artă coregrafică (de la 26,8% până la 32,5% (balet)), de la 31,8% până la 40,5% (dansul scenic-popular), de la 18,8% până la 12,0% (dansul sportiv), de la 22,6 până la 15,0% (dansul de gală).
6. De menționat că și cadrele didactice implicate în experimentul formativ au reactualizat metodologiile de predare-învățare a disciplinelor respective, oferind spațiu și laturii estetice, privind percepția și montarea operelor coregrafice proprii.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Actualitatea cercetării date este determinată de cerințele actuale ale societății noastre cu privire la formarea sistemului de valori la tineret.

În situația unei crize sociale, economice, demografice și, nu în ultimul rând, a crizei valorilor, conceptualizarea unei abordări și elaborarea unei metodologii de formare a orientărilor valorice la generația tânără devine o problemă socială, științifică și educațională.

Demersul investigațional ne-a condus la formularea următoarelor concluzii:

1. Fiecare gen de artă dispune de mijloace specifice de a reflecta cadrul valoric uman și de a influența asupra sferei emoționale, dar și cognitive a personalității. În acest sens, coregrafia ca un gen de artă sintetică dispune de oportunități și valențe artistice și estetice de a contribui la formarea orientărilor valorice atât la viitori coregrafi, cât și la cei care sunt „consumatori” ai artei coregrafice [52, 47, 48].
2. Arta coregrafică pentru prima dată a devenit obiect al cercetării speciale din perspectiva educațională și, în special, din perspectiva formării orientărilor estetice la studenții coregrafi, fiind și un scop (crearea operelor coregrafice cu un impact estetic semnificativ), dar și un mijloc de cunoaștere artistică a lumii, precum și un mijloc de comunicare și influență nonverbală asupra personalității [51].
3. Valorile estetice au constituit obiectul cercetării pentru diferite școli științifice și din diferite perspective: filosofică, estetică, sociologică, psihologică, pedagogică. Valorile sunt privite drept principii fundamentale, stiluri subiectiv-obiective, reflecții și creații individuale, principii ale normalității etc. În acest context, putem afirma că cadrul axiologic constituie substanța-nucleu a personalității. Acest deziderat este comun pentru toate abordările conceptului de „valoare”. Conceptul „orientări valorice” este conex conceptului de „valoare”. În acest sens, valorile conștientizate devin orientări valorice. Abordarea și analiza conceptelor „valoare”, „orientare valorică” ne-a permis să deducem specificul lor și să definim noțiunile „valori estetice” și „orientări estetice” atribuite artei coregrafice [49, 50, 155].

Așadar, în viziunea noastră, „orientările valorice” reprezintă alegerile unei persoane a unui cadru polivalent de valori ce se structurează în categorii organizaționale și generalizate, care influențează persoana în plan atitudinal și comportamental.

4. Abordarea problemei privind formarea orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică din perspectiva artistică, filosofică, estetică, sociologică, psihologică și pedagogică ne-a permis să construim și să fundamentăm un Model pedagogic original, având la bază

următoarele demersuri inovative:

- Integrarea teoriilor „sensului personalizat”, „căutării sensului” și a teoriei „pasiunii” într-un „nod estetic”; integrarea cunoașterii științifice, a cunoașterii empirice și a cunoașterii artistice, realizate în trei tipuri de activități: științifico-cognitive, orientativ-valorice și creativ-constructive; corelarea fundamentelor „valori estetice” – „atitudini estetice” – „orientări estetice” – „competențe estetice”, atribuind sistemului de orientări estetice următoarele variabile: percepția estetică a operei coregrafice, orientarea spre un anumit gen de artă coregrafică, aspirația spre frumos în arta coregrafică, valorificarea demersului estetic prin interpretarea artei coregrafice, crearea operelor coregrafice.
5. Modelul de formare a orientărilor estetice la studenții coregrafi ca demers teoretic și metodologic poate fi aplicat și în procesul de formare a specialiștilor în alte genuri de arte, adaptând acest Model conținutul și praxiologic.
6. Demersul formativ și rezultatele obținute ne-au demonstrat că:
- Modelul pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenți prin arta coregrafică a asigurat și a dinamizat manifestarea orientărilor estetice, dar și a orientărilor artistice, în genere, la acești studenți.
 - Integrarea orientărilor estetice ca componente ale finalităților de formare a specialiștilor în coregrafie în cadrul educațional a contribuit esențial la eficientizarea acestui proces.
 - Armonizarea manifestării diferitelor variabile ale orientărilor estetice specifice artei coregrafice a determinat creșterea frecvenței valorilor artistice, în general, și formarea unui profil valoric al studentului-coregraf, capabil să realizeze mai eficient activitatea coregrafică, dar și cea educațională (în calitate de profesor/ de coregraf).
- Valorile se transmit prin educație și socializare, fiind asimilate și interiorizate de indivizi, astfel, dobândind un caracter normativ și intră în structura mentalităților și convingerilor acestora, de unde acționează ca repere și criterii de orinetare a competențelor și acțiunilor.
7. Formarea și dezvoltarea orientărilor estetice la viitorii coregrafi și profesori de coregrafie are o importanță deosebită și din alt punct de vedere – cel educațional, deoarece valorile estetice formate în perspectivă vor fi transmise elevilor săi.

În caz contrar, nivelul redus al orientărilor estetice ale viitorilor coregrafi se va reflecta direct asupra generației respective de elevi.

Ca urmare, legitățile activității estetice, creativității artistice devin elemente-cheie ale sistemului de formare a orientărilor valorice la studenți, și la elevii săi în perspectivă.

8. Formarea și dezvoltarea orientărilor estetice la studenții coregrafi presupune valorificarea demersului motivațional, alegerea conștientă a profesiei de coregraf/ profesor de coregrafie, căutarea sensului prin aspirația spre frumos în arta coregrafică, redimensionarea funcției valorilor-scop și a valorilor-instrumente, valorificarea funcțiilor umane în activitatea educațională etc. [156].
9. Analiza particularităților de vârstă ale studenților ne permite să concluzionăm că anume această etapă este cea mai favorabilă pentru dezvoltarea orientărilor valorice, deoarece studenții conștientizează mai adânc realitatea, importanța valorilor și necesitatea includerii acestora în experiența proprie.

De fapt, mentalitatea unui popor se dezvăluie/ se exprimă prin cultură, artă, inclusiv prin arta coregrafică și, în special, prin dansul scenic-popular.

În acest sens, atenția sporită față de promovarea artei coregrafice este un deziderat al timpului și o necesitate socială, dar și istorică.

10. Rezultatele obținute în cadrul cercetării au determinat necesitatea reactualizării curriculumului academic pe dimensiunea finalităților profesionale, dar și pe dimensiunea metodologică, crearea și aplicarea de noi tehnologii de predare-învățare a disciplinelor cu profil coregrafic: centrarea pe experiență, creativitate, activism, corelarea cunoașterii științifice cu cea artistică etc. [46].
11. În prezenta cercetare am încercat să rezolvăm contradicția dintre necesitatea formării orientărilor estetice la studenții coregrafi și nivelul scăzut de valorificare a potențialului curricular și axiologic al artei coregrafice, dintre necesitatea formării orientărilor estetice la viitorii coregrafi/ profesori de coregrafie și nivelul scăzut de cercetare a acestei probleme.
12. Perspectivile cercetării țin de dezvoltarea și extinderea problematicii, în primul rând cu referire la formarea culturii estetice, concretizarea finalităților formării specialiștilor în domeniul coregrafiei, diversificarea tehnologiilor de predare-învățare a disciplinelor de profil coregrafic etc.

Așadar, **problema științifică de importanță majoră soluționată** rezidă în stabilirea și valorificarea valențelor artei coregrafice și strategiilor educative, care ar asigura formarea orientărilor valorice (estetice) la studenții facultăților cu profil artistic, specialitățile "Coregrafie" și "Pedagogia dansului", ca factori ce determină calitatea pregătirii lor profesionale.

Recomandări:

1. Aplicarea Modelului pedagogic de formare a orientărilor estetice la studenții facultăților cu profil artistic, dar și de alt profil, tangențial, și de alți profesori ca oportunitate a valorificării cadrului axiologic în formarea specialiștilor în domeniul artei, în genere, și în domeniul artei coregrafice, în special.
2. Reactualizarea curriculumului la disciplinele „Istoria artei coregrafice”, „Dansul clasic”, „Dansul scenic-popular”, „Valorile artei coregrafice” din perspectiva includerii în el a componentei „formarea orientărilor estetice”.
3. Sistemul de valori estetice și orientări estetice specifice artei coregrafice pot fi aplicate în elaborarea Cadrului Național al Calificărilor la specialitățile „Coregrafie” și „Pedagogia dansului”.
4. Metodologia propusă în cercetare privind formarea orientărilor estetice la studenții coregrafi poate fi aplicată în cadrul cursurilor de formare continuă a profesorilor de coregrafie, a coregrafilor.
5. Managerii instituțiilor de învățământ superior (Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice) să asigure promovarea conceptului propus la nivel instituțional ca o strategie de dezvoltare a învățământului superior artistic.

BIBLIOGRAFIE

1. AFANAS, A. *O viziune asupra sistemului de valori*. În: *Studia Universitatis*, 2010, nr.5(35), p.152-156.
2. AIFTICĂ, M. *Valoare și valorizare – contribuții moderne la filosofia valorii*. București: Editura Academiei Române, 1994. 269 p.
3. ALLPORT, W. Gordon. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991. 578 p.
4. ANDREI, P. *Filosofia valorii în opere sociologice*. Vol.I. București: Editura Academiei Române, 1973. 465 p.
5. ANDREI, P. *Filosofia valorii*. Iași: Polirom, 1997. 240 p.
6. ANTONESCU, L.P. *Fundamente culturale ale educației*. Iași: Polirom, 1996. 126 p.
7. ARISTOTEL. *Poetica*. București: Editura Academiei Române, 1965. 255 p.
8. BARTHES, R. *Plăcerea textului*. Cluj-Napoca: Echinoc, 1994. 144 p.
9. BÂRLOGEANU, L. *Paradigma educațional-umanistă în contextul postmodernității*. În: Vol. Păun E., Potolea D. *Pedagogie: Fundamente teoretice și demersuri aplicative*. Iași: Polirom, 2002, 306 p.
10. BÂRSĂNESCU, Șt. *Pagini nescrise din istoria culturii românești (secolul XV-XVI)*. București: Editura Academiei, 1971. 240 p.
11. BÂRZESCU, I. *Axiologie*. Timișoara. 1994. 136 p.
12. BEJAN, P. *Amurgul frumosului*. Iași: Editura Fundației Academice Axis, 2012. 245 p.
13. BÎRZEA, C. *Arta și știința educației*. București: I.P.C., 1998. 220 p.
14. BLAGA, L. *Elanul insulei*. Cluj-Napoca: Dacia, 1974. 150 p.
15. BOBOC, A. *etică și axiologie în opera lui M.Scheller*. București: Editura științifică, 1971. 246 p.
16. BOBOC, A. *Dezbateri ideologice. Neopozitivismul și știința contemporană*. București: Editura politică 1974. 80 p.
17. BOBOC, A. *Dezbateri ideologice. Fenomenologie și științele umane*. București: Editura Politică, 1979. 131 p.
18. BOBOC, A. *Filosofia contemporană. Orientări și tendințe în filosofia nemarxistă din sec. XX*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1980. 242 p.
19. BODRUG-LUNGU, V. *Educația și munca decentă (aspecte de gen)*. În: Revista „*Studia Universitatis Moldaviae*”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: CEP USM, 2015, nr.5(85), p.32-36.

20. BOLBOCEANU, A., PALADI, O. *Conexiunea conceptului de valoare cu alte noțiuni*. În: Materialele Conferinței științifice internaționale „*Problematicele educației în mileniul III: național, regional, european*”. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2006, p.323-328.
21. BOLBOCEANU, A., ȚÎBULEAC, A. *Valențe ale profilului axiologic în structura personalității adolescente*. În: Problema actuale ale științelor umanitare. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2001, p.266-276.
22. BONDREA, A. *Sociologia culturii*. Ediția a V-a. București: Editura Fundației România de Măine, 2006. 320 p.
23. BOTEZATU, P. *Valoarea deducției*. București: Editura Științifică, 1971. 203 p.
24. BUCȘAN, A., *Specificul dansului popular românesc*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971. 453 p.
25. BUNESCU, Gh. *Școala și valorile morale*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 268 p.
26. BUZĂRNESCU, Ș. *Istoria doctrinelor sociologice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 192 p.
27. CALLO, T. *O pedagogie a integralității. teorie și practică*. Chișinău: CEP USM, 2007. 17 p.
28. CALLO, T. *Pedagogia practică a atitudinilor*. Chișinău: Litera, 2014. 240 p.
29. CĂLIN, M.C. *Filosofia educației*. București: Aramis, 2001. 287 p.
30. CERGHIT, I. *Determinațiile și determinările educației*. În: Curs de pedagogie. București, 1988. p.24-36.
31. CIOBANU, V. *Valorile în societatea contemporană*. În: Revista de teorie și practică educațională Didactica PRO, 2000, nr.4, p.20-23.
32. CIOLAN, L. *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum trans-disciplinar*. Iași: Polirom, 2008. 277 p.
33. CHIRIAC, A., GUȚU, Vl. *Educația interculturală în învățământul superior*. Chișinău: S.n. Combinatul poligrafic, 2013. 208 p.
34. CORTI, M. *Principiile comunicării literare*. București: Univers, 1981. 212 p.
35. CRISTEA, S. *Dicționar de termeni pedagogici*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 479 p.
36. CRISTEA, S. *Fundamentele pedagogiei*. Iași: Polirom, 2010. 400 p.
37. CSABA, M. *Orientările de valoare ale tineretului universitar român*. În: Tineretul și dimensiunea sa valorică. Simpozion Național, Eftodie Nord. Timișoara: Helicon, 1995, p.171-179.

38. CUCOȘ, C. *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 160 p.
39. CUCOȘ, C. *Educația: iubire, edificare, desăvârșire*. Iași: Polirom, 2008. 230 p.
40. CUCOȘ, C. *Educația estetică*. București: Polirom, 2014. 224 p.
41. CUCOȘ, C. *Pedagogie*. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2014. 536 p.
42. CUZNEȚOV, L. *Filosofia și axiologia educației*. Chișinău: CEP UPS „I.Creangă”, 2017. 121 p.
43. DEWEY, J. *Fundamente pentru o știință a educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1982. 367 p.
44. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. București: Univers Enciclopedic, 1992. 1192 p.
45. DOHOTARU, M., GUȚU, Z. *Exercițiul la bară ca metodă de predare a dansului scenic-popular*. În: Revista de cultură, știință și practică educațională „Artă și Educație artistică”, Bălți, 2006, nr.1, p.76-79.
46. DOHOTARU, M. et al. *Dans popular scenic: exercițiul la bară*. Ghid metodologic pentru studenții și profesorii colegiilor și instituțiilor de învățământ artistic superior, specialitățile Coregrafie și Dans. Chișinău, Biblioteca electronică AMTAP, 2016, 34 p.
47. DOHOTARU, M. *Particularitățile pedagogice ale formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, nr.9(109), p.139-144.
48. DOHOTARU, M., GUȚU, Z. *Axiologie – cadru de referință în formarea orientărilor valorice la studenți*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, nr.9(109), p.133-138.
49. DOHOTARU, M. *Conceptualizarea formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică: abordare psihologică și pedagogică*. În: Revista de teorie și practică educațională ”Didactica Pro...”, Chișinău, Centrul Educațional PRO DIDACTICA: Casa editorial-poligrafică „Bons Offices” S.R.L., nr.3(109) iunie 2018, ISSN 1810-6455, p.11-16.
50. DOHOTARU, M. *Conceptualizarea formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică: abordare filosofică și sociologică*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2018, nr.5(115), p.77-82.
51. DOHOTARU, M. *Modelarea formării orientărilor valorice la studenți prin arta*

- coregrafică*. În: Revista „ACTA ET COMMENTATIONES”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria C, Chișinău: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău), 2018, nr.2(13), p.157-168.
52. DOHOTARU, M., GUȚU, Z. *Arta coregrafică – purtătoare a sistemului de valori*. Volumul Conferinței științifico-practice internaționale „Valorificarea strategiilor inovatoare de dezvoltare a învățământului artistic contemporan”, Ediția a II-a, 15-16 iunie, 2018, Proiectul de cercetare ”Managementul implementării praxiologiei formativ-inovatoare în sistemul învățământului artistic național”, Universitatea de Stat ”Alecu Russo” din Bălți, p.179-184.
 53. DORON, R., PAROT, F. *Dicționar de psihologie*. București: Humanitas, 2001. 384 p.
 54. DUFRENNE, M. *Fenomenologia experienței estetice*. Vol.II. București: Meridiane, 1976. 270p.
 55. DURKHEIM, E. *Educație și sociologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1980. 112 p.
 56. ENACHE, L. *Teatru-dans – modalități de comunicare expresivă în dinamica artelor scenice*. Iași: Artes, 2016. 133 p.
 57. FLORESCU, A. *Cartea mare a dansului*. București: Humanitas, 1970. 539 p.
 58. GHENEA, C.C. *Din trecutul culturii muzicale românești*. București: Editura Muzicală, 1965. 204 p.
 59. GHICOV, A. *Cadrul conceptual al retellizării în metodologia protextului*. Teză de doctor habilitat în pedagogie, Chișinău, 2017. 369 p.
 60. GÎNCU, I. *Orientările valorice în formarea profesională*: Teză de doctor în pedagogie, Chișinău, 2015. 184 p.
 61. GULIAN, C.I. *Axiologie și istorie*. București: Editura Academiei Române. 1987. 268 p.
 62. GUȚU, VI., VICOL M. *Tratat de pedagogie: între modernism și postmodernism*. Iași: Performantica, 2014. 553 p.
 63. GUȚU, Z. Educație estetică și educație artistică: concept și metodologie. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Învățământul universitar și piața muncii: conexiuni și perspective”, 21 noiembrie, 2014, USM, Chișinău: CEP USM, 2014, p.101-10.
 64. HADÎRCĂ, M.(coord.), CALLO, T., CUZNEȚOV, L. et. al. *Formarea personalității elevului în perspectiva educației integrale*. Chișinău, 2014. 140 p.
 65. HADÎRCĂ, M.(coord.), PÂSLARU, V., CALLO, T., SILISTRARU, N. et. al. *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare*. Chișinău: IȘE, 2011. 180 p.
 66. ILUȚ, P. *Aitudinea față de valori și imaginea de sine*. În: Probleme sociologice ale

- tineretului. Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Seria Sociologia. Cluj-Napoca, 1973. 348 p.
67. ILUȚ, P. *Structurile axiologice din perspectiva psihosocială*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 157 p.
 68. ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente sociale: teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom, 2004. 256 p.
 69. IVANCIU, C.I. *Ființa și valoarea în gândirea filosofică a lui Louis Lavelle*. București: Editura Academiei Române, 1979. 256 p.
 70. JAUS, H.R. *Experiență estetică și hermeneutică literară*. București: Univers, 1983. 499 p.
 71. KANT, I. *Critica facultății de judecare*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 570 p.
 72. KANT, I. *Despre frumos și bine*. Vol.I și II. București: Minerva, 1981. 317 p.
 73. LEROI-GOURHAN, A. *Gestul și cuvântul*. București: Meridiana, 1982. 280 p.
 74. MACAVEI, E. *Pedagogie*. București: Aramis, 1997. 514 p.
 75. MAȘEK, V.E. *Arta, o ipostază a libertății*. București: Univers, 1977. 304 p.
 76. MÂCIU, M. *Individul ca valoare socială în concepția lui Traian Brăileanu*. În: Revista de filozofie, București, 1994, XLI, nr.2, p.28-32.
 77. MÂCIU, M. *Știința valorilor în spațiul românesc*. Vol.1. București: Editura Academiei Române, 1995. 243 p.
 78. MIȘCOL, O. *Criza sistemului de valori în perioada de tranziție*. În: Revista de filosofie, București, XLI, 1994, nr.2, p.153-161.
 79. MOLES, A. *Creația artistică și mecanismele spirituale*. În: Estetică, informație, programare. București: Editura Științifică, 1972. 378 p.
 80. MORARI, M. *Actul artistic: delimitări terminologice și conceptuale cu deschideri pentru educație*. În: Artă și educație artistică. Revistă de Cultură, Știință și Practică educațională. №1 (23), 2014. Bălți: Universitatea de Stat „A.Russo” din Bălți. 2014, p.6-19.
 81. MORARI, M. *Natura comună a artelor*. În: Glotodidactica. Biannual Journal of Applied Linguistics, 1(IV), 2013. Bălți: Universitatea de Stat „A.Russo” din Bălți, 2013, p.43-54.
 82. NICOLAU, A. *Psihologie socială. Aspecte contemporane*. Iași: Polirom, 1996. 128 p.
 83. NICOLA, I. *Tratat de pedagogie școlară*. București: Aramis, 2000. 480 p.
 84. PALADI, O. *Conștiința de sine și sistemul de valori ale adolescentului*. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, Tipografia „Print-Caro”, 2014. 223 p.
 85. PALADI, O. *Orientări valorice și conștiința de sine: puncte de tangențe*. În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Aspecte psihosociale ale procesului educațional”.

- Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2005, p.202-206.
86. PANICO, V. *Valori general-umane, obiective educaționale fundamentale și realizarea lor la nivel gimnazial*. În: Promovarea coerentă a valorilor în cadrul instituțiilor de învățământ. Chișinău: Lumina, 1995, p.26-32.
 87. PAVELCU, V. *Invitație la cunoașterea de sine*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1970. 276 p.
 88. PAVELCU, V. *Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1982. 268 p.
 89. PÂSLARU, V. *Valoare și educație axiologică*. În: Didactica Pro, 2006, nr.1(35). Chișinău: Centrul Editorial PRO DIDACTICA, p.5-10.
 90. PICHIU, D., ALBUȚ, C. *Teoria valorii și elemente de praxiologie*. Iași: Gh.Asachi, 1994.267 p.
 91. PLATON. *Opere*. Vol.V. *Republica*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986. 502p.
 92. PLATON. *Banchetul*. București: Humanitas, 1995. 173 p.
 93. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Albatros, Humanitas, 1978. 384 p.
 94. RADU, C. *Artă și conversație*. București Editura Științifică și Enciclopedică, 1989. 257 p.
 95. *Revista Magazin istoric*, 1977, nr.7, p.28.
 96. ROCO, M. *Cercetări privind gândirea morală și ierarhia valorilor*. În: Revista de Psihologie „APA PsycNET”, 2001, 47 (3-4), p.151-163.
 97. SACALIȘ, N. *Vino, bunule Ibiș*. București: Charme Scott, 2003. 187 p.
 98. SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău: IȘE, 2006. 176 p.
 99. SILLAMY, N. *Dicționar de psihologie*. Larousse. București: Univers Pedagogic, 2000. 351 p.
 100. SOLOVEI, R., CARA, A. *Formarea axiologică a elevilor în cadrul disciplinelor socioumane: aspecte teoretice și aplicative*. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010. 122 p.
 101. SURDU, A. *Pentamorfoza artei*. București: Editura Academiei Române, 1993. 191 p.
 102. ȘERBĂNESCU B. *Valorile naționale și educația*. București: Editura Universitară Carol Davila, 2000. 353 p.
 103. ȘEVCIUC, M. *Tehnologii didactice moderne în învățământul universitar*. În: Didactica universitară. Studii și experiențe. Chișinău: CEP USM, 2013, p.59-64.
 104. TACHI, P. *Substanțele horale ale religiozității române*. București: Humanitas, 1985. 194 p.

105. ȚÂBULEAC, A. *Implicațiile activității muzicale în constituirea orientărilor valorice ale adolescenților*: Teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2002. 151 p.
106. VĂIDEANU, G. *Educația la frontiera dintre milenii*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1988. 326 p.
107. VIANU, T. *Estetica*. București: Minerva, 1968. 439 p.
108. VIANU, T. *Arta prozatorilor români*. București: Editura Eminescu, 1973. 511 p.
109. VIANU, T. *Opere*. Vol.VIII. *Introducere în teoria valorilor*. București: Minerva, 1979. 483 p.
110. VIANU, T. *Studii de filosofia culturii*. București: Editura Eminescu, 1982. 470 p.
111. VIDAM, T. *Introducere în filosofia moralei*. Cluj-Napoca: Inter-Tonic, 1994. 203 p.
112. VÎGOTSKI, L.S. *Psihologia artei*. Trad. de I. Cristea. București: Univers, 1973. 392 p.
113. VOICULESCU, E. *Pedagogie preșcolară*. București: ARAMIS, 2003. 142 p.
114. АНАНЬЕВ, В.Г. *Познавательные потребности и интересы*. В: Ученые. записи. ЛГУ, Вып.16, 1959, №265, с.39-58.
115. АНИСИМОВ, С.Ф. *Мораль и поведение*. Москва: Мысль, 1985. 239 с.
116. *Балет: Энциклопедия*. Москва: Советская энциклопедия, 1981. 623 с.
117. БАТТЕРВОРТ, Д. *Танец. Теория и практика*. Харьков, 2016. 244 с.
118. БЕРДЯЕВ, Н.А. *Судьба России. Избранное*. Ростов на Дону, 1997. 256 с.
119. БОГДАНОВ, Г.Ф. *Основы хореографической драматургии*. Санкт-Петербург, Москва, Краснодар: Издательство «Планета музыки», 2018. 168 с.
120. БОГДАНОВ-БЕРЕЗОВСКИЙ, В. *Статьи о балете*. Санкт-Петербург, 2011. 257 с.
121. ГЛЕБОВ, И.Б., АСАФЬЕВ, В. *Симфонические этюды*. Санкт-Петербург, 1992, с.59-60.
122. ГУЦУ, З. *Формирование художественных интересов младших школьников на занятиях хореографического кружка*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Москва, 1986. 153 с.
123. ДОСТОВАЛОВ, С.Г. *Доверие в структуре ценностных ориентаций личности*. Т.1. Хрестоматия. Самара: Издательский Дом Бахрах-М, 2004, с.363-378.
124. ЕСАУЛОВ, И.Г. *Введение в эстетику классической хореографии* (Письма к Ж.Ж. Новерру). Ижевск: Издательский дом «Удмуртский университет», 2005. 296 с.
125. ЕСАУЛОВ, И.Г. *Педагогика и репетиторство в классической хореографии*. Санкт-Петербург, Москва, Краснодар: Издательство «Планета музыки», 2017. 256 с.
126. ЖУРАВЛЕВА, Н.А. *Динамика ценностных ориентаций молодежи в условиях социально-экономических изменений*. В: Психологический журнал, том 27, №1, 2006,

с.35-53.

127. ЗАЙФФЕРТ, Д. *Педагогика и психология танца. Заметки хореографа*. Санкт-Петербург, Москва, Краснодар: Издательство «Планета музыки», 2018. 128 с.
128. ЗАРИТОВ, Р.С., ВАЛЯЕВА, Е.Р. *Драматургия и композиция танца*. Санкт-Петербург, Москва, 2015. 756 с.
129. ЗДРАВОМЫСЛОВ, А.Г. *Потребности. Интересы. Ценности*. Москва: Просвещение, 1986. 189 с.
130. ЗДРАВОМЫСЛОВ, А.Г. *Этнополитические вопросы и динамика национального самосознания*. В: Высшее образование сегодня, 2003, №5, с.34-42.
131. КАГАН, М.С. *Философская теория ценности*. СПб.: Петрополис, 1997. 205 с.
132. КАРПУШИНА, Л., КАПЦОВ, А. *Социокультурные детерминанты отношения к жизни современного подростка*. В: Aspecte psihosociale ale procesului educațional. Chișinău, 2006, с.109-111.
133. КАФАРОВА, Т.Г. *Специфика образности в хореографическом искусстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения*. Москва, 1969. 15 с.
134. ЛЕОНТИЕВ, А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: МГУ, 1971. 204 с.
135. ЛЕОНТЬЕВ, А.Н. *Потребность, мотивы, эмоции*. Издательство Московского университета, 1971. 38 с.
136. ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. *Методика изучения ценностных ориентаций*. Москва, 1992. 17 с.
137. ЛУК, А.Н. *Эмоция и личность*. Москва: Значение. 1982. 175 с.
138. ЛУКИАН. *О пляске*. Собрание сочинений. Т.2. Москва, Ленинград: Академия, 1935. 345 с.
139. МУХРАГИНА, О.И. *Роль ценностей в саморегуляции психических состояний студентов*. В: Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Психология», №1, 2007, с.10-17.
140. НИКИТИН, В.Ю. *Мастерство хореографа в современном танце*. Санкт-Петербург, Москва, 2017. 504 с.
141. НОВВЕР, Ж.Ж. *Письма о танце и балете*. Москва, Ленинград: Искусство, 1965. 376 с.
142. ПИКАРД, А. *Балет*. Харьков, 2018. 195 с.
143. ПЛАТОН. *Законы. Эстетическое учение Платона*. Москва: Искусство, 1938. 710 с.
144. САРАТОВСКИЙ, В.Н. *Системный подход к классификации ценностей*. ВНИИ системных исследований. Москва, 1979. 119 с.

145. СТОЛЯРЕНТКО, Л.Д. *Основы психологии. Практикум*, 4-е издание. Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. 703 с.
146. ТОМИЛИНА, Л.Л. *Формирование этноценностных ориентаций у воспитанников детских домов*. Кишинэу, 2012. 320 с.
147. УРАЛЬСКАЯ, В. *Выразительные средства современного хореографического искусства*. В: Вопросы воспитания балетмейстеров в театральном вузе. Москва, 1980, с.24-32.
148. УСТИНОВА, Т.А. *Избранные русские народные танцы*. Москва: Искусство, 1996. 594 с.
149. УСТИНОВА, Т.А. *Народные танцы*. Москва: Искусство, 1987. 417 с.
150. ФЕЛЬДТШТЕЙН, Д.И. *Развитие и становление личности*. Москва: Прогресс, 1998. 367 с.
151. Фон ГУМБОЛЬДТ, В. *Язык и философия культуры*. Москва: Прогресс, 1985. 452 с.
152. ЯДОВ, В.А. *Социально и социально-психологические механизмы формирования социальной идентичности личности*. Москва: Мир России, №3, 2007. 12 с.
153. COOPER OLBRIGH, A. *The body and identy in Contemporary Dance*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press, 1997. 187 p.
154. De LANDSHEERE, G. *Dictionnaire de l'évaluation et de la recherché en education*. Paris: Presses Universitaires de France, 1992. 338 p.
155. DOHOTARU, M. *Conceptualization of value guidelines training at students by coreographic art: philosophical-estetical and sociological approach*. Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції „Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання”, 3-4 травня 2018, Львів: ЛНУ імені Івана Франка, УДК 373.3.013:376(063), ББК Ч30 я431, с.110-112.
156. DOHOTARU, M., GUȚU, Z. *Choreography as means of training value orientations for students at faculties with artistic profile*. Proceedings of CIEA 2018 The Fifth International Conference on Adult Education *Education for Values – continuity and context*”, Iasi (Romania), April 25th-27th, 2018, Chisinau (Moldova) April 27th-28th, 2018, Bologna (Italy): EDlearning, 2018, ISBN 978-88-87729-48-1, p.167-174.
157. DUFRENNE, M. *Esthétique et philosophie*. T.3. Paris: Klincksiek, 1981. 318 p.
158. HILLS, M.D. *Kluckhohn and Strodtbeck's value orientation theory*. Online readings in Psychology and Culture, Unit 4, 2002, <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol.4/iss4/3>.
159. INGLEHART, R. *Modernization and postmodernization*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990.

160. LAVELLE, L. *Traite des valeurs*. Vol.II. Paris: PUF, 1955. 560 p.
161. LERAT, Ph. *Education de la sensibilité et valeurs*. In: Eirick Prairat și Bernard Andrieu (eds.), *Savoir et éducation à l'école*. Preses universitaires de Nancy, Actes de colloque organisée à l'IUFM de Lorraine, mai 2002. 2003, p.34-47.
162. MORRIS, V.C. *Modern Movements in Educational Philosophy*. Boston, 1969. 364 p.
163. PERRY, R. *Prezent psihosopical tendencies*. London, New York, Toronto, 1929. 405 p.
164. PLATON. *Phaidros*. București: Humanitas, 1993. 648 p.
165. PRENSTON-DUNLUP, V. *Looking at Dances*. London: Verve Publishing, 1998. 240 p.
166. REBOUL, O. *Les Valeurs de l'éducation*. Paris: Presses Universitaires de France, 1992. 249 p.
167. ROKEACH, M. *Introduction in: Understanding Human Value*. Individual and Societal. New-York: The Free Press, 1979. 322 p.
168. ROKEACH, M. *The Nature of Human Values*. New-York, 1973. 286 p.
169. SCHELLER, M. *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values*. Trans. M.S. Frings and R.L. Funk. Evanston: Northwestern University Press, 1973. 651 p.
170. ZICHRONY, S.K. *The experience of dance as a condition for fostering social, traditional and cultural skills among early childhood*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categorie B, ISSN 1857-2103 Chișinău: CEP USM, 2015, nr.5(85), p.104-107.
171. ZICHRONY, S.K. *Dancing the “Day of Atonement”. The use of visual texts for teaching choreographic principles and Imparting Jewish Values*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categorie B, Chișinău: CEP USM, 2015, nr.9(89), ISSN 1857-2103 p.147-151.
172. ZICHRONY, S.K., GUȚU, Z. *Dance curriculum design for early childhood in a religious community*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categorie B ISSN 1857-2103 Chișinău: CEP USM, 2015, nr.9(89), p.152-157.
173. ZICHRONY, S.K. *“Dance Rhymes” as a pedagogical method for fostering body skills and knowledge of cultural tradition in early childhood dance education in Israel*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categorie B ISSN 1857-2103 Chișinău: CEP USM, 2016, nr.5(95), p.149-154.
174. VOICU, B. *Sociologia valorilor*. <http://iccv.ro/valori/texte/valori-cbv,%20v4.pdf>.
175. VOICU, B. *Valorile și sociologia valorilor*. <http://www.iccv.ro/valori/texte/valori-cbv,%20v4.pdf>.
176. HOFSTEDE, G. *Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context*, published in

Online Readings in Psychology and Culture, <http://www.ac.wvu.edu/~culture/hofstede.htm>.

177. SCHWARTZ, H.Sh. *Basic Human Values: An Overview*. <http://segrdid2.fmag.unict.it/8Schawartzpaper.pdf>.

ANEXE

Anexa 1

Chestionar de identificare a preferințelor și aspirațiilor față de frumos în arta coregrafică

Specialitatea _____

Genul _____ Vârsta _____

*Cât de importantă este fiecare valoare pentru Dvs.?
Numerotați valorile din tabel cu cifrele de la 1-4,
cifra 1 reprezentând valoarea cea mai puțin importantă,
cifra 4 – valoarea cea mai importantă.*

I. Aspirația față de frumos în arta coregrafică

1.	Mă inspiră opera coregrafică ca un tot întreg	
2.	Mă inspiră frumusețea chipului coregrafic	
3.	Mă inspiră frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica	
4.	Mă inspiră frumusețea costumelor	

II. Preferințe față de un gen sau altul al artei coregrafice

1.	Balet	
2.	Dansul scenic-popular	
3.	Dansul sportiv	
4.	Dansul de gală	
5.	Altele	

III. Preferințe față de genurile dansului scenic-popular

1.	Călușarii	
2.	Hora	
3.	Ciuleandra	
4.	Moldoveneasca	
5.	Altele	

IV. Preferințe față de sursele culturii estetice

*Numerotați valorile din tabel cu cifrele de la 1-6,
cifra 1 reprezentând valoarea cea mai puțin importantă,
cifra 6 – valoarea cea mai importantă*

1.	Natura	
2.	Arta	
3.	Dansul scenic-popular	
4.	Relațiile umane	
5.	Munca	
6.	Știința	

Mulțumim pentru colaborare!

**Chestionar de identificare a percepției emoționale/estetice
a operei coregrafice**

Specialitatea _____

Genul _____ Vârsta _____

1. Reacția mea emoțională depinde de:

1. Percepția operei coregrafice ca un tot întreg

☐ În mare măsură ☐ În măsură medie ☐ În mică măsură

2. Percepția estetică a chipului coregrafic

☐ În mare măsură ☐ În măsură medie ☐ În mică măsură

3. Percepția frumuseții mișcărilor/combinațiilor de mișcări în ritm cu muzica

☐ În mare măsură ☐ În măsură medie ☐ În mică măsură

4. Percepția estetică a costumelor

☐ În mare măsură ☐ În măsură medie ☐ În mică măsură

2. Numiți 3-4 opere coregrafice, spectacole coregrafice, dansuri scenic-populare, care au trezit emoțiile/au adus plăcerea estetică. Argumentați alegerea?

3. În ce situații percepția operei coregrafice nu Vă aduce satisfacție emoțională/estetică? Explicați.

4. Care gen de artă coregrafică Vă aduce mai mare satisfacție emoțională/ estetică?

- ☐ Baletul
- ☐ Dansul scenic-popular
- ☐ Dansul sportiv
- ☐ Dansul de gală
- ☐ Nu depinde de genul artei coregrafice.

Mulțumim pentru colaborare!

Chestionar de identificare a aprecierii valorii estetice a dansurilor scenic-populare

Specialitatea _____

Genul _____ Vârsta _____

Apreciați valoarea estetică a următoarelor dansuri scenic-populare:

1. **Dansul „Călușarii”** (montarea)

☐

Înaltă

☐

Medie

☐

Satisfăcătoare

2. **Dansul „Hora”** (montarea)

☐

Înaltă

☐

Medie

☐

Satisfăcătoare

3. **Dansul „Ciuleandra”** (montarea)

☐

Înaltă

☐

Medie

☐

Satisfăcătoare

4. **Dansul „Moldoveneasca”** (montarea)

☐

Înaltă

☐

Medie

☐

Satisfăcătoare

Mulțumim pentru colaborare!

**Chestionar pentru identificarea aprecierii valorice/estetice
a montărilor coregrafice ale studenților**

Specialitatea _____

Genul _____ Vârsta _____

Nr. crt.	Numele, prenumele studentului	Denumirea montării	Aprecierea de către colegi și experți					
			<i>Colegi</i>			<i>Experți</i>		
			<i>Înaltă</i>	<i>Medie</i>	<i>Satisfăcătoare</i>	<i>Înaltă</i>	<i>Medie</i>	<i>Satisfăcătoare</i>
1.								
2.								
3.								
...								

Mulțumim pentru colaborare!

Date brute privind percepția emoțională/estetică a operei coregrafice

Lotul experimental

Nr. crt.	Percepția mea emoțională depinde de:											
	Percepția operei ca un tot întreg			Percepția estetică a chipului coregrafic			Percepția frumuseții mișcărilor/combi- națiilor de mișcări în ritm cu muzica			Percepția estetică a costumelor		
	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură	În mare măsură	În măsură medie	În mică măsură
1.	V			V			V			V		
2.		V			V		V				V	
3.		V		V			V				V	
4.		V				V	V				V	
5.	V				V		V			V		
6.	V				V		V			V		
7.		V			V		V			V		
8.	V			V			V				V	
9.	V			V			V			V		
10.		V			V		V				V	
11.		V			V			V			V	
12.	V			V			V			V		
13.	V			V	V		V			V		
14.	V				V		V			V		
Media	8	6	0	6	7	1	13	1	0	8	6	0
%	57%	43%	0%	42%	50%	8%	92%	8%	0%	57%	43%	0%

Date brute privind aspirațiile față de frumos, dar și preferințele în domeniul artei coregrafice

Lotul experimental

Nr. crt.	Aspirația față de frumos în arta coregrafică				Preferințe față de un gen sau altul al artei coregrafice						Preferințe față de genurile dansului scenic-popular				Preferințe față de sursele culturii estetice					
	Mă inspiră opera coregrafică ca un tot întreg	Mă inspiră frumusețea chipului coregrafic	Mă inspiră frumusețea mișcărilor în ritm cu muzica	Mă inspiră frumusețea costumelor	Baletul	Dansul scenic-popular	Dansul sportiv	Dansul de gală	Altele	Călușarii	Hora	Ciuleandra	Moldoveneasca	Altele	Natura	Arta	Dans scenic-popular	Relațiile umane	Munca	Știința
1.	4	2	3	1	4	3	1	2		4	2	1	3		1	6	3	5	4	2
2.	4	1	3	2	1	2	3	4		4	2	3	1		5	6	4	3	2	1
3.	3	2	4	1	4	2	1	3		4	2	1	3		1	4	6	5	2	1
4.	4	2	3	1	1	4	2	3		3	2	1	4		1	3	4	6	5	2
5.	1	2	4	3	1	2	3	4		4	2	3	1		6	3	1	4	5	2
6.	4	1	3	2	3	4	2	1		2	1	4	3		1	2	4	3	6	4
7.	4	3	2	1	2	3	2	1		2	1	3	4		5	6	4	3	2	1
8.	4	2	3	1	4	3	1	2		4	1	3	2		4	6	2	1	5	3
9.	4	3	2	1	2	4	3	1		4	3	2	1		4	6	5	3	2	1
10.	4	3	2	1	2	4	1	3		3	4	2	1		6	5	4	3	2	1
11.	3	2	4	1	3	4	1	2		3	4	2	1		5	3	4	2	6	1
12.	4	2	3	1	4	2	1	3		4	2	3	1		2	6	5	4	1	3
13.	2	3	4	1	2	4	3	1		1	4	2	3		1	5	6	4	3	1
14.	4	1	3	2	4	3	2	1		2	3	4	1		1	4	6	5	3	2
Media	3,5	2,0	3,0	1,3	2,6	3,1	1,8	2,2		3,1	2,3	1,6	2,0		3,0	4,6%	4,0	3,6	3,3	1,7
%	35,5%	20,5%	30,5%	13,5%	26,8%	31,8%	18,8%	22,4%		33,5%	28,8%	17,0%	21,4%		14,9%	22,6%	19,5%	17,7%	16,3%	8,7%

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, Dohotaru Maia, declar pe propria răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat „*Valențele artei coregrafice în formarea orientărilor valorice la studenții facultăților cu profil artistic*” sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice.

Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Dohotaru Maia

Data:

Semnătura:

CURRICULUM VITAE

DATE GENERALE

Nume: DOHOTARU

Prenume: Maia

Data nașterii: 1 iunie 1967

Locul nașterii: or. Chișinău, Republica Moldova

Cetățenia: Republica Moldova

Starea civilă: căsătorită, un copil

Adresa: str. M.Basarab 5/1, ap.106,
Chișinău, Republica Moldova

Tel. mob.: 069 372755

E-mail: dohotarumaya@yandex.com

STUDII

2012 - prezent Universitatea de Stat din Moldova, Departamentul Științe ale Educației,
studii de doctorat

2005 - 2006 Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, *studii de masterat*

1986 - 1990 Institutul de Cultură din Moscova, *studii superioare de licență*

1981 - 1986 Colegiul de Muzică „Ștefan Neaga”, secția Coregrafie, Chișinău

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

2012 - prezent Academia de Teatru, Muzică și Arte Plastice,
Departamentul Artă Coregrafică și Performanță Motrică,
lector universitar

Departamentul Psihologie – *lector universitar*

2011 - 2012 Școla de Arte „Asiam”, Antalia, Turcia – *pedagog-coregraf*

1990 - 2012 Academia de Teatru, Muzică și Arte Plastice, Catedra Coregrafie – *lector universitar*

ACTIVITĂȚI DE FORMARE PROFESIONALĂ

- Seminar „Prevenirea fenomenului violenței domestice” pentru experți în domeniul Violenței Domestice, Consilierii și Medierii. Cu susținerea Misiunii OSCE din Moldova. Februarie 2009, Chișinău.
- Training of trainers „Prevenirea și combaterea fenomenului violenței domestice în bază de gen”(Gender-Centru, UNFPA, Mama-Cash)
- Seminar „Comunicarea Non-Violentă”, expert Eva Rambala, SUA

ACTIVITĂȚI DE CREAȚIE

2015, 2016 Teatrul „Guguță”, or.Chișinău, Concursul „Constelația dansului”,
membrul juriului

2014 Festivalul municipal al copiilor dotați „Grai și suflet”, or.Chișinău,
membrul juriului

2010 Concurs „Mini Miss Moldova”, or.Chișinău,
membrul juriului

COMPETENȚE

- Cunoașterea computerului (Microsoft Office, Excel, Internet Explorer)
- Cunoașterea limbilor:

Distincții	Limba		
	Română	Engleză	Rusă
Citit	Maternă	Mediu	Excelent
Scris		Mediu	Excelent
Oral		Mediu	Excelent

- Permis auto categoria „B”

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE, ȘTIINȚIFICO-METODICE, DIDACTICE

2. Articole în diferite reviste științifice:

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei:

1. Dohotaru M., Guțu Z. (coaut.). *Exercițiul la bară ca metodă de predare a dansului scenic-popular*. În: Revista de cultură, știință și practică educațională „Artă și Educație artistică”, Bălți, 2006, nr.1, p.76-79, ISSN 1857-0445, **0,42 c.a.**
2. Dohotaru M., Guțu Z. (coaut.). *Axiologie – cadru de referință în formarea orientărilor valorice la studenți*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, nr.9(109), p.133-138, ISSN 1857-2103, **0,69 c.a.**
3. Dohotaru M. *Particularitățile pedagogice ale formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, nr.9(109), p.139-144, ISSN 1857-2103, **0,59 c.a.**
4. Dohotaru M. *Conceptualizarea formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică: abordare psihologică și pedagogică*. În: Revista de teorie și practică educațională ”Didactica Pro...”, Chișinău, Centrul Educațional PRO DIDACTICA: Casa editorial-poligrafică „Bons Offices” S.R.L., nr.3(109) iunie 2018, ISSN 1810-6455, p.11-16, **0,77 c.a.**
5. Dohotaru M. *Modelarea formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică*. În: Revista „ACTA ET COMMENTATIONES”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria C, Chișinău: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău), 2018, nr.2(13), p.157-168, ISSN 1857-0623, **0,77 c.a.**
6. Dohotaru M. *Conceptualizarea formării orientărilor valorice la studenți prin arta coregrafică: abordare filosofică și sociologică*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2018, nr.5(115), p.77-82, ISSN 1857-2103, **0,64 c.a.**

3. Articole în culegeri științifice

3.2. culegeri de materiale ale conferințelor internaționale

1. Dohotaru M., Guțu Z. (coaut.). *Choreography as means of training value orientations for students at faculties with artistic profile*. Proceedings of CIEA 2018 The Fifth International Conference on Adult Education Education for Values – continuity and context”, Iasi (Romania), April 25th-27th, 2018, Chisinau (Moldova) April 27th-28th, 2018, Bologna (Italy): EDlearning, 2018, ISBN 978-88-87729-48-1, p.167-174, **0,74 c.a.**
2. Dohotaru M. *Conceptualization of value guidelines training at students by coreographic art: philosophical-estetical and sociological approach*. Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції „Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного

навчання”, 3-4 травня 2018, Львів: ЛНУ імені Івана Франка, УДК 373.3.013:376(063), ББК Ч30 я431, с.110-112, **0,15 c.a.**

4. Materiale/teze la forurile științifice:

4.2. conferințe internaționale în republică:

1. Dohotaru M., Guțu Z. (coaut.). *Arta coregrafică – purtătoare a sistemului de valori*. Volumul Conferinței științifico-practice internaționale „*Valorificarea strategiilor inovatoare de dezvoltare a învățământului artistic contemporan*”, Ediția a II-a, 15-16 iunie, 2018, Proiectul de cercetare „*Managementul implementării praxiologiei formativ-inovatoare în sistemul învățământului artistic național*”, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, p.179-184, ISBN 978-9975-3267-1-1, **0,58 c.a.**

9. Ghiduri metodice/metodologice (aprobate de consiliul metodic, consiliul facultății)

1. Dohotaru M. et al. *Dans popular scenic: exercițiul la bară*. Ghid metodologic pentru studenții și profesorii colegiilor și instituțiilor de învățământ artistic superior, specialitățile *Coregrafie* și *Dans*. Chișinău, Biblioteca electronică AMTAP, 2016, 34 p., **1,60 c.a.**